

መድሐኑ ድድቅ

(የእውነት ሚዛን)

አዘጋጅ:-

ዲያቆን ያረጋል አበጋዝ

መጋቢት ፳፻፯ (2007) ዓ. ም.

አዲስ አበባ

መብቱ በሕግ የተጠበቀ ነው።

All Rights Reserved

የመጀመሪያ ዕትም፡- መጋቢት ፳፻፯ (2007) ዓ. ም.

ስልክ ቁጥር - 0911 477244
0911 482865

Email - deaconyaregal@yahoo.com

Yaregal99@gmail.com

የሸፍን ሥህላ መግለጫ

በመጽሐፉ ሸፍን ላይ ሚዛን ይታያል። በሚዛኑ በአንድ በኩል (በግራ) የተሐድሶ መናፍቃን የሚያሰራጩት የተለያዩ መጻሕፍትና መጽሔቶች፣ በሌላ በኩል (በቀኝ) ደግሞ ከቤተ ክርስቲያናችን ታላላቅ ሊቃውንት አባቶቻችን መካከል አንዱ የሆነው ቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ ሰፊና ጥልቅ ትምህርቶቹን ከያዙት መጻሕፍት መካከል አንዱን መጽሐፉን ብቻ በእጁ ይዞ ሲመዘኑ ይታያል።

በሚዛን ሲመዘኑም የተሐድሶዎች ትምህርት የሌሎች ኦርቶዶክሳውያን ሊቃውንት አባቶችን ትምህርት ሳይጨምር፣ ከቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ ትምህርትም ገና አንዱ መጽሐፍ ብቻ ወደ ሚዛኑ ብቅ ሲል የአንዱን መጽሐፍ ጥላ ያህል እንኳ ለመመዘን የማይችል መሆኑን የሚያሳይ ነው።

መታሰቢያነቱ

የዚህ መጽሐፍ መታሰቢያነቱ፡-

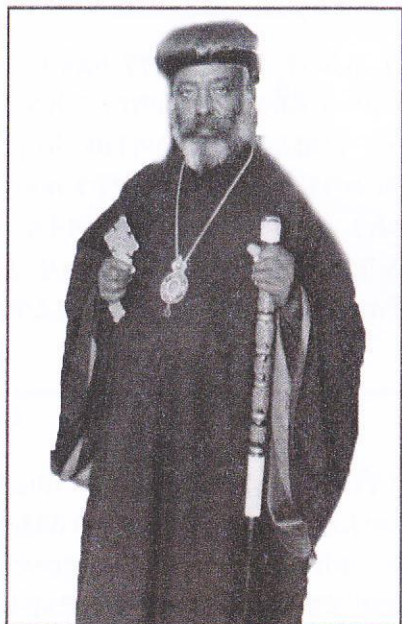
1. ጥልቅ የነገረ ሃይማኖት እውቀትን ከብሕትውና ሕይወት ጋር፣ ዓላማን ከጽናት ጋር፣ የቤተ ክርስቲያኒቱን ነባራዊ ሁኔታ የወደፊቱን ዘመን እጅግ አርቆ ከማየትና ከመረዳት ጋር፣ ሃሳብን ከተግባር ጋር አዋሕደው ይዘው እግዚአብሔር በሰጣቸው አነስ ያለ ዕድሜ ተገቢ የሆነ አዎንታዊ ለውጥ በሚያመጣ መንገድ ታላላቅ ሥራዎችን ለሠሩት፣ ጠንካራ ጭብጥ ያላቸውን መጻሕፍት ጽፈውልን ላለፉት፣ እጅግ ለሚወዷትና ብዙ ሥራ ላቀዱላት ቤተ ክርስቲያናቸው አገልግሎት ሲወጡና ሲወርዱ በመኪና አደጋ ሕይወታቸው ላለፈው፣ በአጠቃላይ ትውስታቸው ጽናትና ልዩ ብርታት ለሚፈጥረው ለብፁዕ አቡነ ጎርጎርዮስ (1932 - 1982 ዓ. ም.)፤

እና

2. የቤተ ክርስቲያን ጠላቶችና ክፉዎች ሠራተኞቻቸው በቤተ ክርስቲያኒቱ ላይ ለከፈቱት ግብሯን የማክፋፋትና ስሟን የማጥፋት ዘመቻ መሣሪያ እንዲሆኗቸው በማሰብ በጻፏቸው መጻሕፍት ላይ ድንቅና ጥልቅ በሆነ ሁኔታ “ኩዙሐ ሃይማኖት” እና “መድሎተ አሚን” የተሰኙ መጻሕፍትን ለጻፉት፣ በእነዚህ ድንቅ መጻሕፍቶቻቸውም የሐሰት ሰዎች የደረቡትን የበግ ለምድ ገፍፈው ተኩላነታቸውን ላጋለጡትና ባደነታቸውን ላሳዩት፣ ዘመናቸውን ቀድመው ለተረዱትና ቅድስት ቤተ ክርስቲያን የሚያስፈልጋትን ዘመኑን የዋጀ የኖላዊነት አገልግሎት በሚገባ ላስተዋሉት፣ ለኦርቶዶክሳዊት ተዋሕዶ ሃይማኖት መጠበቅ የሚቻላቸውን ሁሉ ላደረጉት ለመልአክ ብርሃን አድማሱ ጆንበሬ (1885 - 1962 ዓ. ም.)

ይሁንልኝ!

ብፁዕ አቡነ ጎርጎርዮስ
(1932 - 1982 ዓ. ም.)

መልአክ ብርሃን አድማሱ ጀነራል
(1885 - 1962 ዓ. ም.)

ምስጋና

በበመጀመሪያ የሁሉም ነገር ባለቤት፣ መልካም ነገር ሁሉ ከእርሱ የሆነ ቸርና ይቅር ባይ፣ መሐሪና ርህሩኅ የሆነው፣ ስለ እኛ ሁሉን ነገር ያደረገው ልዑላ ባሕርይ ቅዱስ እግዚአብሔር ይህን መጽሐፍ እንዳዘጋጀ ስላደረገኝ “ስለማነገር ሥጦታው እግዚአብሔር ይመስገን” እላለሁ። የእግዚአብሔር ስሙ ዛሬም ዘወትርም ለዘለዓለሙ የተመሰገነ ይሁን፣ አሜን ወአሜን ለይኩን ለይኩን!

አባታዊ ትምህርታቸውና ምክራቸው ለሚያግዝኝ፣ እንዲሁም ረቂቁን ለተመለከቱልኝና ጠቃሚ አስተያየታቸውን ለሰጡኝ ለአባቴ ለየኔታ መምህር ደጉ ዓለም ካሳ ምስጋናዬ ከፍ ያለ ነው።

በዚህ መጽሐፍ ዝግጅት ሂደት ረቂቁን ከመመልከት ባሻገር ዘርፈ ብዙ በሆነ መልኩ ለረዱኝና ጠቃሚ ምክራቸውንና አስተያየታቸውን ለሰጡኝ ለቀሲስ ዶ/ር ሰሙ ምትኩ፣ ለዲያቆን ብርሃኑ አድማስ እና ለሳሙኤል ፈቃዱ ልባዊ ምስጋና አቀርባለሁ። እንዲሁም ረቂቁን ከመመልከትና ሁለንተናዊ ከሆነ ሃሳብና ምክር ጀምሮ ለዚህ መጽሐፍ ዝግጅት የሚያስፈልጉትን መጻሕፍት በማሰባሰብና በመሳለለው ሂደት ሁሉ ዘወትር ድጋፋቸው ያልተለየኝን እኅቴን ወ/ሮ ዘውዴ ገ/እግዚአብሔርን እና ወንድሜን ኢ/ር ኃይለ ዓለም ወርቁን አመሰግናለሁ። ሁላችሁም በዚህ መጽሐፍ ዝግጅት ሂደት በሃሳብና በተግባር አብራችሁኝ ደክማችኋልና እግዚአብሔር ደካማችሁን ደካመ ቅዱሳን ያድርግላችሁ እላለሁ።

እንዲሁም የዚህን መጽሐፍ የሽፋን ሥዕል መልካም አድርጎ ለሠራው ሠዓሊ ለዘራሁን ገ/ወልድ፣ የመጽሐፉን የውስጥ ገጽ ቅንብር ለሠራችው አዜብ ጌታቸው ከፍ ያለ ምስጋና አቀርባለሁ። ከእነዚህም ጋር ለአቶ ተስፋዬ ቢሆነኝ፣ ለአቶ ተሻለ ሞላ፣ ለአቶ ደጄኔ ኢብሳ እና ለአቶ መስፍን መንግሥቱ ከነቤተሰቦቻቸው ምስጋናዬን አቀርባለሁ።

ከእነዚህም በተጨማሪ ከሃሳብና ከምክር ጀምሮ በጸሎትና አስፈላጊ በሆነው ሁሉ የረዱኝን፣ ሥራው የት ላይ እንደ ደረሰ በመጠየቅና እንዲፈጸም በማበረታታት እና በመሳለለው ሁሉ የተሳተፉትን ሌሎችንም ሁሉንም ልዑል እግዚአብሔር በቸርነቱ ደጉን ዋጋ ይከፍላቸው ዘንድ ቅዱስ ፈቃዱ ይሁን፣ አሜን።

መቅድም..... 11

መግቢያ..... 18

ምዕራፍ አንድ

መጋትው

1.1 የተሐድሶዎች መነሻዎችና መሠረቶች..... 31

1.1.1 በ “መሰለኝ” ማመን..... 31

1.1.2 በሐሰት መናገር..... 35

1.1.3 ከእምነት ይልቅ በስሜት ሕዋሳትና (በማየት፣ በመስማት. . .) በቀላሉ በሚደረስበት ላይ መመሥረት..... 42

1.1.4 ተገቢ ያልሆኑ አባባሎችና አገላለጾችን መጠቀም..... 44

1.1.5 የነገረ ሃይማኖታዊ እውቀት ድህነት መገለጫዎች..... 44

1.2 መጋትወ ታሪክ ዘመናዊነት..... 46

1.2.1 “መናፍቅ” ምንድን ነው? ለምንስ ይባላል?..... 46

1.2.1.1 ሃይማኖት ምንድን ነው?..... 46

1.2.1.2 ኑፋቂ ምንድን ነው?..... 48

1.2.2 በዘመናት የነበሩ ዋና ዋና መናፍቃንና ኑፋቂዎችው በአጭሩ..... 49

1.2.2.1 ግናሱቲኮች..... 49

1.2.2.2 አርዮስ እና አርዮላዊነት..... 52

1.2.2.3 ንስጥሮስ እና አስተምህሮው..... 53

1.2.2.4 ሄሊቪዲየስ (Helvidius)..... 57

1.2.2.5 ጆቪኒያን (Jovinian)..... 57

1.2.2.6 ቪጂላንቲየስ (Vigilantius)..... 59

1.2.2.7 አርዮስ ዘሴባስቴ (Arius of Sebaste)..... 59

1.2.2.8 ማርቲን ሉተር 60

ክፍል አንድ

የመዳን ትምህርት (ነገረ ድንኳን)

ምዕራፍ ሁለት

2.1 ተሐድሶዎች ስለ መዳን የሚያስተምሩት ትምህርት..... 66

2.2 የመዳን ትምህርት በዘመናት ሂደት ውስጥ - አጭር ዳሰሳ..... 76

2.2.1 የነገረ ድንኳን ትምህርት በዘመናት ሂደት ውስጥ - በምዕራቡ ዓለም..... 71

2.2.2 ስኮላስቲሲዝም (Scholasticism)..... 78

2.2.3 የትሬንት ጉባኤ (1545 - 1563)..... 78

ኦርቶዶክሳዊ የመዳን ትምህርት (ነገረ ድኅነት)

መግቢያ.....	84
3.1 መዳን ለምን አስፈለገ?	85
3.2 ሰውን ሊያድነው የሚችለው ማን ነበር?.....	89
3.3 የሰው ልጅ ድኅነት (መዳን) የእግዚአብሔር ዓላማ መሆኑ.....	94
3.4 መዳን ማለት ምን ማለት ነው?.....	97
3.5 የሚድኑ እነ ማን ናቸው?.....	119
3.6 መዳን (ድኅነት) - የእግዚአብሔር ስጦታ? ወይስ የሰው የሥራው ውጤት?.....	120
3.7 ለመዳን እያንዳንዱ ሰው ምን ማድረግ ያስፈልገዋል?.....	122
3.7.1 እምነት (ማመን).....	124
3.7.2 ለድኅነት መሠረታዊ የሆኑ ምሥጢራትን መፈጸም.....	126
3.7.2.1 ምሥጢረ ጥምቀት.....	127
3.7.2.1.1 የተሐድሶዎች አስተምህሮ ስለ ጥምቀት.....	127
3.7.2.1.2 ጥምቀት - በመጽሐፍ ቅዱስ አስተምህሮ.....	128
3.7.2.1.3 ጥምቀት በጥንት ሊቃውንት አባቶች አስተምህሮ.....	136
3.7.2.1.4 ስለ ምሥጢረ ጥምቀት - ማጠቃለያ.....	142
3.7.2.2 ምሥጢረ ሚሮን	142
3.7.2.2.1 ስለ ምሥጢረ ሚሮን የተሐድሶዎች ትምህርት	142
3.7.2.2.2 ምሥጢረ ሚሮን በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት.....	142
3.7.2.2.3 ምሥጢረ ሚሮን በአበው ሊቃውንት ትምህርት.....	146
3.7.2.2.4 ስለ ምሥጢረ ሚሮን - ማጠቃለያ.....	148
3.7.2.3 ምሥጢረ ቁርባን.....	148
3.7.2.3.1 ተሐድሶዎች ስለ ምሥጢረ ቁርባን የሚያስተምሩት ትምህርት.....	148
3.7.2.3.2 ምሥጢረ ቁርባን በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት.....	150
3.7.2.3.3 ምሥጢረ ቁርባን በአበው ትምህርት.....	158
3.7.2.3.4 ቅዱስ ቁርባን “መሥዋዕት” ይባላል??.....	169
3.7.2.3.4.1 የቅዱስ ቁርባን መሥዋዕትነት በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት.....	170
3.7.2.3.4.2 የቅዱስ ቁርባን መሥዋዕትነት በቀደምት አበው ትምህርት.....	172
3.7.2.3.4 ምሥጢራት - ማጠቃለያ	177
3.7.3 በተቀበሉት ጸጋ መጽናት፣ መንፈሳዊ ተጋድሎና ክርስቲያናዊ መልካም ሥራ.....	182
3.7.3.1 የተሐድሶዎች ትምህርት ስለ ተጋድሎና ክርስቲያናዊ ሥራ	182
3.7.3.2 “በእምነት” መዳን እና “በእምነት ብቻ” መዳን	188
3.7.3.3 በተቀበሉት ጸጋ መጽናት፣ ተጋድሎና ክርስቲያናዊ መልካም ምግባር ለመዳን ያላቸው ሚና - በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት	191
3.7.3.4 መጽናት፣ ተጋድሎና ክርስቲያናዊ ሥራ ለመዳን ያላቸው ሚና - በአበው ሊቃውንት ትምህርት	205

ምዕራፍ አራት

ጾም፣ ምጽዋት እና ቀኖና

4.1 ጾም	219
4.1.1 ጾም በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት	219
4.1.1.1 የጾም አስፈላጊነትና ጠቀሜታ	219
4.1.1.2 ጾም የታወቀ ጊዜ ያለው መሆኑ	222
4.1.1.3 በጾም ወቅት የማይበሉ ምግቦች ስለ መኖራቸው	224
4.1.1.4 ጾም በእግዚአብሔር ዘንድ ዋጋ ያለው ስለ መሆኑ	224
4.1.2 ጾም በቅዱሳን አባቶች ትምህርት	225
4.2 ምጽዋት	233
4.2.1 ምጽዋት በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት	233
4.2.2 ምጽዋት በአበው ትምህርት	236
4.3 ንስሐ (ቀኖና) ለምን? እንዴት?	241
4.3.1 የተሐድሶዎች ትምህርት ለካህን ስለ መናዘዝና ቀኖና ስለ መቀበል	241
4.3.2 ለንስሐ አባት መናዘዝና ቀኖና - በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት	244
4.3.2.1 ለካህን መናዘዝና ቀኖና መቀበል	246
4.3.2.2 ቀኖና የሚሰጥባቸው ምክንያቶች	248
4.3.3 ንስሐ አባትና ቀኖና - በአበው ትምህርት	253
4.4 ማጠቃለያ - የክፍል አንድ	261

ክፍል ሁለት

በእንተ ወላዲተ አምላክ

ምዕራፍ አምስት

እመቤታችን ቅድስት ድንግል ማርያም

5.1 በእግዚአብሔር የማዳን ሥራ ውስጥ የሰው ሱታፈ	266
5.2 በእግዚአብሔርና በሰዎች ግንኙነት ሂደት ውስጥ የእመቤታችን የቅድስት ድንግል ማርያም ቦታ	270
5.3 እመቤታችን ቅድስት ድንግል ማርያም “ወላዲተ አምላክ” ትባላለችን? ለምን?	275
5.4 “ወላዲተ አምላክ”	276
5.4.1 የቃሉ ትርጉም	276
5.4.2 የቃሉ ነገረ መለኰታዊ ፋይዳ	277
5.4.3 የእመቤታችን ቅድስት ድንግል ማርያም ወላዲተ አምላክነት በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት	279
5.4.4 የእመቤታችን ወላዲተ አምላክነት - በቀደምት አበው ትምህርት	283
5.5 ማጠቃለያ	244

ክፍል ሦስት

በእንተ ቅዱሳን

ምዕራፍ ስድስት

6.1 ስለ ቅዱሳን መግርና ማስተማር ለምን አስፈለገ?	296
6.2 ቅዱሳን ከሞት በኋላ ስለሚኖራቸው ማወቅ/አለማወቅ ጉዳይ	307
6.2.1 የተሐድሶዎች ትምህርት በዚህ ጉዳይ ላይ	307
6.2.2 እግዚአብሔር ለሰው ልጅ የሰጠው የጸጋ መጠን ወሰንና ዳርቻ	309
6.2.3 ቅዱሳን ከሞቱ በኋላ ስለሚኖራቸው አዋቂነት የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት	313
6.3 የቅዱሳን አማላጅነትን በተመለከተ	323
6.3.1 ተሐድሶዎች የሚያነፃፁቸው የተሳሳቱ አባባሎችና ፍረጃዎች	323
6.3.2 የቅዱሳን አማላጅነት በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት	347
6.3.2.1 የቅዱሳን አማላጅነት አግባብነት	348
6.3.2.2 አማላጅነት ለምን?	351
6.3.2.3 የቅዱሳን አማላጅነት በሕይወት ሥጋ	357
6.3.2.4 የቅዱሳን አማላጅነት በዓጸደ ነፍስ	363
6.3.3 የቅዱሳን አማላጅነት - በቀደምት አበው ሊቃውንት ትምህርት	364
6.4 ቤተ ክርስቲያንን በቅዱሳን ስም መስየምና መጥራት	374
6.4.1 በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት	374
6.4.2 ቤተ ክርስቲያንን በቅዱሳን ስም መስየምና መጥራት በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት	378
6.4.3 ቤተ ክርስቲያን በቅዱሳን ስም እንደሚሰየም - በቀደምት አበው ሊቃውንት ትምህርት	382
6.5 ስለ ቅዱሳን መጻፍ መቼ ተጀመረ?	383
6.6 ስለ ቅዱሳን የጻፉ አባቶች	387

ክፍል አራት

በእንተ ምንኩስና ወሕይወት ገዳማዊ

ምዕራፍ ሰባት፡- ምንኩስና እና ገዳማዊ ሕይወት

7.1 በምንኩስናና በገዳማዊ ሕይወት ላይ ተቃዋሚዎች የሚያነፃፁቸው ነገሮች	392
7.2 ምንኩስናና ገዳማዊ ሕይወት በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት	399
7.3 የተሐድሶ አቀንቃኝ የነበረው ማርቲን ሉተር ምንኩስናንና ገዳማዊ ሕይወትን የተቃወመባቸው ምክንያቶች	412
7.4 ክርስቲያናዊ መልካም ሥራ በቅዱስ ጳውሎስ መልእክታት	416
7.5 የክርስቲያናዊ መልካም ሥራ - በቅ. ጴጥሮስ፣ በቅ. ዮሐንስ፣ በቅ. ያዕቆብ እና በቅ. ይሁዳ መልእክታት	424
7.6 ምንኩስና እና ገዳማዊ ሕይወት “የአረማውያን ፍልስፍና” ነውን?	426
7.7 የገዳማዊ ሕይወት ታሪካዊ ሂደት - በአጭሩ	431
7.7.1 በዘመነ ሳቡላይ	431
7.7.2 በዘመነ ሐዲስ	433
7.8 ምንኩስና እና ገዳማዊ ሕይወት “ስብከተ ወንጌልን ያዳክማል” የሚለው የተቃውሞ ነጥብ	438
7.9 ድንግልና፡ ምንኩስናና ገዳማዊ ሕይወት - በቀደምት አበው ሊቃውንት ትምህርት	445

ክፍል አምስት

ለሞቱ ወገኖች የሚደረግ ጸሎት (ጸሎተ ፍትሐት) እና ተዝካርና ዝክር

ምዕራፍ ስምንት፡- ለሞቱ ክርስቲያኖች የሚደረግ ጸሎት (ጸሎተ ፍትሐት) እና ተዝካርና ዝክር

8.1 ጸሎተ ፍትሐት.....	454
8.1.1 በጸሎተ ፍትሐት ላይ የተሐድሶዎች ትምህርት.....	454
8.1.2 ጸሎተ ፍትሐት የሚደረግባቸው መሠረታዊ ምክንያቶች.....	455
8.2 ተዝካርና ዝክር.....	462
8.2.1 የተሐድሶዎች ትምህርት - በዝክርና ተዝካር ላይ.....	462
8.2.2 ተሐድሶዎች ጸሎተ ፍትሐትን በተመለከተ ከሚሏቸው ነገሮች ዋና ዋናዎቹ ውሸቶችና ስህተቶች.....	463
8.3 በቁርባን ጊዜ የሞቱ ነፍሳት ስም ለምን ይጠራል?.....	466
8.4 ለሞቱ ወገኖች ጸሎተ ፍትሐት ማድረግና በቁርባን ጊዜ ስማቸውን መጥራት.....	467

ክፍል ስድስት - ልዩ ልዩ

ምዕራፍ ዘጠኝ - ቅዱሳት መካናትን መሳለምን በተመለከተ

9.1 የተሐድሶዎች ትምህርት - መሳለምን በተመለከተ.....	477
9.2 የቦታን፣ የጊዜን፣ የመሳሰሉ ነገሮችን ቅድስና(ክብር) በተለመዘተ የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት	478
9.3 የተቀደሱ ቦታዎችን መሳለም - ለምን?	481
9.4 በቅዱሳት መካናት ዐጽድ መቀበር ለምን?	486
9.5 ክርስቲያኖች በመካነ ቅዱሳን ለመቀበር የሚፈልጉባቸው ምክንያቶች.....	490
9.6 የመሳለም ታሪካዊ ሂደት በአጭሩ	491
9.7 ቅዱሳት መካናትን መሳለምንና በእነርሱ መቀበርን በተመለከተ የአበው ቀደምት ትምህርት	493

ምዕራፍ አሥር - በዓላት

10.1 በዓላትን በተመለከተ የተሐድሶዎች ትምህርት.....	501
10.2 በበዓላት ዙሪያ የተሳሳቱ እመለካከቶች.....	502
10.3 በዓላት ለምን እስፈለጉ?.....	506
10.4 የቅዱሳን መታሰቢያ በዓላትን ማድረግ ተገቢ ስለ መሆኑ - የአበው ቀደምት ትምህርት	513
ማጠቃለያ	517
ዋቢ መጻሕፍት	519

በስመ ስብ ወወሰድ ወመንፈስ ቅዱስ ሕሐዱ አምላክ አሚን፡፡

መቅደም

እግዚአብሔር ሰውን ሲፈጥረው ድንቅና ልዩ ጤን በብዙ ጸጋዎች አክብሮ ፈጥሮታል፡፡ ከእነዚህ ጸጋዎች መካከል አንዱና ታላቁ፣ የጸጋዎች ሁሉ አክሊል ሊባል የሚችለው፣ “ንግበር ሰብእ በአርአያነ ወበአምላኪነ - ሰውን በመልካችን እንደ ምሳሌያችን እንፍጠር” ብሎ በአርአያውና በአምላኩ መፍጠሩ ነው፡፡ ዘፍ. 1:26 ይህ “አርአያ” እና “አምላክ” የሚለው ነገር በጣም ጥልቅና ሰፊ ሲሆን ከዚህ ጸጋ ውስጥ አንዱ እግዚአብሔር የሰውን ልጅ የወደደውን የማድረግና የለማድረግ ነጻ ፈቃድ ያለው አድርጎ መፍጠሩ ነው፡፡ ስለሆነም ማንኛውም ሰው በፈለገው ነገር ማመን ወይም አለማመን ሰው በመሆኑ የተሰጠው ተፈጥሯዊ ጸጋ ነው፡፡ ይህን መብት የሰጠውም የነጻነት አምላክ የሆነው ራሱ እግዚአብሔር ነው፡፡ እግዚአብሔር ሰውን እኔ ፈጥራሁ፤ እኔ የፈጠርኩትን አየርና ውኃ፣ ዐሐይና መሬት ወዘተ እየተጠቀምህ እኔን አለማመን አትችልም ወይም እኔን ከማመን ውጭ ሌላ አማራጭ የለህም አይልም፡፡ እርሱ በግዴታ ሳይሆን በነጻነት ወደነውና መርጠነው እናመልከው ዘንድ፣ ካልፈለግንም ልንተወው እንችል ዘንድ በፍጹም ነጻነት ፈጥሮናል፡፡ ስለዚህ ማንም ሰው የሚያምነውን ነገር መከተል ነጻነቱም መብቱም ነው፡፡

በዓለማችን ላይ ከጥንት ጀምሮ የተለያዩ እምነታዊ አስተሳሰቦችና ልማዶች የኖሩትና ያሉትም ከዚህ እግዚአብሔር ለሰው ከሰጠው ፍጹም ነጻነት የተነሣ ነው፡፡ እግዚአብሔር አባትነቱንና አምላክነቱን ሽተውና ወድደው እርሱን የሚፈልጉትና የሚያፈቅሩት ሰዎች ብቻ በእውነተኛ መንገድ እንዲያመልኩት እንጂ ማንም ሰው ያለ ውዴታው በግድ እንዲያመልከው አይፈልግም፤ ይህ ከእውነተኛ ፍቅርና ከነጻነት ጋር አብሮ አይሄድምና፡፡ እውነተኛ ፍቅርና ነጻነት ማለት ሌላውን አስገድዶ የራሱን ፈቃድ ማስፈጸም ሳይሆን የሌላውንም ፍላጎትና ምርጫ ማክበር ነውና፡፡ ስለዚህም ሰነፎች የሆኑ ሰዎች “እግዚአብሔር የለም” ብሎ፣ አሕዛብ ደግሞ ፈጣሪያቸውን ዘንግተው ለሰው መገልገያ የተፈጠሩትን ልዩ ልዩ ፍጥረታት ሲያመልኩ፣ መናፍቃን ደግሞ የሕይወት መጽሐፍ ከሆነው ከመጽሐፍ ቅዱስ ቃል ለእነርሱ አስተሳሰብና አካሄድ የሚመቹ የመሰላቸውን ጥቂት ጥቅሶች ወይም ሃሳቦች ብቻ ዘግነው ወይም አጠቃላይ ሃሳቡን አዛብተው ሲነጉዱ ... እርሱ የነጻነት አምላክ ነውና ድርጊታቸው ስህተትና ኃጢአት ቢሆንም እርሱ ግን በትዕግሥት ይመለከታቸዋል፡፡

ይህም የዚህ ዓለም አፈጻጸም እስከሚፈጸምበት ጊዜ ድረስ ይቀጥላል፡፡ እስከዚያ ድረስ ግን መልካሙ ገበሬ እርሱ (ጌታችን) መልካሙን ዘር ይዘራል፤ ጠላትም እንክርዳዱን ይዘራል፡፡ እስከ መከር (እስከ ገልቀተ ዓለም) ድረስ ልዩ ልዩ ዓይነት የክህደትና የስህተት ትምህርቶች ከምድራችን በተለያየ መልኩ ይኖራሉ፤ “እስከ መከር ድረስ አብረው ይደጉ” ተብሏልና፡፡ በመጨረሻ ግን ምእመናንንም የእምነት ጥጋቸውን ይቀበላሉ፤ መናፍቃንና ከሃድያንም እንዲሁ የዘሩትን የክፉ ዘር ፍሬ ሞትንና ስቃይን ያጭዳሉ፡፡ ራሱ ባለቤቱ “በመከር ጊዜም አጫጆችን፣ እንክርዳዱን አስቀድማችሁ ልቀሙ፤ በእሳትም ለማቃጠል በየነደው እሰሩ፤ ስንዴውን ግን በንተራሪ ክተቱ እላለሁ” ብሏልና፡፡ ማቴ. 13:30

ሰዎች የሚያምኑበትን እምነት መኖር ብቻ ሳይሆን እርሱን በተመለከተ መጻፍና ማስተማርም መብታቸው ነው፡፡ ሆኖም ግን አንድ ሰው እርሱ የማያምንበትን ሌላ ሃይማኖት እንደሚያምንበት በማስመሰል ለማጥቃት ሲሞክር፣ ወይም በውስጡ በሌለበትና በማያምንበት ሃይማኖት ስም እየተጠራ ያን እምነት ለመፈተን ሲነግ ነገሩ የማይመችና ከበድ ያለ ይሆናል፡፡

ከዚያ አልፎ ደግሞ የእርሱን አስተሳሰብና የእምነት ትምህርት በሌላው ሃይማኖት አስተምህሮ ላይ “የእናንተ እምነት እንዲህ ነው” እያለ በግድ ለመጫን ያለ ይሉኝታ ሲሞክር ማየት ደግሞ በእጅጉ ዕረፍት ይነግላል፡፡ ይህም የራሱን ነጻነት ተጠቅሞ የሌላውን መንፈሃና ያልሆኑትን በመምሰል የማጥቃት ስልት (ስትራቴጂ) ነው፡፡

ለራሳቸው “ተሐድሶ” የሚል ስም ሰጥተው እርቶዶክሳዊት ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንን እየተዋጉ ያሉ አካላት አካሄዳቸውና ስልታቸው እንዲህ ዓይነት ሆኖ እናገኘዋለን። እነዚህ ወገኖች ጥልቅ የሆነ ጥላቻንና ንቀትን በሚገልጽ ጽሑፋቸው መጽሐፍ ቅዱሳዊና ሐዋርያዊ የሆነውን የእርቶዶክሳዊት ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን እምነትና ትምህርት ያብጠላሉ። የእነርሱን ጽሑፍ በየዋህነት ብቻ ለተመለከተ ሰው ምናልባትም ቤተ ክርስቲያኒቱ እግዚአብሔርን የማታውቅ፣ በክርስቶስ አዳኝነት የማታምን፣ ትምህርቷም ከጌታችን ከመድኃኔ ዓለም ከኢየሱስ ክርስቶስ መምህርነት የተገኘው፣ በቅዱሳን ሐዋርያትና በቅዱሳን ሊቃውንት የታመነውና የተሰበከው ሳይሆን ከሆነ ጊዜ ወዲህ በሰዎች ልማድ የተጀመረ ሰው ሠራሽ መስሎ እንዲታየው ለማድረግ ያልተጠቀሙበት ዘለፋና ነቀፋም ሆነ ነውረኛ ቃላትና አገላለጽ አለ ለማለት ያስችግራል።

እነዚህ ራሳቸውን “ተሐድሶ” ብለው የሚጠሩ አካላት ለራሳቸው ከማመን አልፈው የኢትዮጵያ እርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንን አስተምህሮ ያልሆነ መልክ በመስጠት ፕሮቴስታንታዊ የሆነውን የራሳቸውን አዲስ ትምህርት በቤተ ክርስቲያኒቱ ላይ በግድ ለመጫን እየተንቀሳቀሱ ነው። የእነዚህ አካላት ዋና ዋና ስልቶች ሦስት ናቸው። እነዚህም፦

- 1) አንደኛው ስልት የኢትዮጵያ እርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንን እምነትና አስተምህሮ፣ ከመጽሐፍ ቅዱሳዊውና ከቀደምት የቤተ ክርስቲያን አባቶች ትምህርት የተለየና የራቀ አስመስሎ ለማሳየት መሞከር ነው። ይህም የቅድስት ቤተ ክርስቲያናችንን አስተምህሮዋንና እምነቷን፣ ምሥጢራቷንና ሥርዓቷን፣ ይትበሃሏንና ትውፊቷን፣ በአጠቃላይ ሁለንተናዊ ሕይወቷን በሙሉ ከጥንቱ ከጌታችንና ከሐዋርያት እንዲሁም ከሊቃውንት ትምህርት የራቀና የሚቃረን አስመስሎ ማሳየት ነው። ይህም ለቤተ ክርስቲያኒቱ መልካ ያልሆነውን ሌላ መልክ በመስጠት ሰዎች ከልቡናቸው ውስጥ እንዲያወጧትና እንዲጠቃሉ ለማድረግ ይረዳል። በሚል ነው። ለዚህ ዓላማቸውም ቤተ ክርስቲያኒቷ የምታምነውን እንደማታምን፣ የማታምነውን ደግሞ እንደምታምን፣ የምትለውን እንደማትል፣ የማትለውን ደግሞ እንደምትል እየሰመሰሉ ያለ ይሉኝታና ያለ ኃፋሪት ደጋግመው ጽፈዋል።

ተሐድሶዎች መጽሐፍ ቅዱሳዊ፣ ሐዋርያዊ እና እርቶዶክሳዊ የሆነውን የኢትዮጵያ እርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን አስተምህሮ ጥላሽት ለመቀበት ይረዳል ያሉትን ነገር ሁሉ እንዳችም ሳያስተሩ አሟጥጠው ለመጠቀም ሞክረዋል። ጽሑፋቸው ሁሉ ቤተ ክርስቲያንን በመንቀፍና በማጥላላት ላይ ያተኮረና ያመዘነ ነው። ለዚህም እነርሱ ሌሎችን የሚነቀፉበትን ነገር ሳይቀር ለራሳቸው ሲሆን ደግሞ በአዎንታ ተቀብለው ተጠቅመውበታል። ከመጽሐፍ ቅዱስ ውጭ የሆኑ ብዙ ምንጮችንና ነገሮችን ከመጠቀማቸው ባሻገር ባለቤታቸው የሚታወቁም ሆነ የማይታወቁ ተረቶችን ወገኖችን እንኳ ሳይቀር ቤተ ክርስቲያኒቱን ለመንቀፍ የሚጠቀም መስሎ እስከ ታያቸው ድረስ ለመጠቀም ሞክረዋል። አንድን ነገር ደግመው ደጋግመው በመመላለስና ስድቡና ነቀፋውም ቢሆን መልኩን ከሚለውጥ በስተቀር ያለቀባቸው መሆኑ እፍ አውጥቶ እስኪናገር ድረስ ያንኑ ነገር በየመጣጥፎቻቸውና በየገጹ ያቀርባሉ።

ተቀባይነታቸውን ለማስፋት ሌላም “እርቶዶክስ” የሚለውን ከሁለት በመክፈል ራሳቸውን “የጥንቱ እርቶዶክስ” ብለው ለመድቡ የኢትዮጵያ እርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን የምታምነውንና የምታደርገውን ደግሞ ከጥንቱ የተለየ ነው ለማለት “የአሁኑ እርቶዶክስ” የሚል ታርጋ ሊለጥፉላት የሞክሩም አሉ። ይህም ራሳቸውን “ፕሮቴስታንት” አይደለንም፣ “እርቶዶክስ ተዋሕዶ ነን” ለማለት ነው። ይህን መጠቀም የሚፈልጉትም ቤተ ክርስቲያኒቷን ከውስጥ ሆነው ሙሉ በሙሉ ቀስ በቀስ በሂደት በመሸርሸር እርቶዶክሳዊ ማንነቷን በማሳጣት ፕሮቴስታንት የማድረግ ስሙር ዓላማቸውን ከዳር ለማድረስ እንዲረዳቸው ነው።

- 2) በመቀጠልም እንዲህ ባለ ሁኔታ ለቅድስትና ሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያን ሌላ መልክና ስም ለመፍጠር ከሞክሩ በኋላ ራሳቸውን የእውነተኛው የሐዋርያትና የሊቃውንት ትምህርት አማኞችና ጠበቆች አድርገው ለማቅረብ ሞክረዋል። ፕሮቴስታንታዊዝምን በኢትዮጵያ ለማስፋፋት ከአውሮፓ ከመጡት ሚሲዮናውያን እግር ሥር ቁጭ ብሎ ፕሮቴስታንታዊነትን

የቀረበው መሠረት ስብሐት ለአብ የተባለው ግለሰብ በ1951 ዓ. ም. “ስምዓ ጽድቅ ብሔራዊ” ብሎ በጻፈው መጽሐፉ ላይ ይህን ስልትና ዓላማውንም በፈሊጥ ለዘብ አድርጎ ለማሳየት ሞክሯል። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያንን ፕሮቴስታንት ለማድረግ በሰልጉ ይሠሩ የነበሩት ሚሲዮናውያን የእነ ዳቬድ ስቶክስ ደቀ መዝሙር የነበረው መሠረት በጻፈው መጽሐፉ ላይ እንዲህ ብሏል፡-

“ሊብራሩ ሲገባቸው በዘመን ብዛትና በአገር ላይ በሚሆን ተለዋዋጭ ሁኔታ፤ በመንፈሳዊ እውቀት ማነስ፤ በመናፍቃን ስሕተቶች ምክንያት የተቀበሩና የተሸፈኑ ጥንታውያን የቤተ ክርስቲያን መምህራን ዋና ዓላማ አድርገው ሲሠሩባቸውና ሲያስተምሩባቸው የኖሩ ብዙ ነገሮች እንዳሉ የአሁኖቹ ደጋጎች መምህራን ሁሉ የሚያውቁት ነገር ነው።” ገጽ 12-13

መሠረት ስብሐት ለአብ በዚህ መጽሐፉ ላይ በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ውስጥ “የተቀበሩና የተሸፈኑ የነገረ ሃይማኖት ትምህርቶችና እውነቶች” እንዳሉና እነዚያን ለማውጣት እነርሱ የጥንታውያን የቤተ ክርስቲያን መምህራንን ዓላማ ለማሳካት እንደሚሠሩ አስመስሎ ለማቅረብ ሞክሯል። ከዚያ በኋላ የተነሡ ሌሎች የተሐድሶ ሠራተኞች የቀጠሉት በዚህ መሠረት ስብሐት ለአብ ከፕሮቴስታንት ሚሲዮናውያን የተቀበለውን ተልእኮ በመከተል በቀደደው ቦይ ነው። ለአብነትም ተሐድሶዎቹ የሚጽፏቸው መጻሕፍት መሠረት ስብሐት ለአብ “... በመናፍቃን ስሕተቶች ምክንያት የተቀበሩና የተሸፈኑ... ብዙ ነገሮች እንዳሉ የአሁኖቹ ደጋጎች መምህራን ሁሉ የሚያውቁት ነገር ነው” ያለውን በመከተል “የተቀበረ መክሊት”፣ “መቅደስ የገቡ መናፍቃን”፣ ወዘተ እያሉ ነው። ከዚህ የተነሣ እነርሱ የሚጽፏቸውን መጻሕፍትና መጽሐፎች እውነተኛው የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ትምህርትና እምነት እንደ ሆነ አስመስለው ለማቅረብ በመጻሕፍቶቻቸውና መጣጥፎቻቸው ግርጌዎች “የጥንታዊቷ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንን እስተምህሮ መሠረት አድርጎ የተዘጋጀ” የሚል መግለጫ ይጽፋሉ። እነ ዳቬድ ስቶክስ ለፕሮቴስታንታዊ ዓላማቸው መሳካት ይረዳቸው ዘንድ የሀገር ቤት ሰዎችን መመልመልና አሠልጥኖ ማሰማራት ሁነኛ መንገድ መሆኑን ተገንዝበው ለዚህ ዓላማቸው የመለመሉት መሠረት ስብሐት ለአብ “ስምዓ ጽድቅ ብሔራዊ” ከሚለው ከመጽሐፉ ርእስ ሥር” በጥንታውያን የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን መምህራን ፍለጋ” የሚል መግለጫ አስቀምጧል።

የእርሱን ሰውር ሥልጠና ተከታታይነት የእርሱ ደቀ መዛሙርት የሆኑት ሌሎችም የሚጽፉት በዚህ ስልት ነው። ለአብነትም “መቅደስ የገቡ መናፍቃን” የሚለው የተሐድሶዎች መጽሐፍ ከርእሱ ሥር ላይ “የጥንታዊቷ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን (ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ) እስተምህሮን መሠረት አድርጎ የተዘጋጀ” የሚል መግለጫ ተጽፎበታል።

መጥቅሶ የሚለው ጋዜጣቸውም ከርእሱ ግርጌ ላይ “በጥንታውያኑ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የወንጌል መምህራንና ሊቃውንት እስተምህሮ መሠረት የምትዘጋጅ መንፈሳዊ ጋዜጣ” ይላል። (ጎዳር 2002፣ ሰኔ 2003)። “የተቀበረ መክሊት” በተባለው መጽሐፋቸው የመጀመሪያ ቅጠል የውስጥ ገጽ ላይም “ጥንታውያንና ፍለጋቸውን የተከተሉ የዘመናችን ኦርቶዶክሳውያን ሊቃውንት እንዳስተማሩት” ይላል። እነዚህ ሁሉ ማስታወቂያዎች ራሳቸውን “የጥንት ሊቃውንት ተከታዮች” አድርገው ለማቅረብ የተደረጉ መከራዎችና ጥረቶች ናቸው። አንግዲህ እነዚህ ሁሉ መግለጫዎች የሚያሳዩት አማናዊቷን ኦርቶዶክሳዊት ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንን ቢቻላቸው አጥፍተው ራሳቸውን በእርሷ ላይ ለማንገሥና ለሚን በመውረስ የእርሷ ያልሆነውን የእነርሱን የጉፋቱ ትምህርት በቀደምት የቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት ሽፋን አስርገው ለማስገባትና በኦርቶዶክሳዊው ትምህርት ቦታ እርሱን ለመተካት ምን ያህል እንደሚተጉ ነው።

ይህ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንን ከጥንታዊው የሐዋርያትና የሊቃውንት ትምህርት እንደ ራቀች አድርጎ ማቅረብ፤ በአንጻሩ ራሳቸውን ደግሞ “በጥንታውያን የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን መመሪያና ሊቃውንት አስተምህሮ ላይ የተመሠረተን ነን” የሚለው የተሐድሶዎች አባባል ዛሬ የተጀመረ ስልት አይደለም። መናፍቃን ከጥንትም ጀምሮ ቢሆን ሲነሡ “ቤተ ክርስቲያንን አቅጣጫዊን ስታለች፤ ስለዚህ እኛ የተነሣው ወደ እውነተኛው የሐዋርያት ትምህርት ልንመልሳት ነው” በሚል ሽፋን ነበር። ለምሳሌም በ2ኛው መቶ ዓመት የተነሣው መርቅያን የተባለው መናፍቅ “ተልእኮዬ ቤተ ክርስቲያንን ማደስ ነው” ይል ነበር። ከአራቱ ወንጌል አንዱን ብቻ (የሉቃስ ወንጌልን፤ ከዚያውም እርሱ በመሰለው መንገድ እየቀነሰና እየጨመረ) ይቀበል የነበረውና የብሉይ ኪዳን መጻሕፍትን “የክፉው አምላክ ናቸው” በማለት ሙሉ በሙሉ ይጠላቸውና ፈጽሞ አይቀበላቸው የነበረው መናፍቁ መርቅያን “ቤተ ክርስቲያን የሙሴን ሕግ እየተከተለች ወንጌልን ጥላለች፤ ሐዋርያት ጌታ ያስተማረውን እምነትና ትምህርት በርዘውታል፤ አበላሽተውታል፤ ስለዚህም ክርስቶስ ጳውሎስን የላከው ሐዋርያት የጣሉትን እውነት እንዲያስተምር ነው” በማለት ራሱን የእውነት ጠበቃና አዳሽ አድርጎ ለማቅረብ የሚችለውን ሁሉ ሞክሯል።¹

ይህ ስልት ሌሎች መናፍቃንም እየተጠቀሙበት ለዘመናት ዘልጿል። አርዮስም ኦርቶዶክሳውያን አባቶችን እንድን ገጽ የሚለውን የሰባልዮስን ኑፋቂ የሚከተሉ “ሰባልዮሳውያን ናቸው” እያለ ራሱን የእውነተኛው ሃይማኖት ጠበቃና መምህር አድርጎ ለማቅረብ ይሞክር ነበር። አርዮስ ኑፋቂው እየታወቀ ሲሄድ የእስክንድርያ ፓትርያርክ የነበረው ቅዱስ እለእስክንድሮስ እንዲመለስ ሲነግረው ከሰህተቱ በመመለስ ፋንታ ፓትርያርክ ቅዱስ እለእስክንድሮስ የቅድስት ሥላሴን አንድነት በተመለከተ ባስተማረ ጊዜ “እለእስክንድሮስ አንድ ገጽ የሚለው የመናፍቁ የሰባልዮስ ተከታይ ነው” እያለ ስሙን ለማጥፋትና ለማስወራት ሞክሮ ነበር።² በዚህም አርዮስ ብዙዎች ሰዎችን ለማሳትና ከጎኑ ለማሰለፍ ችሎ ነበር።

እነ ማርቲን ሉተርና መሰሉቹም ፕሮቴስታንታዊ ኑፋቂያቸውን ይዘው ብቅ ባሉ ጊዜም ዋና ስልታቸው ይኸው ነበር፤ “ቤተ ክርስቲያንን ወደ ጥንቱ የሐዋርያት እምነትና ትምህርት እንመልሳለን” የሚል።³ ተሐድሶዎች የተከተሉት ይህንን የአባቶቻቸውን መንገድ ነው።

- 3) ሦስተኛው ስልታቸው ደግሞ በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን የእምነት አስተምህሮ ላይ ያቀረቡትን ነቀፋና ማሳጣት እውነት ለማስመሰል ከመጽሐፍ ቅዱስ እና ከቀደምት የቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት ትምህርቶች መካከል ለሃሳባቸው ድጋፍ ይሆኑናል ያሏቸውን የተወሰኑ ነገሮችን ለመጠቃቀስ መሞከር ነው።

መሠረት ስብሐት ለአብ ይህን አስመሳይ ተንኮሉን “ስምዓ ጽድቅ ብሔራዊ” በተባለው መጽሐፉ ላይ እንዲህ ሲል ገልጿል፡- “እንግዲህ መጽሐፉ አብነቱ ከብሉይና ከሐዲስ ኪዳን ሆኖ በጥንታውያን የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን አባቶች ጎዳና ተያይዞና ተጠናቅቆ ተጽፏል።” (ገጽ 9) ሆኖም “ከጥንታውያን የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን አባቶች” ተብለው የተጠቀሱት የሊቃውንት ጥቅሶች በየጉዳዩ ላይ በጣም ጥቂቶች (በብዙዎቹ ጉዳዮች ላይ ከአንድና ከሁለት የማይበልጡ) ሲሆኑ እነዚያም ከእጠቃላይ ሃሳባቸው (Context) ተነጥለው የማይሉትን እንደሚሉ ለማስመሰል ተጠምዝዘው የቀረቡ ናቸው።

¹ W. P. Hares, A History of the Christian Church of the First Six Centuries, The Christian Literature Societies, 3rd ed., 1984.

² Atiya Aziz S., The Coptic Encyclopedia, New York, Macmillan Publishing Co., 1991.

³ Charles R. Biggs (Pastor), The Story of Martin Luther, the Reformation and the Life of Martin Luther until the Diet of Worms (1521).

እንዲሁም ከጠቀሟቸው ጥቅሶች መካከል ብዙዎቹ ተሐድሶዎቹ እነርሱን ለድጋፍ ይሆኑናል ብለው ከጠቀሱበት ርእሰ ጉዳይ ጋር የማይሄዱ ናቸው። እንዲሁ “አባቶች ሊቃውንትም እንዲህ ብለዋል” ብሎ ለማስመሰልና ገባ ብሎ ይዘታቸውን ሳይመረምር እንዲሁ በጥቅሶች መካከል ብቻ ደንገጥ የሚል ሰው ብናገኝ በሚል የቀረቡ ናቸው። ከዚህም በላይ ደግሞ እገሌ እንዲህ ብሏል ተብለው የተጠቀሱት እነዚያው ጥቅሶች ያ ብሏል የተባለው አባት የት ላይ እንዳላቸውና ከየት እንደ ተገኙ ምንጫቸው አልተገለጠም።

ከሊቃውንት አባቶች ትምህርት ብቻ ሳይሆን ከመጽሐፍ ቅዱስም የተወሰኑ ጥቅሶችን መጥቀስና ከመሠረተ ሃሳባቸው ነጥሎ ሌላ ነገር እንደሚሉ አስመስሎ ማቅረብ የመናፍቃን ጠባይ ነው። እንኳን አማኝ ነኝ የሚል ሰው ቀርቶ ሰይጣንም ከመጽሐፍ ቅዱስ ይጠቅሳልና። እነርሱም ከመጽሐፍ ቅዱስ ተቃራኒ የሆነ ኢክሮስቲያኖዊ ትምህርታቸውን ለመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት ተቆርቋሪዎች መሰለው ሐሰቱን እውነት አስመስለው ለማቅረብ ሞክረዋል። መናፍቃን በየዘመናቱ ያነሡትንና የፕሮቴስታንቶች ትምህርት የሆነውን የታወቀና ግልጽ ኑፋቂያቸውን የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን እምነትና ትምህርት አስመስለው ለማቅረብ ሞክረዋል። ለዚህም መጽሐፍ ቅዱስንና የቀደምት አባቶች ሊቃውንት ትምህርት የእነርሱ ደጋፊዎች አስመስለው ለማቅረብ ሞክረዋል።

በዚህም ላይ ጸሐፊዎቹ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንን እምነትና አስተምህሮ እየነቀፉና እየወቀሱ ሲጽፉ ብዙዎቹ እውነተኛ ማንነታቸውን ደብቀው የብዕር ስም እየተጠቀሙ ነው። እንዲህ ባለ መንገድ ጸሐፊያቸው በውል የማይታወቁ መጻሕፍትን ይጽፋሉ፤ የተለያዩ መጣጥፎችንና ጽሑፎችን ይበትናሉ፤ ያሠራጩሉ። እንዲሁም የቤተ ክርስቲያኖችን ሰዎች ለመምሰል እና ምልዓትም “የአሁኑ ዘመን ሰው ብዙም አይረዳውም . . .” በሚል እሳቤ ለብዙ ጽሑፎቻቸው ማስረጃ አስመስለው ጥቅሶችን በግእዝ ይጽፋሉ።

እንግዲህ ይህ ሁሉ እንዲህ ሲሆን ዝም ብሎ መመልከት እንዴት ይቻላል? ከሀደትና ኑፋቂ በኦርቶዶክሳዊነት ሽፋን ሲነዙ ሐሰት እውነት መስሎ ሲነገር፤ ማሩን አምርረው ወተቱን አጥቂረው የሚጽፉና የሚናገሩ ሰዎች ግምታቸውንና ኑፋቂያቸውን ሁሉ እንደ እውነተኛ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ትምህርት እያስመሰሉ እንዳሻቸው ሲናገሩ እያዩ እጅን አጣጥፎ፤ ወይም እያዘኑና እየተባላጩ መቀመጥ ብቻ ተገቢ አይደለም። ስለሆነም ይህን መጽሐፍ ለመጻፍ የተነሣሁባቸው መሠረታዊ ምክንያቶች ከላይ የተገለጹት ናቸው።

ስለዚህ የዚህ መጽሐፍ ዓላማም በመጀመሪያ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን አስተምህሮና እምነት ፍጹም መጽሐፍ ቅዱሳዊና ሐዋርያዊ መሆኑን በመጽሐፍ ቅዱስ መሠረት ማሳየት ሲሆን በመቀጠልም የቤተ ክርስቲያኖችን ትምህርት ከቀደምት ሊቃውንት አባቶቻችን እምነትና ትምህርት ጋር አንድ መሆኑንና እውነተኛውን የቀደምት የቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት እምነትና ትምህርት የያዘችው ኦርቶዶክሳዊት ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን እንጂ ተሐድሶዎች አለመሆናቸውን ሕሊናዊ ሚዛን ያለው ማንኛውም ሰው ሊፈርደው በሚችል ሁኔታ በተጨማሪ ለማሳየት ነው።

በሦስተኛም ይህን በተጨማሪም ለማስረዳትና ለማረጋገጥ በየሚነሡት ነገረ ሃይማኖታዊ ጉዳዮች ላይ ከመጽሐፍ ቅዱስ በመቀጠል ከሐዋርያት ዘመን ቀጥሎ ከተነሡት የቤተ ክርስቲያን አባቶች ጀምሮ እስከ ስድስተኛው መቶ ዓመት ድረስ የነበሩት አባቶች እምነታቸውና ትምህርታቸው ምን እንደ ነበረ ሰፊ ያለ ማስረጃ በማቅረብ ማረጋገጥ ነው። በዚህም እንዲሁ “የቀደምት ሊቃውንት ልጆች እኛ ነን” በሚል ማስታወቂያ ላይሆን የቀደምት የቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት ልጆች የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ልጆች የሆነው እኛ ነን? ወይስ ተሐድሶዎች ናቸው? የሚለውን ማንኛውም አንባቢ በመረጃው መሠረት እርግጠኛውን ማወቅና በራሱ መወሰን እንዲችል ማገዝ ነው። ስለዚህም በየነገረ ሃይማኖታዊ ጉዳዩ ላይ መጀመሪያ የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት፤ በመቀጠልም የቀደምት የቤተ ክርስቲያን አባቶች ትምህርት ሰፊ ብሎ ቀርቧል።

በዚህ ረገድ ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ ጽንፈኛ አርቶጳጳዊ የነበረው ዩኖሚዮስ (Eunomius) ለጻፈው የክፍል መጽሐፍ ሁለተኛ የመልስ መጽሐፉን (Answer to Eunomius' Second Book) ሲጽፍ መጽሐፉን ስለ ጻፈበት ምክንያት የተናገረው የእኔንም ሃሳብ ይገልጥልኛልና እርሱን ልጥቀስ፤ እንዲህ ይላል፡-

ከዚህ ክፉ ጠላት ጋር [ከአርቶጳጳዊው ዩኖሚዮስ ጋር] ዕርቅ የሌለውና ጽኑ የሆነ ውጊያን ለመዋጋት የጀመርኩት ከትዕቢት የተነሣ ነው ወይም የሰዎችን ክብር በመሻት ነው ብሎ የሚያስብ ማንም ሰው አይኑር። በራሴ ላይ ጦርነትን በመቀስቀስ ሰላሚንና ጸጥታዬን ከማግ ይልቅ ከማንም ሰው ጋር ሳልጋጭ የሰላም ሕይወት ለመኖር ብቸልና ቢፈቀድልኝ ኖሮ ለእኔ ለግል ሰብእናዬና ጠባዬ በእጅጉ ይሻለኝ ነበር። ነገር ግን እሁን የእግዚአብሔር ከተማ የሆነችው ቅድስት ቤተ ክርስቲያን በጠላት ተከባ እያለች፤ ታላቁ የእምነት አጥርና ቅጥር ዙሪያውን በክብር የኑፋቁ የጦር መሣሪያዎች እየተመታ ከመሆኑ የተነሣ እየተነተነቀና እየተናወጸ እያለ፤ ከዲያብሎሳዊ ተንኮላቸውና ጥቃታቸው የተነሣ የእግዚአብሔርን ቃል ለጥፋታቸውና ለኑፋቁያቸው ምርኮኛ ሊያደርጉት ቀላል በማይባል ሲጋት ላይ ጥለውት እያየን፤ በዚህ ሁኔታ ላይ በዚህ የክርስትና ጦርነት አለመሰተፍና ድርሻን አለመወጣት አስፈላጊና አሳዛኝ ነገር እንደሆነ በማሰብ ወደዚህ ሰልፍ ውስጥ ገብቻለሁ።

እያንዳንዱ ሰው ሐዋርያው እንዳለ እንደየ ድካሙ ዋጋውን እንደሚቀበል ሁሉ ከዓቅሙ አንጻር መድከም የነበረበትን ያህል ድካም ያልደከመ ሰው ደግሞ ቅጣት ይጠብቀዋልና። ... ስለዚህም ጻዊት "እግዚአብሔር አምላክ ይባረክ፤ ለእጆቼ ሰልፍን፤ ለጣቶቼም ዘመቻን የሚያስተምር" (መዝ. 143:1) እንዳለ እነዚህን ኑፋቁያዊ አስተሳሰቦችና አባባሎች አፈርሳቸው ዘንድ የምጽፍበትን እጄን አምላካዊ ኃይል እንዲመራልኝ፤ ጣቶቼ ደግሞ የእነርሱን ክፉ ሰልፍ አፈርስ ዘንድ ሃሳቤንና አመለካከት ሁሉ በጥበብና በትክክል ይሆን ዘንድ ተሰፋፍን በእርሱ በማድረግ ነው።

(ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ፡ Answer to Eunomius' Second Book)

አዎ፤ ውሸትን በተለያዩ ሰዎችና ጊዜያት ደጋግሞ በመናገር እውነት ለማስመሰል፤ በዚህም እውነተኛውን መጽሐፍ ቅዱሳዊና ሐዋርያዊ የቤተ ክርስቲያን ትምህርት አጥፍቶ ሰው ሠራሽና ልብ ወለዳዊ አስተሳሰብን በቤተ ክርስቲያን ምእመናን ላይ ለመጫን የሚደረገውን ዘርፈ ብዙ ሩጫና ዘመቻ ዝም ብሎ ማየት አይቻልም። የዮሴፍ ወንድሞች ወንድማቸውን ወደ ግብጽ እንደ ሸጡት እንጂ ከፋ አውሬ እንዳልበላው እያወቁ፤ ነገር ግን ከመጀመሪያው ጀምሮ "ከፋ አውሬ በልቶታል" እያሉ ለአባታቸውም ለሌላውም ሰው ሲናገሩ ስለ ኖሩ ይኸንኑ ውሸት ስለ ለመዱት እየቆየ ሲሄድ ለራሳቸውም እንኳ ሳይቀር እውነት እየመሰላቸው ሄደ ነበር። ሐሰት ብዙዎችን የማሳሳት ሰፊ ዕድል ከማግኘቱ በፊት ሐሰትነቱ በጊዜው ሊገለጥ፤ እውነትም እንዲሁ ሊመሰክር ይገባዋልና ይህን ለማድረግ ይቻል ዘንድ ይህን መጽሐፍ አዘጋጀሁ። ታላቁ ሊቅ ነባቤ መለኰት ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናንዘ በዘመኑ የተነሣውን የአቡሊናርዮስን ኑፋቁ በተመለከተ ለእንድ ሌላ አባት ሲጽፍለት እንዲህ ብሎ ነበር፡-

... ይህን ለሐዘቡ በጉባኤ ፊት እንድትገልጽና እንድታውጅ እሻለሁ፤ ይህም ይህን የመሰለውን ክፉ ነገር ችላ በማለት እንዳንወቀስና በእግዚአብሔር ፊት እንዳንጠየቅ፤ እንዲሁም ይህ ክፉ ትምህርት ከእኛ ዝም ማለትና ግድየለሽነት የተነሣ እውነት እየመሰለ እንዳይሄድና ኃይልና ብርታት እንዳያገኝ ነው። (መልእክት ገብ ክሊዲኒየስ ካህን በእንተ አቡሊናርዮስ፡ መልእክት 101⁴)

ይኸው አባት ለራሳቸው የፈጠራ ትምህርትና ኦርቶዶክሳዊውን አስተምህሮ ለማጥቃት በሚመቻቸው መንገድ ከመጽሐፍ ቅዱስ የተወሰኑ ጥቅሶችን ብቻ መገዘው እያንጠላጠሉ ቤተ ክርስቲያንን በእጅጉ ሲያውኩ ስለ ነበሩት አርቶጳጳዊያንና መሰሎቻቸው ሲናገር እንዲህ ይላል፡-

የመናፍቃን ጥንካሬያቸው በራሳቸው አስተምህሮ ላይ ሳይሆን እንደ ዝንቦች የእኛን ቀስሎችና ደካማ ጎኖች በመፈለግና እነዚያ ላይ በመረባረብ ላይ ነው። ስለዚህም እኛን የሚነቅፋበትና የሚያጠቁበት መግቢያ ቀዳዳ ለማግኘት ሲለ ደካማ ጎኖችንን አጥብቀው ይፈልጋሉ። ዝንቦች

⁴ To Cledonius the Priest Against Apollinarius, Ep. Cl.

ቁስል ፍለጋ 'ህር' እያሉ ከቁስል ወደ ቁስል እንደሚዘዋወሩ ሁሉ እነርሱም በእኛ ላይ ይዘምታሉ። ስለዚህ ስለ ራሳችን የማናውቅ፣ በእነዚህ ነገሮች ላይም ሊደረግ ስለሚገባው ነገር ጠንቅቀን የማንገነዘብና ግድ የለሾች አንሁን። (ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናንዙ፣ የአምስቱ ተከታታይ ነገረ መለኰታዊ ትምህርቶች መግቢያ፣ 5)

በመጽሐፍ ቅዱስ 'ከፋ ሠራተኞች' ተብለው የተገለጹት አጽራረ ጽድቅ መናፍቃን ስልታቸውና አካሄዳቸው እንደየጊዜው ይለዋወጣል። ሆኖም ከማይለወጠው መሠረታዊ ባሕርያቸው መካከል አንዱና ዋናው ነገራቸው ሙሉ ጋይሳቸውን የሚያውሉት ሌላውን ያልሆነ መልክ በመስጠት የማይለውን እንደሚል፣ የሚለውን ደግሞ እንደማይል እያስመሰሉ በማሳየት ለማስጠላትና ለማስነወር ጥረት በማድረግ መሆኑ ነው። ይህን የመናፍቃንን ተንኮል በተመለከተ ይኸው ታላቅ አሳት በቅዱስ ባስልዮስ ዘቀግርያ የዕረፍት ቀን መታሰቢያ ላይ ባደረገው ትምህርታዊ ንግግር ላይ "ይህ አሁን የምናገራው ነገር የሚመለከተው የራሳቸውን ክህደትና ክፋት ሌሎችን በመውቀስና በማቸውን በማጥፋት ሊሸፍኑ በሚሞክሩ ሰዎች ላይ ነው" ብሏል። (ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናንዙ፣ በቅዱስ ባስልዮስ የዕረፍት ቀን መታሰቢያ ላይ ያደረገው ንግግር፣ ቁ. 68)

ሆኖም ፍጻሜያቸው ምን እንደሚሆን ደግሞ እነዚያው መናፍቃን በተለያየ ሴራና ተንኮል ከመንበሩ አሳድደውትና ብዙ መከራ እያደረሱበት ለነበረው ለቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኩሲስ በጻፈለት መልእክት ላይ እንዲህ ብሏል፡-

እየደረሰብህ ያለው መከራ በጣም አብዝቶ አያሳዝንህ። በነገሮች ብዙም ባልተበሳጨንባቸውና ባላዘንንባቸው መጠን አሳዛኝነታቸው ያነሰ ይሆናልና። መናፍቃን ከረምት ሲወጣ ከየተደንጓቸው እንደሚወጡ ነፍሳት ብቅ ብቅ ማለታቸውና በጊዜው ያሉትን ለእነርሱ የተመቹ የሁኔታዎችን አመችነት ለመጠቀም መሞከራቸውና በእነዚህ እየተበረታቱ ማድረግ የሚችሉትን ነገር ሁሉ ለማድረግ መሞከራቸው እንግዳ ነገር አይደለምና። ሆኖም በእውነትና በሂደቱ ማንነታቸው እየተገለጠና እየታወቁ ስለሚሄዱ እንደ እባብ ያለ ድምፃቸውን የሚያሰሙት ለአጭር ጊዜ እንደሚሆንና ከዚያ በኋላ ተመልሰው ራሳቸውን እንደሚቀብሩ አውቃለሁ። ይህ የበለጠ የሚሆነው ደግሞ እኛም ነገሩን የበለጠ ለባለቤቱ ለእግዚአብሔር በሰጠነው መጠን ነው። (ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናንዙ፣ መልእክት ኀዘ ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኩሲስ፣ ቁ. 72)

ስለዚህ ይህ መጽሐፍ የተዘጋጀበት ዋናው ዓላማ ሐዋርያዊ እና ኦርቶዶክሳዊ የሆነውን የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን አስተምህሮ የተሐድሶ መናፍቃን ከሚሉት አንጻር በመመዘን እውነቱን በተቻለኝ መጠን ለመግለጥ መሞከር ነው። ይህ መጽሐፍ በአንድ በኩል የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን የምታምነውንና የምታስተምረውን፣ በሌላ በኩል ደግሞ ተሐድሶዎቹ በይፋ በጻፏቸው መጽሐፍቶቻቸው የገለጹቸውን ቅምህርቶቻቸውን፣ ሁለቱንም በመጀመሪያ በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት መሠረት እንዲመዘኑ ያደርጋል። በመቀጠልም በቀደምት አበው ትምህርት እንዲመዘኑ ያደርጋል። ከዚያም በመጀመሪያ በመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት፣ በመቀጠልም በቀደምት አበው ሊቃውንት ትምህርት ሚዛንነት ሲመዘኑ ትክክለኛ ሆኖ የሚገኘውና ከሚዛን ቀልሎ የሚገኘው የትኛው እንደሆነ በራሱ ግልጽ ይሆናል። መጽሐፉ 'መድሎተ ጽድቅ - የእውነት ሚዛን' የሚል ርእስ (ሰያሜ) የተሰጠውም ለዚህ ነው።

ተሐድሶዎች የሚያነሳቸው ጉዳዮችና የሚያሰራጩባቸው የሰነተት ትምህርቶች በጣም ብዙ ስለሆኑ በዚህ መጽሐፍ ያስተዳሰሱትን ሌሎች ጉዳዮች እንደ እግዚአብሔር መስካም ፈቃድ በቀጣይ ሌላ መጽሐፍ እንመሰክራቸዋለን።

5 ("My remarks are directed against those evil disposed persons who shelter their own vices under cover of their calumnies against others.")

መገቢያ

የመጽሐፍ ደዘት

ይህ መጽሐፍ በስድስት (6) ክፍሎች እና በአሥር (10) ምዕራፎች የተከፈለ ነው። የመጀመሪያው ምዕራፍ መታትው ሲሆን ይህም ሁለት ጉዳዮችን ይዳስሳል። እነዚህም የተሐድሶዎች መነሻዎችና መሠረቶች ምን እንደሆኑ እና በዘመናት የተነሡ ዋና ዋና ኑሓቂዎችንና መናፍቃን ናቸው። ዋና ዋናዎቹ የተሐድሶዎች መነሻዎችና መሠረቶች በነገረ ሃይማኖትና በታሪክ ላይ "ይመሰላሉ" እያሉ መናገርና ማመን፤ በሐሰት መናገር፤ ከእምነት ይልቅ በሚታየውና በሚሰማው መታመንና በመሳሰሉት የተመሠረቱ ናቸው። በዚህም ላይ ተገቢ ያልሆኑ አባባሎችንና አገላለጾችን መጠቀም ከመገለጫዎቻቸው መከላከል አንዱ ነው። በመናፍቃን ታሪክ መታትው ላይ ከግናስቲኮች እስከ ማርቲን ሉተር ያሉ ስምንት ዋና ዋና መናፍቃንና ኑሓቂዎቻቸው በአጭሩ ተዳስሰዋል። ይህ የተደረገበት ምክንያትም በተሐድሶዎች እምነትና ትምህርት የምናገኛቸው ብዙዎቹ ነገሮች በእነዚህና በመሰሉቻቸው መናፍቃን ፋቂዎች ውስጥ የምናገኛቸው በመሆኑ ምንጫቸው ግልጽ እንዲሆን ለማድረግ ነው።

በክፍል አንድ ውስጥ ሦስት (3) ምዕራፍ አሉ። ይህ ክፍል የመዳን ትምህርትን (ነገረ ድንኳትን) በተመለከተ ያሉ ጉዳዮችን በስፋት የሚዳስስ ክፍል ነው። በምዕራፍ ሁለት ተሐድሶዎች ስለ መዳን የሚያስተምሩት ትምህርት፤ የመዳን ትምህርት በዘመናት ውስጥ የመጣበትን ሂደት በተመለከተ አጭር ታሪካዊ ዳሰሳ እና በእነዚህ ዙሪያ ያሉ ጉዳዮች ተዳስሰዋል። ምዕራፍ ሦስት እርቶዶክሳዊ የመዳን ትምህርት (ነገረ ድንኳት) ከመሠረቱ ጀምሮ ሰፋ ባለ ሁኔታ የቀረበበት ክፍል ነው። በዚህ ምዕራፍ መዳን ለምን አስፈለገ?፤ ሰውን ሊያድነው የሚችለው ማን ነበር?፤ መዳን ማለት ምን ማለት ነው?፤ መዳን (ድንኳት) - የእግዚአብሔር ስጦታ ነው ወይስ የሰው የሥራው ውጤት?፤ ለመዳን እያንዳንዱ ሰው ምን ማድረግ ያስፈልገዋል? የሚሉ መሠረታዊ ጉዳዮች ተዳስሰዋል።

በእያንዳንዱ መሠረታዊ ጉዳይ ላይም ተሐድሶዎቹ የሚሉት ትምህርት ከመጽሐፍ ቅዱስ እና ከአበው ቀደምት ሊቃውንት ትምህርት አንጻር ተመዝኗል። ከዚያም አጠር ያለ ማጠቃለያ በእያንዳንዱ መሠረታዊ ጉዳይ ላይ ተሰጥቷል። የዚህ ክፍል የመጨረሻ ምዕራፍ የሆነው ምዕራፍ አራት ስለ ጽምገማው ምጽዋት እና ቀኖና ያትታል። በእነዚህ ጉዳዮች ላይም መጀመሪያ ተሐድሶዎቹ የሚሉት ከዚያም መጽሐፍ ቅዱስና አበው ሊቃውንት የሚሉት ከቀረቡ በኋላ የተሐድሶዎች አስተምህሮ ከመጽሐፍ ቅዱስና ከሊቃውንት ትምህርት ጋር የሚሰማማ መሆን አለመሆኑ ተገልጧል።

ክፍል ሁለት አምስተኛውን ምዕራፍ (5) የያዘ ሲሆን በዋናነት እመቤታችን ቅድስት ድንግል ማርያም ወላጅነት አምላክ መባሏን በተመለከተ ያሉ ጉዳዮችን የያዘ ክፍልና ምዕራፍ ነው። በአንድ በኩል ተሐድሶዎች በዚህ ጉዳይ ላይ የሚያነሡትን ተቃውሞ፤ በሌላ በኩል ደግሞ የመጽሐፍ ቅዱስንና የአበው ሊቃውንትን ትምህርት የዳሰሰ ክፍል ነው።

ክፍል ሦስት "በእንተ ቅዱሳን" የሚለውን ምዕራፍ ስድስትን (6) የያዘ ነው። በውስጡም ስለ ቅዱሳን መማርና ማስተማር ለምን እንዳስፈለገ፤ ቅዱሳን ከሞት በኋላ ስለሚኖራቸው ማወቅ/ አለማወቅ ጉዳይ የቅዱሳን አማላጅነትን በተመለከተ፤ ቤተ ክርስቲያንን በቅዱሳን ስም መሰየምና መጥራትን በተመለከተ፤ ስለ ቅዱሳን መጻፍ መቼ እንደ ተጀመረ የሚሉ ነጥቦችን መጀመሪያ ተሐድሶዎች የሚያቀርቧቸውን ተቃውሞዎችና አስተምህሯቸውን በማቅረብ በመቀጠል ደግሞ የእነርሱን አባባሎችና ትምህርቶች ከመጽሐፍ ቅዱስ እና ከአበው ሊቃውንት ምህርት አንጻር ይመዝናል። በመጨረሻም አጠር ያለ ማጠቃለያ ይሰጣል።

ክፍል አራት (4) በባተኛውን ምዕራፍ (7) የያዘ ሲሆን ምንክሱና እና ገዳማዊ ሕይወትን በተመለከተ ያሉ መሠረታዊ ጉዳዮችን የሚዳስስ ክፍል ነው። በመጀመሪያ በምንክሱናና በገዳማዊ ሕይወት ላይ ተቃዋሚዎች የሚያነሱት የተለያዩ ነገሮች ከተለያዩ አቅጣጫ ተመዝናዋል። በመቀጠልም የምንክሱና እና የገዳማዊ ሕይወት ምንነት እና የገዳማዊ ሕይወት ታሪካዊ ሂደት በአጭሩ ተገልጿል። ምንክሱና እና ገዳማዊ ሕይወትን በተመለከተ የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት እና የቀደምት አበው ሊቃውንት ትምህርት ቀርቧል። በመጨረሻም የተሐድሶዎች ትምህርት ከመጽሐፍ ቅዱስና በአበው ሊቃውንት ካለው ትምህርት ጋር ያለውን ሁኔታ በተመለከተ ማጠቃለያ ተሰጥቷል።

ክፍል አምስት (5) ምዕራፍ ስምንትን (8) የያዘ ሲሆን ለሞቱ ክርስቲያኖች የሚደረግ ጸሎት (ጸሎተ ፍትሐት) እና ተገዢና ገዢ ለሞቱ ወገኖች የሚደረግ ጸሎት (ጸሎተ ፍትሐት) እና ተገዢና ገዢን በተመለከተ የሚነሡ ጉዳዮችን የሚመለከት ክፍልና ምዕራፍ ነው። በመጀመሪያ በጸሎተ ፍትሐት እና በተገዢና በተገዢ ላይ ተሐድሶዎች የሚያስተምሩት ትምህርትና የሚያነሡት ተቃውሞ፣ በመቀጠልም በእነዚህ ጉዳዮች ላይ የመጽሐፍ ቅዱስ እና የአበው ቀደምት ትምህርቶች ቀርበዋል። በመጨረሻም ይህ ክፍል በማጠቃለያ ይፈጽማል።

የመጨረሻው ክፍል - ክፍል ስድስት (6) ልዩ ልዩ ጉዳዮችን የያዘ ሲሆን በውስጡም ሁለት ምዕራፎች አሉ። ምዕራፍ ዘጠኝ (9) - ቅዱሳት መካናትን መሳለምን በተመለከተ ሲሆን ምዕራፍ አሥር ደግሞ በዓላትን በተመለከተ ነው። ምዕራፍ ዘጠኝ መሳለምን በተመለከተ የተሐድሶዎች ትምህርት ከቀረበ በኋላ በዚህ ጉዳይ ላይ ያለው መጽሐፍ ቅዱሳዊና የአበው ሊቃውንት ትምህርት ቀርቧል። በምዕራፍ አሥር (10) ደግሞ በዓላትን በተመለከተ የተሐድሶዎች ትምህርት፣ በመቀጠልም በዓላት ለምን እንዳስፈለጉና እንደ ተሠሩ እና በእነዚህ በመሰሉ ጉዳዮች ላይ ያለው የመጽሐፍ ቅዱስ እና የአበው ቀደምት ትምህርት ቀርቧል። በምዕራፍ ዘጠኝ እና አሥር በመጨረሻ አጠር ያለ ማጠቃለያ በመስጠት ይደመድማሉ። ከሁሉም ፍጻሜ በኋላም መጽሐፉ የመጨረሻ ማጠቃለያ በማቅረብ ይፈጽማል።

የመጽሐፉ አጠቃላይ አካሄድ

ይኸ መጽሐፍ እያንዳንዱን መሠረታዊ ጉዳይ መጀመሪያ በመጽሐፍ ቅዱስ አስተምህሮ መሠረት የተሐድሶዎችን አስተምህሮ ይመዝናል፤ ከዚያም እውነተኛውን ትምህርት ይገልጻል። በመቀጠልም በቀደምት ሊቃውንት አባቶች ትምህርት መሠረት እንደዚሁ ይደረጋል። በመጨረሻም በአጭር ማጠቃለያ ይደመድማል። በዚህ መጽሐፍ ላይ ከመጽሐፍ ቅዱስ በመቀጠል የቀደሙ ታላላቅ የቤተ ክርስቲያን አባቶችን ትምህርቶች በየጉዳዮቹ ለምስክርነት የምንጠቅሳቸው ምክንያቶች ብዙዎች ሲሆኑ ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው፡-

- 1) ተሐድሶዎች ራሳቸውን ሲጠሩ “ቀደሙ ሊቃውንት ልጆች ነን”፤ እንዲሁም “የጥንታውያን ሊቃውንት ትምህርት ተከታዮች ነን” እያሉ ስለሚጠሩና እንደዚያ እንደ ሆኑ ለማስመሰል ስለሚጥኩ በእርግጥ ትምህርታቸው እነርሱ እንደሚሉት በቀደሙት አባቶች ትምህርት የሚደገፍና ከእነዚያ ያልወጣ ነው? ወይስ ተቃራኒ ነው? የሚለውን ለማሳየትና የለበሱትን የማታለያ የበግ ለምድ መግፈፍ አስፈላጊ በመሆኑ፤ ለዚህ ደግሞ ተሐድሶዎች ባላተሟቸውና ባሰራጩቸው በመጽሐፍቶቻቸው ያሉትን ይፋዊ ትምህርቶቻቸውን እነርሱም ከጠቀሟቸው ደምት አባቶች ስተምህሮ ጋር ማስተያየትና ማንጻጸር ተገቢ በመሆኑ፤
- 2) እነዚህን ቀደምት ኦርቶዶክሳውያን ቅዱሳን አባቶቻችንን ተሐድሶዎቹም የእነርሱን ኑፋቱና ከህደት የሚደግፉ አስመስለው ሰላቀረቧቸው እውነቱ የትኛው እንደ ሆነ በግልጽ እንዲታወቅ ለማድረግ የአባቶቻችንን እውነተኛ ትምህርት ማየት አስፈላጊ በመሆኑ፤

3) በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ያሉ አስተምህሮዎችንና ትውፊቶችን በጥንት በቀደሙ ሊቃውንት አባቶች ዘመን እንዳልነበሩና በጓላ ዘመን ሲፈልጉ በኢትዮጵያ ብቻ የተጀመሩ፤ ሲፈልጉ ደግሞ በ15ኛው መቶ ክ/ዘ በአጼ ዘርዐ ያዕቆብ የተፈጠሩና በግድ የተሟኑ ነገሮች እንደ ሆኑ አስመስለው ስለሚያቀርቧቸው እነዚህ ነገሮች እነርሱ (መናፍቃኑ) እንደሚሉት ናቸውን? ወይስ ከጥንት ከነበሩት ከቅዱሳን ሊቃውንት አባቶች ዘመንም የነበሩ ትምህርቶችና ይትበሃሉች ናቸው? የሚለውን እውነት ለማሳየት፤ እና

4) በክርስቶስ የተሰጠውንና በቅዱሳን ሐዋርያት የተሰበከውን የክርስትና ትምህርት የምንረዳበትንና የምንገነዘብበትን ድባብና መሠረተ እሳቤ በተግባር የምናየው ከሐዋርያት ጀምሮ በየዘመናቱ እየተነሡ ባስተማሩት በቀደምት ሊቃውንት አባቶች ትምህርት በመሆኑ ነው። የቤተ ክርስቲያን የእምነቷ መሠረት ቅዱሳት መጻሕፍት ናቸው። የቅዱሳት መጻሕፍትን አተረጓጎማቸውን የምንረዳበት መንፈስና መንገድ ግን እያንዳንዱ ሰው ለራሱ በመሰለውና ደስ ባለው መንገድ ሳይሆን ከቅዱሳን ሐዋርያት ጀምሮ የተነሡ አባቶች በተረጎሙበትና በተረዱበት መንገድ ብቻ ነው። ከጥንት ጀምሮ “ቅዱሳት መጻሕፍት እና አባቶች” ተብለው አብረው ተጫፍረው ይጠቀሱ የነበረው ከዚህ የተነሣ ነው። መጽሐፍ ቅዱሳዊ የሆነው የቤተ ክርስቲያን ትምህርት በየዘመናቱ ተጠብቆ ለመዝለቁ ምስክሮቹም የቅዱሳን አባቶች ትምህርትና ሕይወት ናቸው። በነገረ ሃይማኖታዊ ጉዳዮች ላይ የእነዚህ ቀደምት አባቶች ምስክርነት አስፈላጊ የሚሆነው የቤተ ክርስቲያን እምነት ሳይለወጥና ሳይፋለስ መኖሩን የምናገኘው ከቀደሙት አባቶች በመሆኑም ነው።

ተሐድሶዎች የእነርሱ ኑሩቄ ደጋፊዎች እንደ ሆኑ አስመስለው ካቀረቧቸውና ከጠቀሷቸው ታላላቅ ቀደምት አባቶች መካከልም የሚከተሉት ይገኛቸዋል፡-

- ✦ ቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ (ጮራ ቁ. 9 ገጽ 7፤ ጮራ ቁ. 16 ገጽ 2፤ ጮራ ቁ. 9 ገጽ 8)
- ✦ ቅዱስ አቡሊዲስ ሊቀ ጳጳሳት ዘሮሜ (ጮራ ቁ. 32፤ ገጽ 6)
- ✦ ቅዱስ ዲዮናስዮስ፤ (መቅደስ የገቡ መናፍቃን ገጽ 151)
- ✦ ቅዱስ አትናቲዎስ፤ (መቅደስ የገቡ መናፍቃን፤ ገጽ 122)
- ✦ ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ - (ጮራ ቁ. 31፤ ገጽ 18)
- ✦ ቅዱስ ኤጲፋንዮስን - (መቅደስ የገቡ መናፍቃን፤ ገጽ 49፤ 121. 151)
- ✦ ቅዱስ ቂርሎስ፤ (መቅደስ የገቡ መናፍቃን ገጽ 64፤ 121)
- ✦ ቅዱስ ያፌድ - (ጮራ ቁ. 6፤ ገጽ 20፤ “ኖጎተ ብርሃን፤ መጋቢት 2002፤ ገጽ 7፤ ጮራ ቁ. 12 ገጽ 7፤ ጮራ ቁ. 13 የውጭ ሽፋን ላይ)

ከቅዱስ ያፌድ ከጠቀሷቸው መካከል ለአብነት የተወሰኑትን እንመልከት፡-

“ፍሬምናጦስ ስለ መሠረታት ማኅበር ሲያሟ ምንነት የሚያወሱትን ከፍሬምናጦስ ዘመን በጓላ ሁለት መቶ ዓመታት ያህል ቆይቶ በዚህ የተደረሱትን የያፌድ ድርሰቶችን ብሩሃን ገጸች የዓይኖችንን መጋረጃ አስወግደን እስኪ እንያቸው፡-

1. “እንተ ተሐንጸት በሰሙ፤ ወተቀደሰት በደሙ ወተዐትበት በዕፅ መስቀሉ ጽዮን ቅድስት ቤተ ክርስቲያን መፃህፍቷ ለቅዱሳን ጽርሕ ንጽሕት አጥሃዚት እንተ የዓውዳ ሰብሐት”
2. “በደሙ በዘዋ ወበማይ ዘውጎዝ እምዝሁ አጥመቃ በዕፅ መስቀሉ በተባ . . .”
3. “ይቤላ ልዑል ለቅድስት ጽዮን እንሰ በደምዋ ክቡር ቀደስኪ . . .”

(ጮራ ቁ. 6፤ ገጽ 20)

⁶ (kerygma and exegesis — *hê graphê kai hoi pateres*— the Scriptures and the Fathers)

ትርጓሜ ቅዳሴ ማርያምን - (ፊግ 7: 7ጽ 8)

"ለቀ ጳጳሳት ዘዲበ ሀገረ አበዊ፤ . . . " የሚለውን ንዑዳን አባቶች ሊተረጉሙት . . . ይሉና "ርእሰ ማለት አክሱም፤ ሀገር ማለት መላዋ ኢትዮጵያ" በማለት "ትርጓሜ ቅዳሴ ማርያም ይመልከቱ" ከሚል ምሪት ጋር ማብራሪያ ይሰጡበታል። (ፊግ 7: 7ጽ 8)

ቅ ቅዳሴ ሐዋርያትን - (ፊግ 8: 8ጽ 30)

ቅ ገድለ ሰማዕታትን - (ፊግ 12: 1ጽ 24)

ቅ ትምህርተ ኅቡዓትን - (ፊግ 6: 6ጽ 6፤ የውጭ ሸፋን ሳይ)

"አከ ከመ ይትረክይ አላ ከመ ይትገለይ ውእቱ ዝንቱ መስቀል" [ምንጩን ባይናገሩትም ቃሉ የተወሰደው ግን ትምህርተ ኅቡዓት ከተባለው የቤተ ክርስቲያን መጽሐፍ ነው።]

ቅ ሌሎች አበውን በጥቅሉ ሲጠቅሱ - " . . . ይህም ሁሉ ሆኖ ከእግዚአብሔር ቃልና ከቅዱሳን አበው የሕይወት ታሪክ እንደምንረዳው . . . " (ፊግ 16: 1ጽ 28)

ቅ ገድለ ሰማዕታትን፤

ከዚህም በተጨማሪ መልካ መልኮችንም ጠቅሰዋል። ለምሳሌም መልክዐ ኢየሱስን - ለገንብርትከን (ፊግ 8: 8ጽ 16)፤ መልክዐ ሥላሴን (ኅግተ ብርሃን፤ መጋቢት 2002፤ 1ጽ 20)፤ መልክዐ ማርያምን (ፊግ 26: 1ጽ 12 ሰላም ለዝክረ ስምዚ ዘመንክር ጣዕሙን ከመልክዐ ማርያም ያለ መስፈርት ነው) ጠቅሰዋል።

ከዚህም በላይ ደግሞ የደረሱባቸውን ያህል የመንደር ወጎችንና ተረቶችንም ሳይቀር ጠቅሰዋል።

እንግዲህ እነዚህ ሁሉ ለኩባዪያቸውና ለእነርሱ አስተሳሰብ ድጋፍ ያገኙ መስፈርት ከመካከል መዝዘው በማውጣት ይረዱናል ብለው የጠቀሷቸው ናቸው።

የሚገርመው ነገር ግን እነርሱ ሲያመቻቸው እንደዚህ የጠቀሷቸውን የአባቶችን ትርጓሜያትና ትምህርቶች፤ ገድላትን፤ መልካ መልኮችንና ሌሎችንም አዋልድ መጽሐፍት እንደ ገና መልሰው እንዲህ ሲሉ ጥላሸት ይቀፈቸዋል። "የሀገራችን አዋልድ መጽሐፍት በተለይ ከ15ኛው ምእት ዓመት ጀምሮ እንደ አሸን እየፈለፍን መናፍቅሰትን የሚያሞጋግሱ፤ ሰው ለመዳን (ለመጽደቅ) ቢፈልግ ይድንበት ዘንድ ከእግዚአብሔር የተሰጠውን ጌታችንን ኢየሱስ ክርስቶስን ሳያምንና ሳይጠመቅ በእነዚህ መናፍቅሰት አማካይነት ሊድን እንደሚችል አዋልድ መጽሐፍቱ ያስተምራሉ።" (ፊግ 20: 1ጽ 11-12) በመቀጠልም "አዋልድ የሚለው ስም ተአምራት፤ ገድላት፤ ድርሳናት፤ መልክአት እየተባሉ በቅዱሳን ስም ለተሰየሙ መናፍቅሰት የተደረሱና [ለመናፍቅሰት] መሳቢያዎች (ምስሃባት) ለሆኑ መጽሐፍት የተሰጠ ስያሜ ሆኗል" ይላሉ። (ፊግ 25: 1ጽ 9) እንግዲህ ይህ "ሳይፈጀኝ በእጄ፤ ሲፈጀኝ በማንኪያዬ" ዓይነት አካሄዳቸው በየቦታው የሚጠቀሙበት ቋሚ ስልታቸው ነው።

ከመጽሐፍ ቅዱስም ሆነ ከቀደምት አበው መጥቅስ ብቻውን የትክክለኛነት መለኪያ አለመሆኑ ግልጽ ነው፤ ሰይጣንም ከመጽሐፍ ቅዱስ ጠቅሶ የቃሉን ባለቤት ኢየሱስ ክርስቶስን ሲፈትነው እስኪሞክር ድረስ ደፍሯልና። ማቴ. 4:6 የሰይጣን የግብረ አበሮቹ ዋና መገለጫ ጥቅሶችን አለ ቦታቸውና አለ አገባባቸው በመጥቀስ ትክክለኛ ሃሳባቸውን ለሰዎች አብላጥሶ አበላሽቶ ማትረብና ማሳሳት ነው። አንድ ይህን ሁኔታ የታዘበ ሰው "የመናፍቃን አእምሮ ለቅዱሳት መጽሐፍት የተበላሸ ወይም ያልሆነ መልክ እንዲፈጥርና እንዲያሳይ እንደሚያደርግ እንደ ተበላሸና እንደ ዛግ መጥፎ መስተዋት ነው" ያለው ለዚህ ነበር። ሐዋርያው ቅዱስ ጴጥሮስም የእግዚአብሔር ቃል እንዲሁ እያንዳንዱ እንዳሻውና እንዳገኘ የሚቀርበው ሳይሆን ከፍተኛ ጥንቃቄ የሚሰፈልገው መሆኑን ሲናገር "ሰው በጨለማ ስፍራ ለሚበራ መብራት እንደሚጠነቀቅ ይህን ቃል እየጠነቀቃችሁ መልካም ታደርጋላችሁ። ይህን በመጀመሪያ እውቁ፤ በመጽሐፍ ያለውን ትንቢት ሁሉ ማንም ለገዛ ራሱ ሊተረጎም አልተፈቀደም" በማለት በመንፈስ ቅዱስ ያሰጠነቅቀናል። 2 ጴጥ. 1:19-20

⁷ "The minds of the heresiarchs were to Scripture as bad mirrors, reflecting distorted images."

“ጤራ” መጽሐፍት እና “ስምዖን ድቅ ብሔራዊ” መጽሐፍ

በቤተ ክርስቲያን ታሪክ በትምህርትም የበሰሉ የሚባሉ ሰዎች እንኳ ሳይቀር ቤተ ክርስቲያን ከምታምነውና ከምታስተምረው ትምህርት ውጪ የሆነና በፍልስፍና የተባረዘ ትምህርት ሲያስተምሩ እየተገኙ ተመክረው ባለመመለሳቸው ከቤተ ክርስቲያን አንድነት እንዲጠጡ መደረጋቸው ይታወቃል። ለአብነትም እነ ኦርቶዶክስ እና ኦሮሞክስን ማስታወስ ይቻላል። በኢትዮጵያ ኦርቶዶክሳዊት ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንም ተመሳሳይ ታሪኮች በየዘመናቱ ተከስተዋል። ሆኖም ግን ብዙዎቹ የሰህተት ትምህርታቸው ሲገለጥ በይፋ ወጥተው የሚከራከሩ፤ እምነታቸውንም ሳይሸሽጉ ገልጸው ወደ አምነው በቀናና የሚመለሱ፤ አለዚያም በይፋ ተወግዘው ከቤተ ክርስቲያን አንድነት የሚለዩ ነበሩ።

ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ግን በአለቃ መሠረት ሰብሐት ለአብ ጠንባሽነት እና “ማኅበረ ጤራ” በሚል ስም ለዓላማው ማሳኪያ ብሎ ባቋቋመው ድርጅት ዋና አስተባባሪነት የሚካሄደው “የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያንን እናድሳት” ዘመቻ ራስን ሰውሮ በቤተ ክርስቲያኒቱ ውስጥ እርግ የማትቀበለውን እምነትና ትምህርት ማስፋፋት አንዱና ዋነኛ ተልእኳቸው ሆኗል። እነዚህ ሰዎች ከአለቃ መሠረት ሰብሐት ለአብ ጀምሮ የእርሱ ተልእኮ አስፈጻሚዎች የሆኑት እምነታቸውና አስተምህሯቸው ከኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን የተለየ፤ ፕሮቴስታንታዊ ሆኖ ባለ እነርሱ ግን የቤተ ክርስቲያኒቱን ምእመናንና አባቶች ለማሳሳትና በጥፋት ተልእኳቸው ውስጥ ለማስገባት ይመቻቸው ዘንድ “ኦርቶዶክሳውያን ነን” እያሉ ያልሆኑትን መሰለው ለመታየትና ያሰቡትን ከዳር ለማድረስ ከፉ ሠራተኞች ሆነው እየሠሩ ይገኛሉ።

መሠረት አባቱ የቤተ ክርስቲያናችን መምህርና የርዕሰ አድባራት ወገዳማት እኩሉም ጽዮን አገልጋይ እንደ ነበር የሚነገር ቢሆንም እርሱ ግን ለትምህርት በተለያየ ቦታ በተዘዋወረበት ወቅት የኢትዮጵያን የክርስትና ትምህርት በፕሮቴስታንታዊ ትምህርት ለመለወጥ አልመው ወደ ሀገራችን ከመጡት የአውሮፓ የፕሮቴስታንት ሚሲዮናውያን ከነ ዳቪድ ስቶክስ (የሠራዊተ ክርስቶስ ማኅበር መሥራች) እና ከመሳሰሉት ሚሲዮናውያን ጋር “የሰብከት ዘዴ ለመማር” በሚል ሰበብ ተወዳጀ። ቀስ በቀስም የሚሲዮናውኑን ፍልስፍናና አስተምህሮ ተቀብሎ የቤተ ክርስቲያንን ትምህርት ለመለወጥ ብዙ ደክሟል፤ ባይሳካለትም።

ደበላ ቢሪ በተባለ ሰው አባባል “የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ሉተር” የሚል ቅጽል የተሰጠው ይህ ሰው የሰህተት (የተሐድሶ) ትምህርቱን በ1950ዎቹ ጀምሮ በተለያዩ ቦታዎች (በሸዋ፣ በጎንደር፣ በጎጃም) ለማስፋፋት ሞክሮ የተለየ እምነትና አስተምህሮ ያለው መሆኑ እየታወቀበት ከሁሉም የተባረረ ሲሆን በኋላም በእነ ሚስተር ዳቪድ ስቶክስ ጠቋሚነትና ስለ “ዘመናዊ አስተሳሰብ” በሰጡት ምስክርነት የሰዋሰደ ብርሃን ቅዱስ ጳውሎስ ሴሚናር ሲጀመር እንዲገባ ተፈልጎ ከፍተኛ ትምህርት ቤቱ ከተከፈተ ከሁሉት ዓመታት በኋላ ለሰብከት ከሄደበት ቦታ ወደ አዲስ አበባ ተመለሰ ወደ ሴሚናሪው ገብቶ ነበር። ሆኖም ግን በዚህ ትምህርት ቤትም ያው የተለመደውን ፕሮቴስታንታዊ የሆነውን የሚሲዮናውያኑን ትምህርት ማስፋፋት ሲሞክር ተደርሶበት ከዚያም በቅዱስ ፓትርያርኩ ትእዛዝ ተባርሮ ወጥቷል። በመቀጠልም ወዳስተማሩትና በእምነት ወደሚመስሉት ወደ ሚሲዮናውያን ዘንድ በመጠጋት በመካከ ሊያሰብ ቤተ ክርስቲያን የተለያዩ ቦታዎች፣ በተለይም እነርሱ በኋላ በአዲስ አበባ ባቋቋሙት ሴሚናሪ እስከ ገልፈተ ሕይወቱ ድረስ ሲያገለግል ቆይቷል።

አለቃ መሠረት የተለያዩ መጻሕፍትን እንደ መረመረና የአሁኗ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክሳዊት ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን መሠረት እምነት የተሳሳተ መሆኑን “ደረሰበት” ተብሎ በታሪኩ ላይ ተገልጿል።

⁹ Debela Birri (Dr.) Divine Plan Unfolding, The Story of Ethiopian Evangelical Church Bethel, Lutheran University Press, 2014.

በጊዜ ሰው አገላለጽ በአራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን በአባ ሰላማ ከሣቴ ብርሃን ለኢትዮጵያ የተሰበሰቡ ክርስቲና በቅዱሳት መጻሕፍት ላይ የተመሠረተ ቢሆንም በኋላ ዘመን በተለይም በአጼ ዘርዐ ያዕቆብ አማካኝነት የተጨመሩ የሚላቸው “የቅዱሳን አማላጅነትና የመንፈሳዊ ተጋድሎ በተመለከተ ያሉ አስተምህሮዎች፣ የቅዱሳን ገድልና ትሩፋት መማርና ማወቅ ወዘተ” በመጨመራቸው ቤተ ክርስቲያን ጥንታዊ ማንነቷ ተቀይሯል፤ እንደ ጊዜ በመልዕልተ መስቀል የተፈጸመውን የሰው ልጅ ድኅነት ዘንግተው ዛሬም ኃጢአት ያለ ይመስል ቅዳሴ በመቀደስ እንደ አራቱ መሥዋዕት ይሠዋሉ፤ በክርስቶስ የማዳኑ ሥራ ማመንና መጽደቅ ሲበቃ ጸም፣ ጸሎት፣ ስግደት፣ የመሳሰሉትን መንፈሳዊ ተጋድሎ መጋደል ለሰው ልጅ የጽድቅ ጎዳና ይጠቅማል የሚሉ አዳዲስ ትምህርቶች በመጨመራቸው ቤተ ክርስቲያን መታደስና መለወጥ አለባት ብሎ ያምን እንደ ነበር የእርሱን ታሪክ የሚያወሱ የተለያዩ ጽሑፎች ይገልጻሉ፡፡¹⁰

መሠረት በ1951 ዓ.ም. በታተመው እና “ስምዓ ጽድቅ ብሔራዊ፣ በጥንታውያን የኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን መምህራን ፍለጋ” በተሰኘው መጽሐፍ¹¹ መቅደም ላይ “ይህን መጽሐፍ ለመጻፍ ያነሣሣች ምክንያት ነጻነት ያገኘችው ቤተ ክርስቲያናችን ቀዋሚውን ሃይማኖት ሳይሆን ያለ ሃሳብ የገባውን ልማድ እንድታሻሽልና ጥንታዊውን የሃይማኖት መሠረት ግልጽ አድርጋ በማስተማር እንድትታደስ ነው” (ገጽ 9) በማለት በገለጸው መሠረት የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያንን ለማደስ እና እርሱ እንደሚለው ትምህርቷን ወደ ጥንታውያን መምህራን አስተምህሮ ለመመለስ ብቻውን ጥቂት ሰዎችን በድብቅ እያስተማረ ከመሄድ አልፎ ከሌሎች ቤተ እምነቶች ጋር መተባበርና የጋራ ግንባር መፍጠር እንደሚገባ በማመኑ ከተለያዩ የፕሮቴስታንት ድርጅቶች ጋር ለዚህ ዓላማው የሚረዳ ኅብረት መፍጠር ችሏል፡፡

ለዓላማቸው ማስፈጸሚያም ከወዳጆቹ ጋር በመሆን “ማኅበረ በኩር” የተሰኘ ማኅበር አቋቋመ፡፡ የማኅበሩ ዓላማም በግልጽ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን አማኞችን ከቤተ ክርስቲያናቸው ሳይወጡ ባለበት ሆነው እምነታቸውን እንዲለውጡ በማስተማር በመጨረሻም ቤተ ክርስቲያኒቱን በእነርሱ ዓይነት ፕሮቴስታንታዊ ትምህርት ማደስ ነው፡፡ ትምህርታቸውን ለማፈልገቻቸው አካላት ለማዳረሰም ከሌሎች የእምነት ድርጅቶችና ከልዩ ልዩ አካላት በሚያገኙት የገንዘብ ድጋፍ በመታገዝ “ጮራ” የሚባል መጽሔት በቋሚነት በማዘጋጀት በነጻ ያድላሉ፡፡ ጮራ መጽሔት የዚህ ማኅበር ዋነኛ ዓላማ ማስፈጸሚያ ሆኖ አሁንም ድረስ እያገለገለ የሚገኝ ሲሆን ከተጀመረ ጊዜ አንሥቶ እስከ 13ኛው ቀጥር (እስከ ሞተበት ዓመት) ድረስ መሠረት “የእምነት መሠረት” የሚለውን ጽሑፉን በተከታታይ ያሰራጭባት እንደ ነበር ይታወቃል፡፡

በዚህ መጽሔት ላይ የሚወጡት ጽሑፎች ከሌሎቹ የፕሮቴስታንት መጽሔቶች የሚለዩበት ዓይነተኛው ምክንያት ከኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ጥንታውያን መጻሕፍት ውስጥ ለነርሱ የሚሰማማ የመሰላቸውን ሃሳብ በማለዝ እየጠቀሱ የሚጽፉና ስለ እምነታቸውም ሲገልጹ አሳሳች በሆነ መንገድ “የእኛ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን” እያሉና ማሩን ከመርዙ እየቀላቀሉ ስለሆነ ዓላማቸውን ሳልተረዱ አንገብያን ሊያሳስቡ ይችላሉ፡፡ በጮራ መጽሔት የውጭ ሽፋኖች ላይ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን መጽሔት ለማስመሰልና ለማሳሳት ይረዳቸው ዘንድ የጌታችንን፣ የእመቤታችንና የመሳሰሉትን ቅዱሳት ሥዕላት ይጠቀማሉ፡፡

¹⁰ Dirshaye Menberu, - Meseret Sebhath Leab (Aleqa), 1926 - 1996, Mekane Yesus Church Ethiopia. "Dictionary of African Christian Biography". Available at: www.dacb.org/stories/ethiopia/meseret.html.

¹¹ ይኼው መጽሐፍ የፕሮቴስታንታዊ ትምህርት በሞላላት ጠቃሚ ሆኖ በመኖሩ በ1992 በመስከ የሰላ ሲሚናር በድጋሚ ታትሟል፡፡

¹² Loren Bliese, Mehretab Bekele, and Walda Estifanos, 2013, "Aleqa Meseret Sebhath Leab: A biography", in a book titled "Catalogue of the Ethiopian Manuscript Imaging Project (EMIP)" Vol. 7, Codices 601-654. The Meserete Sebahat Le-ab Collection of Mekane Yesus Seminary, by Kesis Melaku Terefe, Steve Demarter, Jeremy Brown (Editors), Addis Ababa.

በመሆኑም በዚህ መጽሐፍ ውስጥ በፊጋ መጽሔት የተጠቀሱትን ሃሳቦች እንዳለ በመጥቀስ በየክፍሉ መልስ ለመስጠት ሞክረዋል፡፡ መጽሔቱን ደጋግሞ የጠቀስኩበት ዋነኛው ምክንያትም ከላይ የገለጽኩት ምክንያት ሲሆን የብዙዎቹ የተሐድሶ መናፍቃን መጻሕፍትም ከዚህ መንፈስ የተቀዱ በመሆናቸው የተሐድሶ አራማጆች ዋነኛ የትምህርታቸው ምንጭ ተደርጎ ተወስዷል፡፡

ለምስክርነት የምንጠቅሳቸው ሕባቶች

በየርእሱ የሚነሡትን ጉዳዮች በተመለከተ መጀመሪያ በመጽሐፍ ቅዱስ ያለውን እውነተኛ ትምህርት እናሳያለን፡፡ በመቀጠልም እነዚያኑ ርእሰ ጉዳዮች በተመለከተ ቀደምት የቤተ ክርስቲያን አባቶች ያስተማሩትን ትምህርት እንመለከታለን፡፡ በእነዚህ በሁለቱ፤ ማለትም በመጀመሪያ በመጽሐፍ ቅዱስ፤ በመቀጠልም በቀደምት እርቶዶክሳውያን አባቶች ትምህርት መሠረት የተሐድሶዎች ትምህርት ይመዘናል ማለት ነው፡፡ በዚህም የተሐድሶዎች ትምህርት እነርሱ እንደሚሉት ከመጽሐፍ ቅዱስና ከቀደምት የቤተ ክርስቲያን አባቶች ትምህርት ጋር የሚለማማ መሆን አለመሆኑ ይመዘናል፡፡ ለመሠረታዊ የቤተ ክርስቲያን ትምህርት ሃይማኖት የምንጠቅሳቸው አባቶች እስከ ስድስተኛው (6ኛው) መቶ ዓመት ማብቂያ ድረስ የነበሩትን ታላላቅ እርቶዶክሳውያን አባቶች ብቻ ነው፡፡ ይህ የሆነበት ዋናው ምክንያት ተሐድሶዎች በአንድ በኩል ዛሬ በእርቶዶክሳዊት ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ያለውን ትምህርትና እምነት በኋላ ዘመን የመጣና ኢትዮጵያ ውስጥ የተፈጠረ የጉፋቱ ትምህርት እንደ ሆነ አስመስለው ስለሚያቀርቡ ይህ ስህተታቸው እንዲታወቅ ነው፡፡ እንደዚሁም እነዚህን አባቶች እነርሱም የራሳቸውን ጉፋቶች የሚያግፉ አስመስለው ምስክር አድርገው የጠቀሷቸው ስለሆነና የእነርሱ ልጆች ነን ስለሚሉ በዋናነት እነዚህን ብቻ መጥቀሳችን እነርሱም የጠቀሷቸውን እነዚህን ቀደምት አባው አንቀበልም ለማለት የሚችሉበት አንዳችም ምክንያት እንዳይኖራቸው ለማድረግ ነው፡፡

ለታሪካዊ ነገሮች የምንጠቅሳቸው ደግሞ ከእነዚህ አባቶች በተጨማሪ የቤተ ክርስቲያንን ታሪክ ጽፈው ያቆዩልንና ለዚህም በዓለም አቀፍ ደረጃ ከጥንት ጀምሮ እውቅና ያሳቸውን አውባብዮስ ዘቂሳርያን፤ ስኮላስቲክስ ሶቅራጥስን፤ ሄሮሚያስ ሶሞኒስን እና ሩፊያስን ሲሆን ለአንዳንድ ታሪካዊ ጉዳዮች የሰሜን አፍሪቃ ሊቅ የነበረውን ጦርጠሉስን ጠቅሰናቸዋል፡፡

ለመሠረታዊ ትምህርት ሃይማኖት በዋናነት የተጠቀሱት አባቶች

		የነበረበት ዘመን
1.	ቅዱስ አግናጥዮስ ምጥው ለአንበሳ ¹³	50 - 117 ዓ.ም. (ገ.)
2.	ቅዱስ ፖሊካርፒስ	(ገ.) 69 - 156 ዓ.ም.
3.	ቅዱስ ሄራኔዎስ ¹⁴	(130 ወይም 142 - 202 ዓ.ም. (ገ.) ¹⁵
4.	ቅዱስ ቆጵርየስ ¹⁶ ለማዕት	200 - 258 ዓ.ም.
5.	ቅዱስ አቡሉዲስ	(ገ.) 170 - 236 ዓ.ም.
6.	ቅዱስ ኦትናቴዎስ ሐዋርያዊ	298 - 373 ዓ.ም.

¹³ ቅዱስ አግናጥዮስ ከባልንጆራው ከቅዱስ ፖሊካርፒ ጋር የቅዱስ ዮሐንስ ወንጌላዊ ደቀ መዝሙር ነበር፡፡ የአንጻሪያ ቤተ ክርስቲያን 3ኛው (ከኢጥርስና ከኢቮዲየስ ቀጥሎ) ሳላስ ነበር፡፡

¹⁴ ቅዱስ ሄራኔዎስ የቅዱስ ፖሊካርፒ ደቀ መዝሙር ነበር፡፡

¹⁵ (ገ.) 12ኛ ማለት ሲሆን ይህም የተወለዱበት ዘመን በእርግጠኝነት የሚታወቀውን አባቶች መነሻ ዘመን ለማመልከት ነው፡፡ የአብዛኛዎቹ ቅዱሳን የልደት ዘመናቸው በእርግጠኝነት አይታወቅም፡፡ በእርግጠኝነት የሚታወቀው የዕረፍታቸው ጊዜ ነው፡፡ ይህ እስከ ቀኑ ሳይቀር በሚገባ ይታወቃል፡፡ ሆኖም ቅዱሳን ሲወለዱ ምን እንደሚሆኑ ከሚያውቃቸው ከዚህረያቸው በቀር ወላጆቻቸውም ሆኑ ጥበረተሰቡ በአብዛኛው ማንነታቸውን ስለማያውቅ የተወለዱበት ዘመን ተጽፎ አይገኝም፡፡ ከዚህም የተነሣ የተወለዱበትን ቀን ይህ ነው ለማለት የሚቻለው ከትምህርታቸው ውስጥ ያሉ አመልካች መረጃዎችንና ለዚህ የሚረዱ ሌሎች ነገሮችንም በመጠቀም ነው፡፡ ዋናው ጉዳይም የቅዱሳን ሕይወታቸውና ትምህርታቸው ነው እንጂ የተወለዱበትም ሆነ ያረፉበት ቀን በትክክል ከመታወቅ አለመታወቅ ሳይ አይደለም፡፡

¹⁶ (St. Cyprian of Carthage) ይህ ቆጵርየስ በስንክሳር መስከረም 21 ቀን ከቅድስት ዮስቴና ጋር ለማዕትነትን ስለ መቀበሉ የተጻፈለት ሳይሆን ሌላ ቆጵርየስ ነው፡፡ በዚህ መጽሐፍ ውስጥ የምንጠቅሰው ቅዱስ ቆጵርየስ የሰሜን አፍሪካዊ የካርቲጅ ሳላስ የነበረና በ258 ዓ.ም. ቫሌሪያኖስ በተባለው ቊሣር ለማዕትነትን ተቀበሎ ያረፈ ነው፡፡ ከቅድስት ዮስቴና ጋር ለማዕት የሆነው ቅዱስ ቆጵርየስ ግን አንጻሪያዊና በ304 ዓ.ም. በዲዮቅልጥያስ የመከራ ዘመን በሰማዕትነት ያረፈ ነው፡፡

		የነበረበት ዘመን
7.	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	315 - 386 ዓ.ም.
8.	ቅዱስ ባስልዮስ ዘቋማርያ	330 - 379 ዓ.ም.
9.	ቅዱስ ንርንጋሮስ ዘእንዚናንዙ	329 - 390 ዓ.ም.
10.	ቅዱስ ንርንጋሮስ ዘኑሶስ	330 - 395 ዓ.ም.
11.	ቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ	347 - 407 ዓ.ም.
12.	ቅዱስ ኤጲፋንዮስ	(7.) 315 - 403 ዓ.ም.
13.	ቅዱስ ቄርሎስ ዘእስክንድርያ	376 - 444 ዓ.ም.
14.	ቅዱስ ሳዊሮስ ዘአንጾኪያ	459 - 538 ዓ.ም.
15.	ቅዱስ ዮሬድ	505 - 571 ዓ.ም.

በቤተ ክርስቲያናችን ሃይማኖተ አበው፣ ተብሎ የሚታወቀው መጽሐፍ ቀደምት ኦርቶዶክሳውያን አባቶቻችን የሊቃውንትን ትምህርት በዋናነት በምሥጢረ ሥላሴ እና በምሥጢረ ሥጋዊ ላይ ያተኮሩ ትምህርቶቻቸውን ከግሪክ፣ ከሱርስትና ከዐረብኛ (ከላቲንና ከሌሎች ቋንቋዎችም በተወሰነ ደረጃ) ወደ ግእዝና ቅርብ ጊዜም ወደ አማርኛ ተርጉመው ያዘጋጁልን መጽሐፍ ነው። ከዚህም ጋር ተረፈ ቄርሎስ፣ መጻሕፍተ መነኩሳት፣ ግብረ ሕማማት፣ ገድለ ቅዱሳን፣ ግእዝ በግእዝ የሆኑና ሌሎችም ትርጓሜያት፣ እና ሌሎችንም የተለያዩ የቀደምት አባቶች መጻሕፍትና ትምህርቶች ወደ ግእዝ ቋንቋ ተርጉመውልናል። ሆኖም አሁን ተሐድሶዎች ያነሷቸው ብዙዎቹ ጉዳዮች ከምሥጢረ ሥላሴና ከምሥጢረ ሥጋዊ ባሻገር ያሉ ሌሎች ብዙ ጉዳዮችን የሚመለከቱ ስለሆኑና በእነዚህ ዙሪያ ያሉት የቀደምት ሊቃውንት አባቶቻችን ትምህርቶች ደግሞ ብዙዎቹ በአገርኛ ቋንቋ ስላልተተረጎሙልን¹⁷ የቤተ ክርስቲያን አባቶቻችን ሊቃውንት ትምህርቶችን በየርእሰ ጉዳዩ ከጽርዕ (ከግሪክ ቋንቋ) እና ከሱርስት ወደ እንግሊዝኛ ከተተረጎሙበት መጻሕፍት ወደ አማርኛ ተተርጉመው ቀርበዋል።

በዚህ ሂደትም በአንድ በኩል በዚያን ዘመን አሰቸጋሪ ሁኔታዎች ውስጥ አልፈው የግሪክና የሱርስት፣ የዐረብኛና የላቲን፣ እንዲሁም ሌሎች ቋንቋዎችንም አጥንተው ወደ ግእዝና ወደ አማርኛ የተተረጎሙልን የቀድሞ አባቶቻችን እውቀታቸውና ትምህርታቸው ምን ያህል ዓለም አቀፋዊና ሁለንተናዊ እንደ ነበር በግልጽ ያስረዳናል። በሌላ በኩል ደግሞ ብዙ የሚያግዙ ነገሮች ባለቤት በእኛ ዘመን ላይ ሆነን እንኳ የአባቶቻችንን ጥልቅ ትምህርት ወደ ሌላ ቋንቋ መተርጎም ቀርቶ በግእዝ ተርጉመው ያስቀመጡልንን መረዳትና መጠቀም እንኳ እንዲህ ቀላል አለመሆኑን ስንመለከት በዚያን ዘመን ሁኔታ ሆነው የተለያዩ የቀደምት አበው ትምህርቶችን የተተረጎሙልንን የአባቶቻችንን ድካም በእጅጉ እንድናደንቅና ታላቅ አክብሮት እንድንሰጥ ያደርገናል። የውለታቸውም ታላቅነት አካል ነጥብ ይታያናል። የቅዱሳን አባቶቻችንን መጻሕፍት ከጥንተ ቋንቋቸው ከግሪክና ከሱርስት ወደ እንግሊዝኛ በመተርጎም እንድ ደረጃ ወደ እኛ እንዲቀርቡ ያደረጓቸውን ሰዎችም ለድካማቸው እውቅና መስጠት ይገባናል።

እነዚህ ወደ ግእዝና ወደ አማርኛ ያልተተረጎሙት የቀደምት አባቶቻችን ትምህርቶችና መጻሕፍት በአብዛኛው የተወሰዱት ወደ እንግሊዝኛ ከተተረጎሙበት መጻሕፍት ስለሆነ በእንግሊዝኛው ትርጉም የተገለጹበትን ስያሜ እና ወደ አማርኛ ሲመለሱ በዚህ መጽሐፍ ላይ የተሰጣቸውን ስያሜ ለአንባቢ ግንዛቤ ግልጽ ይሆን ዘንድ ከዚህ በታች ተመልክቷል።

¹⁷ወይም ደግሞ ተተርጉመው፣ ነገር ግን መናፈቸውን ያላወቁናቸውና ያላገኛናቸው ሊሆኑ ይችላሉ።

	ከግሪክ (የተወሰኑት ከላቲን) ወደ እንግሊዝኛ ሊተረጎሙ የተሰጣቸው ርእሰ	የጻፈው አባት	በዚህ መጽሐፍ ላይ የተሰጣቸው ርእሰ
1	Contra Gentes (Against the Heathen)	ቅዱስ አትናቴዎስ	በእንተ አሕዛብ
2	On The Incarnation of the Word	ቅዱስ አትናቴዎስ	በእንተ ተሠማዎተ ቃል
3	Defence Against the Arians	ቅዱስ አትናቴዎስ	በእንተ አርዮሳውያን
4	Life of Antony (Vita Antoni)	ቅዱስ አትናቴዎስ	ገድለ እንግሪስ
5	Against the Arians (Oraciones contra Arianos)	ቅዱስ አትናቴዎስ	ትምህርት በእንተ አርዮሳውያን
6	On the Holy Spint	ቅዱስ ባስልዮስ	በእንተ መንፈስ ቅዱስ
7	The Hexameron	ቅዱስ ባስልዮስ	አክሲ ማርስ
8	The Letters	ቅዱስ ባስልዮስ	መልእክታት
9	Treatise Concerning the Christian Priesthood.	ቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ	በእንተ ክህነት
10	Homilies on S. Ignatius and S. Babylas	ቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ	በእንተ ቅዱስ እግዮፕዮስ ወቅዱስ ባበላስ
11	Homilies on the Statues	ቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ	ትምህርት በእንተ ምክንያተ ሐውልታት
12	Homilies on the Acts of the Apostles and the Epistle to the Romans	ቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ	ትርጓሜ ግብረ ሐዋርያት መመልእክተ ሮሜ
13	Homilies on the Epistles of Paul to the Corinthians	ቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ	ትርጓሜ መልእክተ ቆሮንቶስ
14	Homilies on Galatians, Ephesians, Philippians, Colossians, Thessalonians, Timothy, Titus, and Philemon	ቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ	ትርጓሜ መልእክተ ገላትያ፣ ኤፌሶን፣ ፊልሞኖስ፣ ቆላስይስ፣ ተሰሎንቄ፣ ጢሞቴዎስ፣ ቲቶ ወፊልሞኖ
15	Homilies on the Gospel of Saint Matthew	ቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ	ትርጓሜ ወንጌሊ ማቴዎስ
16	On Repentance and Remission of Sins, and Concerning the Adversary	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	በእንተ ንስሐ ወሥርየተ ኃጢአት ወጻላኢ
17	On Baptism	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	በእንተ ሞምቀት
18	On the Ten Points of Doctrine	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	በእንተ አሠርቱ ነገራት
19	On Faith	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	በእንተ እምነት
20	On the Clause, And Shall Come in Glory to Judge the Quick and the Dead; Of Whose Kingdom There Shall Be No End.	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	ዳግመ ደመጃእ በሰብሐት ይኩንን ሕያዋን ወመታኅ...
21	On the Holy Ghost	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	በእንተ መንፈስ ቅዱስ
22	Concerning the Unity of God. On the Article, I Believe in One God.	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	ሰለ እግዚአብሔር አንድነት

* አክሲማርስ - በዚህ ስም የሚታወቅ የቅዱስ ኢጲፋንዮስ መጽሐፍ በግእዝኛ በእማርኛ አለ። ሆኖም ግን አክሲማርስ (ሄክሳሜሮን - Hexaemeron ማለት ሄክሳክሊራር ፍጥረታትን የፈጠረባቸው ስድስቱ ቀናትና በእነዚያ ቀናት የተፈጠሩትን ሥነ ፍጥረታት በተመለከተ የተጻፈ የሐተታ መጽሐፍን የሚመለከት ነው። በግሪክ (ሄክሳ ሎሜሮስ - hexa emeros - six days) ማለት ስድስት ቀናት ማለት ነው። የስድስቱን ቀን ሥነ ፍጥረት በተመለከተ የተጻፉና በዚህ ስም (አክሲማርስ በሚል) የሚታወቁ የተለያዩ አባቶች ትምህርቶችን የያዙ መጻሕፍት አሉ። በእነዚህም አንዱ ቅዱስ ባስልዮስ የጻፈው መጽሐፍ ነው።

	ከግሪክ (የተወሰኑት ከላቲን) ወደ እንግሊዝኛ ሊተረጎሙ የተሰማቸው ርእሰ	የጻፈው አባት	በዚህ መጽሐፍ ላይ የተሰማቸው ርእሰ
23	On the Words, And in One Holy Catholic Church, and in the Resurrection of the Flesh, and the Life Everlasting	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	በእንተ አሐዲ ቅድስት ክርስቲያን ወትንሣኤ ሥጋ ወሕይወት ዘልዓለማዊ
24	First Lecture on the Mysteries. Lecture 19	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	በእንተ ምሥጢራት
25	On the Mysteries II: Of Baptism. Lecture 20	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	በእንተ ጥምቀት
26	On the Mysteries. III: On Chrism. Lecture 21	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	በእንተ ሚርን
27	On the Mysteries. IV: On the Body and Blood of Christ. Lecture 22	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	በእንተ ሥጋዊ ወደሙ ለክርስቶስ
28	On the Mysteries. V: On the Sacred Liturgy and Communion. Lecture 23	ቅዱስ ቄርሎስ ዘኢየሩሳሌም	በእንተ ቅዱስ ቄርባን ወነገረ ቅዳሴ
29	Panegyric on His Brother S. Caesarius.	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት (ዘእንዚናንዚ)	ትምህርት በእንተ ዕረፍተ ጳጳሱ
30	Theological Orations	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት	ነገረ መለኮታዊ ትምህርቶች
31	On the Arrival of the Egyptians.	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት	በእንተ በጸሐተ ግብፃውያን
32	On Easter and His Reluctance.	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት	በእንተ ትንሣኤ ወምክንያተ ጎንድዮቱ
33	On the Words of the Gospel, 'When Jesus Had Finished These Sayings,' Etc., Matt. xix. 1	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት	በእንተ ቃላተ ወንጌል ዘይቤ "ሶብ ፈጽመ እግዚእ ኢየሱስ ዘንተ ነገረ..." ማቴ. 19:1-15
34	On the Theophany, or Birthday of Christ	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት	በእንተ አስተርእዮቱ (ዕለተ ልደተ ክርስቶስ)
35	The Oration on Holy Baptism	ቅ. ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት	ትምህርት በእንተ ቅዱስ ጥምቀት
36	Funeral Oration on the Great S. Basil, Bishop of Cæsarea in Cappadocia	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት	ትምህርት በእንተ ዕረፍቱ ለቅዱስ ባስልዮስ
37	The Second Oration on Easter	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት	ትምህርት ካልኣይ በእንተ ትንሣኤ
38	Select Letters of Saint Gregory Nazianzen	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ነባቤ መለኮት	መልእክታት
39	Against Eunomius	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ	በእንተ ዩኖሚያስ
40	Answer to Eunomius' Second Book	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ	በእንተ ዩኖሚያስ ሁለተኛ መጽሐፍ
41	On Virginity	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ	በእንተ ድንግልና
	On the Making of Man	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ	በእንተ ፍጥረተ ሰብእ
42	The Life of Moses	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ	በእንተ ሕይወቱ ለሙሴ

	ከግሪክ (የተወሰኑት ክፍሉን) ወደ እንግሊዝኛ ሲተረጎሙ የተሰጣቸው ርእሰ	የጻፈው አባት	በዚህ መጽሐፍ ላይ የተሰጣቸው ርእሰ
43	On the Soul and the Resurrection	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ	በእንተ ነፍስ ወትንሣኤ ሙታን
44	The Great Catechism	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ	ዐቢይ ትምህርት ክርስትና
45	Funeral Oration on Meletius	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ	ትምህርት በእንተ ፅረፍቱ ለጳጳስ መሳጥሶስ
46	On the Baptism of Christ	ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘኑሲስ	በእንተ ጥምቀት ክርስቶስ
47	Against Heresies	ቅዱስ ሄሬኒዎስ	በእንተ መናፍቃን
48	Fragments from the Lost Writings of Irenaeus	ቅዱስ ሄሬኒዎስ	ቅሬታት
49	On the Unity of the Church.	ቅዱስ ቆጵርያኖስ	በእንተ ዋሕድናሃ ለቤተ ክርስቲያን
50	On the Lapsed	ቅዱስ ቆጵርያኖስ	ከሃይማኖት አድጠው ስለ ነበሩና ስለ ተመለሱ ተነሣሕያን የተሰጠ ትምህርት
51	On the Lord's Prayer	ቅዱስ ቆጵርያኖስ	በእንተ ጸሎተ እግዚአብሔር
52	On Works and Alms	ቅዱስ ቆጵርያኖስ	ስለ የጽድቅ ሥራዎችና ስለ ምጽዋት ያስተማረው ትምህርት
53	Letters	ቅዱስ ቆጵርያኖስ	መልእክታት

መሰዎ ምልክቶች

በዚህ መጽሐፍ ውስጥ ያሉት ምልክቶችና የሚገልጹት እንደሚከተለው ነው፡-

⊙ ይህ ምልክት መጀመሪያ ላይ ያለባቸው ጥቅሶች የተሐድሶዎቹ ትምህርቶችና ሃሳቦች ናቸው፡፡

➤ በዚህ ምልክት የተገለጹት ከዋናው ሐተታና ትንተና በፊት በተሐድሶዎቹ አስተምህሮዎችና አባባሎች ላይ የተሰጡ አጭር ሐተታዎችና ምልክታዎች ናቸው፡፡

❖ በዚህ ምልክት የተገለጹት ደግሞ የቅዱሳን ሊቃውንት አባቶቻችን ትምህርቶችና አልፎ አልፎ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ጥቅሶች ናቸው፡፡

ጸሎት

✧ አቤቱ፤ የእውነት ባለቤት የሆንክ እግዚአብሔር አምላካችን ሆይ፤ በሰው ዘንድ የማይቻለው በእንተ ዘንድ ይቻላልና ሐሰት እንዲያፍር እውነት ደግሞ እንዲታወቅ፤ የበግ ለምድ ለብሰው ከበኝነት መንጋ ገብተው በኝችን እንደ ልባቸው እየመረጡ ለመብላት እያደቡ ያሉ ተኩላዎችንና ቀበሮዎችን በተፈጥሯቸው እንደ እኛ ያሉ ሰዎችና፤ በሥጋቸውም ወንድሞቻችን ናቸውና ለእነርሱም መሞትና በእንተ ፊት መቅረብ አለና ይህን የሚያስብ ልብ እንድትሰጣቸው፤ በኝችህንም እንድትጠብቃቸው እንማጸንሃለን፡፡

✧ አቤቱ፤ ቸርና ሰውን ወዳጅ የሆንክ አምላካችንና አባታችን እግዚአብሔር ሆይ፤ ይህ መጽሐፍ በቅድስትና ሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያንህ ላይ በፅብረትና በትዕቢት የተሰነዘሩ ጽርፈቶችና ሐሰቶች የሚጋለጡበትና የሚያፍሩበት፤ ሕይወትና እውነት የሆነው ቅዱስ ቃልህ ደግሞ የሚመሰክርበትና የሚገለጥበት ታደርገው ዘንድ መልካም ፈቃድህ ይሁን፡፡

- ፭ አቤቱ ይቅር ባይ አምላካችን ሆይ፤ የሰውነታችንን ደካማነት የአእምሮችንን ሕጻን ላትመለከት እውነትን በተና ልቡና የሚፈልጉ የእጆችህ ሥራ የሆኑ ፍጥረቶችህ የሰው ልጆች ስንዴውን ከእንክርዳዱ፤ ምርቱን ከግርዱ ለመለየት የሚረዳቸውን መልካም ነገር ለማድረግ እንችላለን፤ ዘንድ ቅዱስ ፈቃድህ ይሁንልን፤ አሜን ወአሜን ለይኩን ለይኩን፡፡
- ፮ የእናታችን የቅድስተ ቅዱሳን ንጽሕተ ንጽሐን የወላዲተ አምላክ ድንግል ማርያም ምልክትና ጸሎት፤ እንዲሁም ወልድ ዋሕድ ኢየሱስ ክርስቶስ በሥጋዊው በሠራት በአንዲቷ ኦርቶዶክሳዊትና ሐዋርያዊት የክርስትና መንገድ የተጓዙና የወጡ የወረዱ፤ እርሱን ያገለገሉና ከእርሱ ጋር የኖሩ የቅዱሳን አባቶቻችንና እናቶቻችን ሁሉ ኃይለ ጸሎታቸውና ከገፈ ረድኢታቸውም ይርዳን፤ አሜን፡፡

ምዕራፍ አንድ

መጋቢት

1.1 የተሐድሶዎች መነሻዎችና መሠረቶች

ወደ ዋናዎቹ ነገረ ሃይማኖታዊ ጉዳዮች ከመግባታችን በፊት ተሐድሶዎች “እምነት”፣ “እውነት” የሚሏቸውን ነገሮች የሚገልጹባቸውንና የተመሠረቱባቸውን ነገሮች፣ እንዲሁም አስተሳሰባቸውንና አካሄዳቸውን አመልካች የሆኑ የተወሰኑ ነጥቦችን ብቻ በአጭሩ ተመልክተን እናልፋለን። እነዚህ የተሐድሶዎች መገለጫዎችም ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው፡-

1.1.1 በ “መሰለኝ” ማመን

ሃይማኖትን ያህል መሠረታዊና ጥልቅ ጉዳይ ተሐድሶዎች “ለእኛ የመሰለንን” እያሉ እንደ ሰብሰባ አስተያየት እምነታቸው ለእነርሱ የመሰላቸው ሃሳብ ወይም ግምት መሆኑን በየጽሑፎቻቸው ይገልጻሉ። ለአብነትም የሚከተሉትን አባባሎቻቸውን እንመልከት፡-

- “ለያንዳንዳችን የመሰለንንና የመንበትን፣ ከሊቃውንትም የተማርነውን ሃሳብ እውነት መሆኑንና ጠቃሚነቱን ከተቀበልነው ዘንድ ለሌሎች ማስገንዘብ ይገባል በማለት እነሆ “ራሴ” የተሰኘውን መንፈሳዊ መጽሐፍት ለማሳተም ተነስተናል።” (ራሴ ቁ. 1፣ ገጽ 3)

እንግዲህ እዚህ ላይ ለሌሎች ሊያስገነዝቡ የተነሡት እምነት ለእያንዳንዳቸው የመሰላቸውን መሆኑን በግልጽ ተናግረዋል። ይህ ደግሞ ቢያንስ ሁለት መሠረታዊ ችግሮችን ያስከትላል። አንደኛው እነርሱ ለእኛ ሊያስተምሩን የተነሡት የእምነታቸው መሠረት እነርሱን የመሰላቸው መሆኑ ነው። እነርሱ የመሰላቸው ነገር እውነት፣ ያልመሰላቸው ነገር ደግሞ ስህተት ከሆነ ለዚያ እነርሱ መሰለን ለሚሉት ነገር ትክክለኛነት ማረጋገጫው ምንድን ነው? መነሻውም መድረሻውም፣ መለኪያውም ማረጋገጫውም እነርሱው ብቻ ናቸው ማለት ነው። ምክንያቱም የሆነን ነገር “እመኑ” ብለው ለእኛ የሚነግሩን እነርሱን ሲመሰላቸው ስለሆነ፣ ይህን እነርሱ የሚመሰላቸውን ነገር ደግሞ በቋሚነት ማወቅ ስለማይቻል ነው። መሰለኝ የሚለው ነገር በጎደሎ መረጃና በሰሜትም ላይ የተመሠረተ ስለሆነ እነዚህ ነገሮች ደግሞ ቋሚነት የሌላቸው ተለዋዋጭ ነገሮች በመሆናቸው ነው። ይህ ደግሞ ከእግዚአብሔር ይልቅ እምነትን በሰዎች ላይ ማድረግ ነው። ይህን ግን ቅዱስ መጽሐፍ በጽኑ ይከለክለዋል፤ እንዲህ ሲል፡- “እግዚአብሔር እንዲህ ይላል፡- በሰው የሚታመን፣ ሥጋ ለባሽንም ክንዱ የሚያደርግ፣ ልቡም ከእግዚአብሔር የሚመሰስ ሰው ርጉም ነው።” ኤር. 17:5

ሁለተኛው ችግር ደግሞ የሚመሰላቸው ነገር ለእያንዳንዳቸው ግለሰቦች የተለያየ ሊሆን ስለሚችል (የሚመሰላቸው ነገር አንድ ስለ መሆኑ ማወቅ አይቻልምና) ከእነርሱ ውስጥ የትኛው የመሰለውን ሲነግረን እንደምንሰማና እንደማንሰማ ሊያሳውቅ የሚችል ነገር አለመኖሩ ነው። ምክንያቱም “ለያንዳንዳችን የመሰለንን” ስላሉ ብዛት እንዳላቸው ገልጸዋልና ለአንዱ የመሰለው ነገር ለሌላው ላይመሰለው ስለሚችል ሌላው መሰለኝ ካለው ነገር ጋር ባይሰማም የየትኛውን ልንሰማ እንደሚገባ መለኪያ ስላልነገሩን ነው።

ለሰው ልጆች መጻፍት ትሆን ዘንድ ከእግዚአብሔር የተሰጠችው አንዲቷ ኦርቶዶክሳዊት ተዋሕዶ ክርስትና ግን በሰዎች ግለሰባዊ አስተሳሰብና “መሰለኝ” በሚል ግምትና መላ ምት የተገኘች ሳትሆን ከራሱ ከእግዚአብሔር የተሰጠች ናት። ለሰው አጠራሩ ክብርና ምስጋና ይግባውና መድኃኒታችን ሊያሰሰ ክርስቶስም “የሰጠኸኝን ቃል ሰጥቻቸዋለሁና፤ እነርሱም ተቀበሉት” በማለት እርሱ ሰጪ፤

እኛ ሰዎች ደግሞ ተቀብሮች. መሆናችንን በአምላካዊ ቃሉ ተናግሯል። ዮሐ. 17:8 ሃይማኖት ከእግዚአብሔር የተሰጠና እኛ ደግሞ ተቀብለነው ኖረንበትና ሕይወትን አግኝተንበት ለሌሎችም የምናወርሰውና የምናስተላልፈው መሆኑን ሲናገር ቅዱስ ጳውሎስ “እኔ ደግሞ የተቀበልሁትን ከሁሉ በፊት አላልፌ ሰጠኋችሁ” ይላል። 1 ቆሮ. 15:3 እንደዚሁም “ለእናንተ ደግሞ አላልፌ የሰጠሁትን እኔ ከጌታ ተቀብያለሁና” በማለት የሰው ልጆች ድርሻ ከጌታ መቀበልና በእርሱ በሕይወት መኖር፤ እንዲሁም ያንን እንዳለ መጠበቅና ማስተላለፍ መሆኑን ይኸው ሐዋርያ በእጽንዖት ይናገራል። 1 ቆሮ. 11:23 ስለዚህ እኛ የምናምነው እነርሱ “መሰለኝ” እያሉ እንደ አየር ትንበያ የሚገምቱትን ሳይሆን እግዚአብሔር በቅዱሳት መጻሕፍት የገለጠልንና ከአባቶቻችን የተቀበልነውን እውነት ብቻ ነው።

መጽሐፍ ቅዱስ ሃይማኖት ከእግዚአብሔር የተሰጠ ስለ መሆኑ ደጋግሞ ይናገራል። “ወዳጆች ሆይ፡ . . . ለቅዱሳን አንድ ጊዜ ፈጽሞ ስለ ተሰጠ ሃይማኖት እንድትጋደሉ እየመከርኋችሁ እጽፍላችሁ ዘንድ ግድ ሆነብኝ” በማለት ያሳስበናል። ይሁ. 3 ሃይማኖት ከእግዚአብሔር የተሰጠ፤ ያውም አንድ ጊዜ የተሰጠ እንጂ ሰዎች በመሰላቸው ወይም ባልመሰላቸው ጊዜ እንደሚወስኑት ወይም እንደሚሸሩት የሰብሰባ አጀንዳ አይደለም። ስለዚህ በሃይማኖት አሰጣጥና አቀባበል ሂደት እግዚአብሔር በሃይማኖት ውስጥ የሚታመነውን እውነት የገለጠና የሰጠ ሲሆን የሰዎች ድርሻ ደግሞ ያንን እውነት “አሜን” ብሎ መቀበልና በእርሱ መኖር፤ እንዲሁም ጠብቆ ማስተላለፍ ነው።

በሃይማኖት ታሪክና ሂደት ዓለም አቀፋዊም ሆኑ አካባቢያዊ እንዲሁም ጊዜያቸውን ጠብቀው በየወቅቱ የሚደረጉ የቤተ ክርስቲያን ጉባኤያት (ሲኖዶላት) እንኳ ድርሻቸውና ተግባራቸው ያን አንድ ጊዜ የተሰጠውን ሃይማኖት መጠበቅ፤ ሲያስፈልግም ያን ማብራራትና ከእውነቱ የሚጣላ ነገር ይዘው ብቅ ያሉ መናፍቃን ካሉ እነርሱን መክሮና አስተምሮ መመለስ፤ ካልተቻለ ደግሞ እነርሱን ከነስህተቶቻቸው አውግዞ መለየት ነው። ከዚያ ያለፈ በሃይማኖት ላይ የመጨመርም ሆነ የመቀነስ አንዳችም ሥልጣን የላቸውም። ቅድስት ቤተ ክርስቲያን የኬልቂዶንን ጉባኤ የማትቀበልበት ዋና ምክንያትም ጉባኤው እምነትን ከመጠበቅ ወሰኑ አልፎ እምነትን እንደ አዲስ ልሥራ፤ ልመሥርት ስላለ እና ቤተ ክርስቲያን በእግዚአብሔር ከተሰጣት እምነት ጋር የማይስማማ አንቀጽ ላርቅቅ በማለቱ ነው።

ስለሆነም ተሐድሶዎች እነርሱ የመሰላቸውን እንንገራችሁ ቢሉን እኛ የምናምነው እናንተን በመሰላችሁ ሳይሆን መጽሐፍ ቅዱስ በሚያስተምረን እና ቅዱሳን አባቶቻችን ባስተላፉልን ሐዋርያዊ እምነት እንጂ ከዚያ ወጥታችሁ “እኔን የሚመስለኝ እንዲህ ነውና እባካችሁ ስሙኝ” የምትሉትን ልንሰማችሁ እንደማንችል ስንገልጽላችሁ በትሕትና ነው። ምክንያቱም ታላቁ መምህራችን ቅዱስ ጳውሎስ በመንፈስ ቅዱስ ተቃኝቶ . . . የሚያናውጧችሁ የክርስቶስንም ወንጌል ሊያጣምሙ የሚወዱ አንዳንዶች አሉ እንጂ። ነገር ግን እኛ ብንሆን ወይም ከሰማይ መልአክ፤ ከሰበክንላችሁ ወንጌል የሚለይ ወንጌልን ቢሰብክላችሁ የተረገመ ይሁን። አስቀድመን እንዳልን እንዲሁ አሁን ሁለተኛ እላለሁ፤ ከተቀበላችሁት የተለየውን ማንም ቢሰብክላችሁ የተረገመ ይሁን? ሲል በታላቅ ቃለ ግዝት ስላሰጠነቀቀን ነው። 14. 1:7-9

ይህ በመሰለኝና በይሆናል መናገራቸው ይቀጥላልና እንዲህ ይላሉ:-

© “... እነሱ ተክለ ሃይማኖትና እባ ኤምሰጣቲዎስ በአስተምህሮ የነበራቸውን ልዩነት በዝርዝር ለመገንዘብና ለማስገንዘብ ለረጅም ጊዜ የታሪክ ጥናት ማድረግን ይጠይቃል። . . . እነዚህን ከመሳሰሉት ጥቃቅን ልዩነቶች በስተ ጀርባ የተለያዩ የሰብከት ወንጌል ድርጅቶችን ወደ ማድገም ያደረሱ መጠነ ሰፊ ልዩነቶች ሳይኖሩ እንዳልቀሩ ይገመታል።” (ሠራ ቴ. 16: 78-29)

- © “እንደ እውነቱ ከሆነ አባ እስጢፋኖስ የተከሰሰባቸውን ነጥቦች ስንመረምር መሠረተ እምነቱ የሙታንን ነፍሳት ከመማጸን (እምነትማገጥናተ ነፍሳተ ሙታን) መናፍቅትን ተስፋ ከማድረግ (እምነትሰፍምተ መናፍቅት) ከቅርጻ ቅርጽ አምልኮ (እምአምልኮ ኪነት) የጸጸ እንደ ነበር ልንገምት እንችላለን፡፡” (ሠራ ቁ. 18፣ ገጽ 22)

ከእንደዚህ ዓይነት ታላላቅ ድምጻማቸው ላይ ሲደርሱ ከግምት ያለፈ አንዳችም ነገር ሳይይዙ መሆኑ ያሳዘናል፡፡ አሁንም ጉዳዮችን የራሳቸው ደጋፊ አስመስለው ለማቅረብ ካላቸው ጉጉት የተነሣ ብቻ በታሪክ ራሱን በቻለ ሁኔታ ሊጠና የሚገባውን ጉዳይ በመቆንጸል አንዳችም ማስረጃ ሳያቀርቡ እንዲሁ በግምት ብቻ “ይገመታል፤ ልንገምት እንችላለን” ብለው ደፍረው መናገራቸውን ሲያፍት በአንድ በኩል በትምህርት በኩል ያለባቸውን መንጻት፤ በሌላ በኩል ደግሞ በባዶው ደፋር መሆናቸውን ይመሰክሩላቸዋል፡፡

ገና ሲጀምሩ “ለያንዳንዳችን የመሰለንና ያመንበትን” . . . ሃሳብ ለሌሎች ማስገንዘብ ይገባል” ብለው የተናገሩትን ቃል በመጠበቅ ከእነርሱ እያንዳንዳቸው የመሰላቸውን ነገር “ይመስላል፤ ይሆናል፤ ሳይሆን አይቀርም” በሚል ግምት ለእኛ ሊነግሩን በየበታው ሞክረዋል፡፡ ለምሳሌም፡-

- © “መዝሙር ዳዊት 10 (11)፣ 1-7 ላይ ያለው ቃል ከሌዋውያን መካከል የሆነው የመዘምራት አለቃም ዝማሬውን የሚመራ ሲሆን፤ ሌዋውያን መዘምራንና ምናልባትም ሕዝቡ ጭምር በተሰጥዎ መልክ ምሳሌን እያዘሙ በማስተዛዘል አምልኮ የሚያቀርቡበት መዝሙር ሳይሆን ሳይቀርም፡፡” (ሠራ ቁ. 28 ገጽ 3)
- © “ወንጌላዊው ሉቃስ በሰሙ የሚታወቀውን ወንጌል ለመጻፍ የተነሳሳበትን ምክንያት በመጀመሪያው ምዕራፍ ውስጥ መዝግቧቸዋል፡፡ ቃሉን እንዲያገለግሉ የተመረጡትና የዓይን ምስክሮች የሆኑት ደቀ መዛሙርት ያስተላለፉት ማስረጃ መኖሩን ይጠቁማል፡፡ . . . በእርግጥም ሉቃስ የቃሉ አገልጋዮች ሲል የሆኑት ምስክሮች ያስተላለፉት የጠቀሰው ማስረጃ እርሱው ራሱ የሐዋርያት ሥራ በተባለው መጽሐፍ ውስጥ “ሐዋርያት ትምህርት” በማለት የዘገበው ነው ሲባል ያስኪዳል፡፡” (ሠራ ቁ. 28፣ ገጽ 13)
- © “. . . ፍጹም እምላክ የሆነ ቃል ፍጹም ሰው ሆነ ብላ ቤተ ክርስቲያን በሙሉ አንደበቷ የምትመስክርለት ኢየሱስ ክርስቶስ ከትንሣኤ በኋላ ፍጹም እምላክ እንጂ ፍጹም ሰው ሊባል አይገባም የሚል ሃሳብ ሲነገር ተሰምሯል፡፡” (ሠራ፤ ቁ. 16፣ ገጽ 1)
- © “ወንጌል በእክሱም ከተማ ከቤተ መንግሥት ጀምሮ ተሰበክ ቢባልም፤ እንደሚገባው እንዳይሰፋፋና በመላ ሀገራችን እንዳይሠራዋ የነገደ ኩሽ በምድር ፍጥረታት የማምለክ መንፈስ፤ የነገደ ሳባ በሰማይ ሠራዊት የማምለክ መንፈስ፤ . . . በግልጽም በሰውርም ለመዋጋት ኃይላቸውን አጣምረው ይቃወሙ እንደ ነበር መገመት ይቻላል፡፡” (ኖተት ብርሃን፤ መጋቢት 2002፤ ገጽ 7)

እንግዲህ ይህ ሁሉ የሚያሳየው እምነታቸውና ትምህርታቸው ምን ያህል በግምትና በሳይሆን አይቀርም ላይ የተመሠረተ መሆኑን ነው፡፡ ገና አዲስ “እምነት” እየሞከሩ ስለሆነ “እንዲህ ቢባል ያስኪዳል፤ “እንዲህ እንደ ነበር መገመት ይቻላል” እያሉ ገና በሙከራ ላይ ናቸው፡፡ የሚገርመው ግን የራሳቸውን ግምትና መላምት ለእኛ እናስተምራችሁ ብለው መነሣታቸው ነው፡፡

ከዚህ ጋር ደግሞ ለእነርሱ ኑሓቶች የማይመች ሲሆኑ “አንድም” እየተባለ መተርጎም የለበትም ብለው ይቃወማሉ፡፡ ለአብነትም እንዲህ ያሉትን እንመልከት፡-

- © “የእግዚአብሔር ቃል ሲተላለፍልን እንደ ተላለፈልን መልእክት መያዝና በዚያም ቃል መኖር እንጂ እኛ በፈለግነው ነገር ላይ ብቻ ለማጠንጠን ስንል አንድም እያልን የእውነት ማደበበሻና ጭብጥ ሀሳብን ግላቻ ማዛቢያ/ ይሆንብናል፡፡ ለምን ብንል ለአንድ እውነት አንድ እንጂ ሁለት ወይም ሦስት እውነታዎች የሉምና፡፡” (“መቅደስ የገቡ መናፍቃን፤ መግቢያ)

አሁንም ተቃውሟቸውን በማጠናከር ይህንኑ ትርጓሜን ሲነቅፉ እንዲህ ብለዋል፡-

- ⑥ “... ስህተቶች ወደ ቤተ ክርስቲያን እንዲገቡ ሰፊ በር የሆነው የመጽሐፍ ቅዱስ አተረጓጎም ችግር ነው፡፡ በቤተ ክርስቲያናችን የሚታወቀው አንድምታ የተሰኘው የትርጓሜ ስልት ... እውነትን አፍኖ ስህተትን በማራመድ ረገድ ብዙ ረድቷል፡፡ አንድምታ በአንድ የእግዚአብሔር ቃል ላይ የተለያዩና ፊተኛው ትርጉም በኋለኛው የሚፈርስበት ብዙ ትርጉሞችን ስለሚሰጥ ሰው አንድ ተጨባጭ የሆነ ቁም ነገር እንዲይዝ አያስችለውም፡፡ በዮሐ. 1፡49 ላይ ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ ለናትናኤል “ፊልጶስ ሳይጠራህ ከበለስ በታች ሳለህ እየሁህ” ብሎ የተናገረው ግልጽ የሆነ ቃል በባለ አንድምታዎች ዘንድ ሌላ ድብቅ ምስጢር እንዳለው ተቆጥሮ ስድስት ዓይነት አንድምታዊ ትርጓሜዎች መስጠታቸውን በምሳሌነት እንመልከት፡- ... (ስድስቱም ተዘርዝረዋል) በዚህ መልክ የሌለውን ድብቅ ምስጢር ለማውጣት ሲባል የእግዚአብሔርን ቃል ማስጨነቅ ትርፋ የፈጠራ ድርሰትና ታሪክ መፈልሰፍ ሲሆን ከሳራው ደግሞ ከእግዚአብሔር አሳብ ርቆ መሳሳት ነው፡፡ ...” (የተቀበረ መክሊት፡ ገጽ 95-96)

ሆኖም ለእነርሱ የሚሰማማና የሚደግፋቸው መስሎ ሲታያቸው ግን ያንኑ የነቀፉትን የትርጓሜ ስልት ይጠቀሙበታል፡፡ ለምሳሌም ከመሠረቱ የተለዩ ስለሆኑ ከአበው ቀደምት የትርጓሜ ትምህርትና ሃሳብ ምንም ባልተገናኘ መንገድ በለመዱት የግምትና የ “ሊሆን ይችላል” አካሄድ እንዲህ ሲሉ ይቀጥላሉ፡-

- ⑦ “አንደኛ ትውፊት ራእይም፣ የራእይ ግብም አይሆንም፤ ... ጠቢባት (ሰብእ ሰገል) ከምሥራቅ ወደ ኢየሱሳሌም መጡ፡፡ ግንኙነታቸው በግልጽ ባይነገርም የመሲሕን መገለጽ ሲጠባበቁና ሲናፍቁ ከቆዩት ወገኖች መካከል መሆናቸው አያጠያይቅም፡፡ ምናልባት ወደ ባቢሎን ተማርከው ከሔዱ በኋላ እስከ ሕንድ ድረስ ተበትነው ከነበሩትና ሳይመለሱ እዚያው ከቀሩት እስራኤላዊ ዝርያ ካላቸው መካከል ሊሆኑ ይችላሉ፤ ወይም ከልዩ ልዩ ሀገር ወደ ባቢሎን ተማርከው የባቢሎናውያንን ጥበብ ከእነ ዳንኤል ጋር ከተማሩ በኋላ በዳንኤል ሥር የተመደቡት ጠቢባን ዝርያዎች ሊሆኑ ይችላሉ፡፡” (ጮራ ቁ. 11፡ ገጽ 5)

አሁንም ለእነርሱ አካሄድ የሚደግፍ ሲመስላቸው ያንኑ “የእውነት ማድበስበሻና ጭብጥ ሀሳቡን ማሳቻ/ማካቢያ/ ያሉትን አንድምታ ለራሳቸው ይጠቅሱታል፡፡ ለአብነትም ይህን እንመልከት፡-

- ⑧ “... ይህን የዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ ሁለትን የጥንቶቹ ዓይነት የሆኑ የኦርቶዶክስ ሊቃውንት ክፍሉን ለምልጃ አይጠቅሱትም፡፡ እንዲያውም የቤተ ክርስቲያናችን መጽሐፍ የሆነው አንድምታ ትርጓሜ የሚባለው “ወይቢላ እግዚእ ኢየሱስ ምንተ ብዩ ምስኪክ ኦ ብሏሲቶ” የሚለውን ሲተረጎም አንድም በእምነክነቱ አገዛዥ ታዝዞ እንደ ሌለበት ለማጠየቅ ነው፡፡ አንድም ውታውን ጠጅ አድርጌ የማጠማቸው በእኔ ፈቃድ ነው እንጂ በአንቺ ትእዛዝ ነውን አላት ይላል፡፡ ‘አጂ ኢበጽሐ ጊዜየ’ ነገር ግን ጊዜየ አልደረሰም፤ ጊዜ ገበር ስለግዚአብሔር እንዲል ሥራውን የሚሠራበት ጊዜ አለውና በማለት ሰፊ ትንታኔ ይሰጣል፡፡” /አንድምታ ወንጌል/ (መቅደስ የገቡ መናፍቃን፡ ገጽ 39)

ታዲያ እንዲህ የነቀፉትንና “ከእግዚአብሔር ሃሳብ አርቆ ያሳስታል” ያሉትን አንድምታ መልሰው ለራሳቸው ድጋፍና ምስክር አድርገው ለምን ጠቀሱት? ለእነርሱ የሚደግፍና የሚመች ሲመስላቸው የነቀፉትን ነገር ይጠቀሙበታል፡፡ ይገርማል! ለራሳቸው ሲሆን “አንድምታ” ይፈቀዳል፤ ለሌላው ሲሆን ግን አይፈቀድም፤ ለእነርሱ ሲሆን ልክ ይሆናል፤ ለሌላው ሲሆን ደግሞ ስህተት ይሆናል! ለዚህ ነው በ“መሰለኝ” ማመን መነሻውም መድረሻውም፤ መለኪያውም የግለሰቦች ምኞትና ፍላጎት ብቻ ስለሚሆን አስቸጋሪ ነው ያልነው፡፡

አሁንም በግምት ሊያስተምሩን ይቀጥላሉ፤

- ⑨ “... በዚህ መሠረት አጼ ዓምደ ጽዮን ታላቋና ታናሽ በመባል በንግሥትነት የተሰየሙ ሁለት ሚስቶችና ቁጥራቸው የማይታወቁ ዕቁባቶች ነበሩት፡፡ በዚህም ሥራው ከቤተ ክርስቲያን ተቃውሞ አልደረሰበትም፡፡ ምናልባትም ለሁለቱም ንግሥታት ሥርዓተ ንግሥ ፈጻሚዋ ቤተ ክርስቲያን ለንደምትችል ማሰብን የሚከለክል አንዳችም ነገር የለም፡፡” (ጮራ ቁ. 15፡ ገጽ 26)

በእጹ ሃምደ ጽዮን ታሪክ ዙሪያ በነበረው ነገር ቤተ ክርስቲያንን ለመውቀስና ለመከሰስ ሲሉ ብቻ ባልተረጋገጠ መላ ምት “ምናልባትም ለሁለቱም ንግሥታት ሥርዓተ ንግሥ ፈጻሚዎ ቤተ ክርስቲያንን አንደሞትችል ማሰብን የሚከለክል አንዳችም ነገር የለም” አሉ። የዛሬ ማናት ሰው ነኝ ለሚል ይቅርና በዚህ ዓለም ሕግ እንኳ አንድን ሰው በማስረጃ ኃይል (On the strength of evidence) ነገሩን አስረድቶ በዳኛ ሳያስፈርዱ “ወንጀለኛ” ነው ማለት አግባብ አይደለም። ተሐድሶዎች ግን ላሉት ነገር አንዳች እንኳ ማስረጃ ሳያቀርቡ ገና ለገና እነርሱ የወሰኑትን ቤተ ክርስቲያን የንጉሠ የሰህተት ተጋሪ ሳትሆን አትቀርም ብሎ ከማሰብ ማንም አይከለክልንም ይላሉ። አዎ፣ አለምሮ ለሌለው ሰው ምንም ነገር ከማሰብ የሚከለክለው ነገር የለም። ድሮስ ቢሆን ልዋሽ ላለ ሰው ምን ድንበር አለውና፤ አለምሮ ላለው ሰው ግን ያለ በቂ ማስረጃ እንኳን ቤተ ክርስቲያንን፣ ያውም ከብዙ መቶ ዓመታት በፊት በሆነ ታሪክ ዙሪያ ላይ ያለ ነገርን ይቅርና አንድን ግለሰብና በቅርብ ጊዜ የተፈጸመ ጉዳይን በተመለከተ እንኳ በቂ ማስረጃ በሌለበት በአሉታና በወንጀለኛነት መፈረጅ በእጅጉ ይከብደዋል።

ስለ እምነት እንቅረቆራለን ባዮቹ ተሐድሶዎች እምነትን የሚያስረዱበት መንገድና ሁኔታ እንዲህ ያለ ነው፤ “ይመስላል”፣ “ይሆን ይሆናል”፣ “መገመት ይቻላል”፣ “ያስኬዳል”፣ ወዘተ በሚሉ ሃሳቦች ላይ የተመሠረተ ነው። ሃይማኖት ግን ባለቤቱ ኢየሱስ ክርስቶስ እንዳለው “እመኒ እወ እወ ወእመኒ አልቦ አልቦ ወፈድፋደሰ እምእሉ እምእኩይ ውእኩ - ነገር ግን ታላቅሁ አዎን አዎን ወይም አይደለም አይደለም ይሁን፤ ከነዚህም የወጣ ከክፉው ነው” ባለው መሠረት እውነቱን እውነት፣ ሐሰቱን ሐሰት ማለት እንጂ ከዚያ ወጥቶ “ይመስላል”፣ “ሊያስኬድ ይችላል” ወዘተ እያሉ መቀባጠር ምናልባት ለሰብአዊ አስተሳሰቦችና ለምድራዊ ርእዮቶች ካልሆነ በስተቀር ለክርስቶስ በታም አግባብነትም የለውም። ማቴ. 5:37 ሌላው ነገሩን የበለጠ አሳዛኝ የሚያደርገው እነዚህን መላ ምቶች የሚፈጥሯቸው የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንን አስተምህሮና ታሪክ ለመንቀፍና ጥላሽት ለመቀባት መሆኑ ነው። ሲሆን ሰው በሚያየው ነገር እንኳ ከመፍረድ ተቆጥሶ ወደ መረዳትና በዘመኑ የነበረውን ነገር ወደ ማገናዘብ ቢሄድ መልካም ነበር፤ ይህ ከእነርሱ አንጻር ከዐቅማቸው በላይ ቢሆንባቸው እንኳ ጠንካራ መረጃ ሳያገኙ ለስድብና ለማጥላላት ሲሉ ብቻ “ሊያስኬድ ይችላል” እያሉ መነሣት ወይ ሰማዕያት አያውቁብንም ብሎ መናቅ ነው፤ አለዚያም ደግሞ ምን ሊያስከትል እንደሚችል፤ ማሰብ አለመቻል ነው።

1.1.2 በሐሰት መናገር

ሌላው የተሐድሶዎች መገለጫ በሐሰት መናገር (ወሽት) ነው። ኦርቶዶክሳዊት ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን የማታምነውንና የማትቀበለውን እንደምታምን እያሰመሰሉ በሐሰት መጻፍና መናገር ዋና ጠባያቸው ነው። ለአብነት የሚከተሉትን እንመልከት፡-

- © “ቤተ ክርስቲያኒቱ የሁለት ተቃራኒ ድርሰቶች ባለቤት ናት።... በትግራይ ክ/ሀገር በአዲግራቱ የቤተ ክርስቲያን ጽ/ቤት ፈቃድ፤ በክልሉ ቢሮ እንዲሁም በባህልና ቱርክም መሥሪያ ቤት ትብብር በተጻፈው መጽሐፍ የጉንዳ ጉንዳ ደብረ ገሪዛን ማርያም አበምኒት የነበሩትን አባ ደቅ አስጢፋን ለእምነታቸው የሞቱ፤ ሰማዕት፣ ጳጳስና ቅዱስ አባት ብላ መቀበሏ በሊቃነ ጳጳሳትና በቤተ ክርስቲያኗ ሊቃውንት ከግእዝ ወደ አማርኛ የተተረጎመው መጽሐፍ ያስረዳናል። (ገድለ አቡነ አስጢፋኖስ ዘጉንዳ ጉንዳ፣ 1966፣ ገጽ 1) በተቃራኒው ደግሞ እኒሁን ጳጳስ አባት ቆዳቸውን ገፍሮ በሰቃይ የገደለና የእርሳቸው ደቀ መዛሙርት የነበሩትን ከ300 በላይ የገዳሙን መነኩሳት በሰይፍና በገደል ውስጥ ከብት በመንዳት የገደለውን ንጉሥ [አጼ ዘርዓ ያዕቆብን] ጳጳስ፣ በምልጃቸው የሚረዱን ብላ ታቦት ቀርጾ ምስል ሰላ ታስተምራለች።” (“መቅደስ የገቡ መናፍቃን፣ መቅድም)

አሁንም ይቀጥላሉ፡-

- ③ “እኒሁ ጽድቅ የተባሉት ንጉሥ [አጼ ዘርዓ ያዕቆብ] መነኩሳትንና የመጽሐፍ መምህራንን ከማስጨፍጨፋቸውም በላይ የምንኩስና ቆባቸውን ጥለው ሲነግሡ በቤተ ክርስቲያን ሥርዓት (በተክሊል) ሁለት ሚስቶችን እንዳገቡ ዜና ገድላቸውም ይናገራል፡፡ . . . እኒህ ሰው ሁለት ሚስት ሲያገቡ ሥርዓቱን መፈጸም አልነበረባትም፡፡ ይሁን እንጂ በመቃወም ፋንታ “አንድ ወንድ ለአንዲት ሴት” የሚለውን መለኮታዊ ትእዛዝ ንጉሡ ሲጥሱ ለኃጢአታቸው ተባባሪነቷ ሳያንሰ “ጽድቅ አባት፣ የሃይማኖት ሐዋርያ፣ የቤተ ክርስቲያናችን ሥርዓት ደንጋጌና ወላኝ” በማለት ነፍስ ገዳይን ሰው ቅዱስና ጽድቅ ብላ እስካለንበት ዘመን ድረስ ታቦት ቀርጿ መልክዕ ደርሳ ስታወድስ የመታሰቢያም በዓል ስታከብር ትገኛለች፡፡ ይህን እውነታ ከወንጌል አብልጠን በምናየው እሑድ እሑድ ሳንሳለመው በማንውሰው ተአምረ ማርያም በተባለው መጽሐፍ ውስጥ እናገኘዋለን፡፡” (“መቅደስ የገቡ መናፍቃን፣ መቅድም”)

እንግዲህ በእነዚህ ከላይ በተጠቀሱት አንቀጾች ውስጥ የታጨቁ በጣም ብዙ ውሸቶች አሉ፡፡ ከእነዚህ መካከልም ዋና ዋናዎቹን ውሸቶች እንመልከት፡-

- 1. አንደኛው ሐሰት፡- “እባ ደቅ አስጢፋን ለእምነታቸው የሞቱ፣ ሰማዕት፣ ጽድቅና ቅዱስ አባት ብላ ተቀብላለች” የሚለው ነው፡፡

ይህ ደረቅ ሐሰት ነው፡፡ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ይህን ሰው ጽድቅና ቅዱስ ብላ አልተቀበለችም፡፡ የሆነ ሰው “ገድል” በሆነ ሰዎች አማካይነት ከግእዝ ወደ አማርኛ ተተረጎመ ማለት ቅድስናውን ቤተ ክርስቲያን ተቀበለችው ማለት አይደለም፤ በቤተ ክርስቲያናዊ ትውፊትና ታሪክ እንደዚህ ሆኖም አያውቅም፡፡ ሆኖም ይህን የምትሉት የቤተ ክርስቲያናዊ አስተምህሮና ይትበሃል ስለማታውቁት ብቻ ሳይሆን ሆነ ብላችሁ ታሪኩን በሐሰት ያልሆነ መልክ ለመሰጠት ከማሰብም የመነጨ እንደሆነ ቀጣዮቹ ሌሎች ተደራራቢ ውሸቶቻቸው ያሳያሉ፡፡

አንድ ሰው ገድል ስለ ተጻፈለትና መልክ ስለ ተደረሰለት በቤተ ክርስቲያኒቱ ዘንድ በቅዱስነት ተቀባይነት አግኝቷል ማለት አይደለም፡፡ እንደዚሁም ደግሞ በየቦታው ኖረው ብዙም ሰው (ብዙዎችን ማንም ሰው) ሳያውቃቸው ያለፉ፣ ገድልና መልክ ሊጻፍላቸው ቀርቶ ከነሰማቸው እንኳ ሳይታወቁ ያለፉ ብዙ ቅዱሳን አሉ፡፡ እንዲህ ዓይነቶቹ ቅዱሳን ገድል ሊጻፍላቸውና መልክ ሊደረሰላቸው ይቅርና ስለ መኖራቸውም እንኳ ከፈጣሪያቸውና እርሱ ከገለጠላቸው አንዳንዶች በስተቀር ሕይወታቸው ሁሉ በእግዚአብሔር የተሰወረ ነበር፡፡ ስለዚህ ለሆነ ሰው ገድል ስለ ተጻፈለት ወይም ስለ ተደረገለት፣ እንዲሁም የዚያ የገድል ድርሰት ከአንድ ቋንቋ ወደ ሌላ ቋንቋ ስለ ተተረጎመበት ብቻ ቤተ ክርስቲያኒቷ ያን ሰው “ሰማዕት፣ ጽድቅና ቅዱስ” ብላ ተቀብላለች ማለት አይደለም፡፡ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን በየትኛውም ድንጋጌዋ ወይም ቀኖኖዋ ላይ አባ እስጢፋኖስን ጽድቅ፣ ለእምነቱ የሞተ ብላ የተቀበለችበት ውሳኔ የለም፡፡

- 2. ሁለተኛው ሐሰት፡- የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን አጼ ዘርዓ ያዕቆብን “ጽድቅ፣ በምልጃቸው የሚረዱን ብላ ታቦት ቀርጿ፣ መልክዕ ደርሷ፣ ምስል ስላ ታስተምራለች” ማለታቸው ነው፡፡ እንዲሁም ይህንኑ ንጉሥ የመታሰቢያም በዓል ሠርታ ታወድላለች፣ ታክብራለች ይላሉ፡፡

አጼ ዘርዓ ያዕቆብ በኢትዮጵያ ውስጥ ከነገሡት ነገሥታት አንዱ ሲሆን በዘመኑ ለሀገሩም ሆነ ለቤተ ክርስቲያኑ ብዙ ታላላቅ አስተዋጽኦዎችን አድርጓል፡፡ ሆኖም ሰው እንደ መሆኑ ስህተቶችና አነጋጋሪ ተግባራትንም ፈጽሟል፡፡ ልብ አምላክ ተብሎ የሚጠራው ንጉሥ ዳዊትም ቢሆን ከስህተት የጸዳ ንጹሕ ሰው አልነበረም፡፡ ታማኝ አገልጋዩ የነበረውን ኦርዮን አስገድሎ ሚስቱን ቀምቶ ታላቅ ኃጢአት ሠርቷል፡፡ ሆኖም ግን ከልቡ ንስሐ ስለ ገባ እግዚአብሔር በነቢዩ በናታን አማካይነት “እግዚአብሔር ደግሞ ኃጢአትህን አርቆልሃል፤ አትምትም” ብሎታል፡፡ 2 ሳሙ. 12፡13 ስለሆነም ንስሐ ገብተው ከእግዚአብሔር ጋር ታርቀው ሊሆን የሚችሉ ያለፉ ሰዎችን ኃጢአት ማንሳት ቁስል ለቁስል የሚሂዱ ዝንቦችን መምሰል ነው፡፡

ጥናው ነገር ግን የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን አፄ ዘርዓ ያዕቆብን “ጻድቅ በምልጃቸው የሚረዱን” የማትል መሆኗ ነው። ለአጼ ዘርዓ ያዕቆብ ታቦትም አልቀረጸችም፤ ምስልም አትቀርጽም። ይኸ ደረቅ ውሽት ብቻ ነው። በዚያውም ላይ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ሁለት እይታ (Two-dimensional) ብቻ ያላቸውን ሥዕላትን እንጂ ሦስት እይታ (Three dimensional) ያላቸውን ምስሎችን አትቀበልም። እነርሱ ግን የሥዕልንና የምስልን ልዩነት ስለማያውቁ፤ እንዲሁም ምንጫቸው የሆኑት አካላት የሚቀበሉት ሦስት እይታ ያላቸውን ምስሎችን ስለሆነ የማያውቁት የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያንም እንደ እነዚያው መስላቸው ነው።

ለአፄ ዘርዓ ያዕቆብ ግን ቤተ ክርስቲያኒቷ ታቦት አልቀረጸችም፤ መልክም አልደረሰችም፤ የመታሰቢያ በዓል ሠርታም አታወድሰውም። ሆኖም አንድ ቢታሪክ የታወቀ ሰው እንደ ታሪካዊ ሰውነቱ በቤተ ክርስቲያን በኩል ባይሆንም እንኳ በተለያዩ አካላት ሥዕል ሊላለት፤ ሐውልት ሊቆምለት ወዘተ ይችላል። ሆኖም ማንም ሰው እንደ ዜግነቱ የሚያደርገውን ሁሉ ቤተ ክርስቲያኒቱ ቅዱስ ብላ ስለ ተቀበለችው ነው ማለት የአላዋቂነት ብቃት ላይ መድረስ ነው። ለምሳሌ የሆኑ ሰዎች ለአፄ ኃይለ ሥላሴ መልክ ደርሰውላቸው ነበር። ታዲያ መልክ የተደረሰለት ሁሉ ቅዱስ ተብሏል ማለት ነው? በጭራሽ!

እንዲሁም “ይህንኑ ንጉሥ የመታሰቢያም በዓል ሠርታ ታወድላለች፤ ታከብራለች” ያላችሁት እስከ የአፄ ዘርዓ ያዕቆብ በዓል ተደርጎ የተሠራው መቼ ነው? በየትኛው ቀናኛስ ላይ ነው የተሠራው? ይህን የመሰለ ውሸት መዋሸት ከቶ ማንን ለማስደለት ይሆን? ምንስ ለማግኘት ይሆን? በመጽሐፍ ቅዱስ “ወሐሰት ርእሰ ዓመጸ - ሐሰት የኃጢአት ሁሉ ራስ ነው” የተባለውን ባይሰሙ ይሆን? ወይስ ባያምኑበት?

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንን “ለአፄ ዘርዓ ያዕቆብ ታቦት ቀርጸለች፤ “ጻድቅ ብላ ታከብረዋለች” እያሉ ይህን ያህል ሐሰት የሚናገሩ ተሐድሶዎች፤ ታዲያ ሌላውን ነገራቸውን ግን ሊያምናቸው ይችላል? ይህን የመሰለውን ማንም ሰው በቀላሉ ጠይቆ እውነቱን ሊያውቀው የሚችለውን ነገር የሚዋሹት ሳያውቁ ከሆነ ይህን ቀላል የሆነ ታሪካዊ ጉዳይ ካላወቁ ሌላውን ጥልቅና ረቀቂ የሆነውን ነገር ሃይማኖታዊ ጉዳይ እንዴት ሊያውቁ ይችላሉ? እንዲህ የጻፉት ይህ ነገር ሐሰት መሆኑን እያወቁ ዋሽተው ከሆነ ደግሞ እንደዚህ ያለውን ማንም ሰው ሊያውቀው የሚችለውን ነገር ያለ ሐፍረትና ፍርሃት የሚዋሹ ከሆነ ሌላው የሚሉት ነገርስ ውሸት ላለመሆኑ ምን ዋስትና አለ? ሌላው ነገራቸው ሁሉ ሐሰትና ማታለል መሆኑንም በየምዕራፉ ላይ የምናያቸው ነገሮች በግልጽ ይነገሩናል።

3. ሦስተኛው ሐሰት፡- ቤተ ክርስቲያን አጼ ዘርዓ ያዕቆብ ሁለት ሚስት ሲያገባ ሥርዓተ ተክለል ፈጽማለታለች ማለታቸው ነው።

© “እኒህ ጻድቅ የተባሉት ንጉሥ ... በቤተ ክርስቲያን ሥርዓት (በተክለል) ሁለት ሚስቶችን አንጸገቡ ዜና ገድላቸውም ይናገራል። ... እኒህ ሰው ሁለት ሚስት ሲያገቡ ሥርዓቱን መፈጸም አልነበረባትም። ይሁን እንጂ በመቃወም ፋንታ “አንድ ወንድ ለአንዲት ሴት” የሚለውን መልኩታዊ ትእዛዝ ንጉሡ ሲጥሱ ለኃጢአታቸው ተባባሪነቷ ሳያገኝ ...”

ቅድስት ቤተ ክርስቲያን በሁለት ማለት እንኳን ሥርዓተ ተክለል ልትፈጽም ቀርቶ የእንዲህ ዓይነትን ድርጊት ለህተትነት ታስተምራለች እንጂ አትቀበልም። ይህን የመሰለ ነገር አድርጋም አታውቅም። ነገሥታት ይቅርና ማንኛውም ሰው የመሰለውን ማድረግ መብቱ ነው፤ ቤተ ክርስቲያን የክርስቶስን ቃልና ትእዛዝ ትናገራለች ታስተምራለች እንጂ ከዚያ አልፋ አታስገደድም። ስለሆነም ንጉሡ በራሱ መንገድ ያደረጋቸው ነገሮች የራሱ ድርጊቶች እንጂ የግለሰቦችን ስህተቶች ከቤተ ክርስቲያን ለማስጠጋትና ለማሳበብ መመከር ፍጹም ስህተት ነው። በዚያውም ላይ ይህን ነገር “በተለምረ ማርያም መጽሐፍ ላይ እናገኘዋለን” የሚለው ሌላው ውሸት ነው። ተአምረ ማርያም ከላይ የተናገሯቸውን ሐሰቶች (ከ 1-3 የተገለጹትን) አይልም። ተአምረ ማርያም “አፄ ዘርዓ ያዕቆብ ቅዱስ ነው፤ መታሰቢያ በዓል አለው፤ ሁለት ሚስት ሲያገባ ቤተ ክርስቲያን ሥርዓተ ተክለል ፈጽማለታለች” አይልም።

4. "ተአምረ ማርያምን ከወንጌል አብልጣ ታየዋለች" ማለታቸው

ይህም እንደ ተለመደው ለማደናገሪያ የቀረበ ውሸት ነው። ቅድስት ቤተ ክርስቲያን ከማንኛውም መጽሐፍ በላይ ምንም ሊነጻጸርና ሊወዳደር በማይችል መልኩ አክብራና አልቃ የምታምነው መጽሐፍ ቅዱስን ነው። ከዚህ ባሻገር ግን ሌሎች መንፈሳዊ መጻሕፍትን እንደ አግባብነታቸው ታከብራቸዋለች፤ ትጠቀምባቸዋለችም። ከእነዚህ መካከል አንዱ የእመቤታችንን ተአምር የያዘው ተአምረ ማርያም የተባለው መጽሐፍ ነው። ሆኖም ተአምረ ማርያም ከወንጌል በላይ ይከብራል ማለት ሐሰት ነው።

እንግዲህ እነዚህን ለመግቢያ ያህል ለማሳያ አቀረብን እንጂ በየመጻሕፍቶቻቸው ገጾች ላይ የታጨቁት ይህን የመሳሰሉ ውሸቶች ብዙ ናቸው። ከብዙ ውሸቶቻቸው መካከል አንድ ሁለት ብቻ እንመልከትና ወደ ሌላው ጉዳይ እንሄዳለን።

- © "አንድ መልአክ በሁሉም ቦታ ይገኛል፤ መላእክት ምሉእ በኩለሄ ናቸው ብላ ቤተ ክርስቲያን ማስተማሯ..." በማለት የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን የእግዚአብሔር ብቻ የሆነውን በሁሉ ቦታ መኖርና መገኘት ለመላእክትም እንደምትሰጥ አድርገው አቅርበዋል። (መቅደስ የገቡ መፍቃን፤ ገጽ 26)

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን መላእክት ምሉእ በኩለሄ ናቸው ብላ አታስተምርም፤ ይኸ ከእርሷ ይራቅ፤ ሁሉን አዋቂነት (ማእምረ ኩሉ)፤ ሁሉን ቻይነት (ከሃሌ ኩሉ)፤ በሁሉም ቦታ መገኘት (ምሉእ በኩለሄ) የሚባሉት ነገሮች ለእግዚአብሔር ብቻ የሚነገሩ፤ የእርሱ መገለጫዎች ብቻ የሆኑ ነገሮች ናቸው እንጂ የፍጡራን ገንዘቦች አይደሉም። ስለዚህም "የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን መላእክት በሁሉም ቦታ ይገኛሉ ብላ ታስተምራለች" ማለት ፍጹም ሐሰት ነው። የምትለውን ትምህርቷን መቃወም ሲያቅት የማትለውን ትላለች እያሉ መጻፍና የሐሰት ወሬ ማውራት የአቅመ ቢስነት መገለጫ ነው።

- © "በሌላ በኩል እግዚአብሔር በእርሷ ታላቅ ነገርን ሊያደርግ ከአንስተ ዓለም የመረጣትና ያከበራት የጌታችን እናት ቅ/ማርያምን ልንመለከት እንችላለን። በመልአኩ ብሥራት እንደተገለጸው ጸጋ የዋላበት ናት። ይህ ማለት ግን እንደ እግዚአብሔር በሁሉ ስፍራ ትገኛለች፤ ሁሉን ታውቃለች ወደግል ድምዳሜ አያደርስንም።... በእርግጥ በፈጣሪና በፍጡር መካከል ያለውን የባሕርይና የእውቀት ልዩነት ካላወቅን ትልቅ ስሕተት ውስጥ እንገባለን። ፍጡራንን ከፈጣሪ ጋር አስተካክለው የሚያዩ ወገኖች ችግርም ይኸው ነው።" (የተቀበረ መከሊት፤ ገጽ 164-5)

ይህም እንደዚሁ ከላይ እንደ ተገለጸው ያለ ተመሳሳይ ከንቱ የሐሰት ውንጀላ ነው። የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ለእመቤታችን ለቅድስት ድንግል ማርያም የምትሰጠው ክብር ግልጽና የታወቀ ነው። እርሱም መልዕልተ ፍጡራን መትሕተ ፈጣሪ ማለትም ከፍጡራን በላይ፤ ከፈጣሪ ቤታች የሚል ነው። ከዚህ ውጭ ግን "እንደ እግዚአብሔር በሁሉ ስፍራ ትገኛለች፤ ሁሉን ታውቃለች" የሚል እምነትም ሆነ አስተምህሮ የለም። በሁሉ ስፍራ መገኘት (ምሉእ በኩለሄነት) እና ሁሉን አዋቂነት (ማእምረ ኩሉ መሆን) የእግዚአብሔር የባሕርይ ገንዘቦች ብቻ መሆናቸው የታወቀ ነው። ስለዚህ ቅድስት ቤተ ክርስቲያን ፈጣሪና ፍጡርን አሳምራ ለይታ የምታውቅ ናት እንጂ "ፍጡራንን ከፈጣሪ እኩል ማድረግና ማስተካከል" የሚለው አይመስላታትም። የራስን አለማወቅ ወይም ችግር እንደ አጠቃላይ እውነታና የሌላውም ሁሉ ችግር እንደ ሆነ አድርጎ ማሰብ ጤነኛነት አይደለም። እኛ ይህን የቅድስት ቤተ ክርስቲያን እምነት እየገለጽን ያለነው፤ ወደፊትም በየጉዳዩ የምንገልጸውና ምስክር የምንጠቅሰው ከመጽሐፍ ቅዱስና ከቀደምት ኦርቶዶክሳውያን አባቶች ትምህርት ስለሆነ እናንተም ከእነዚህ ምስክር አለን የምትሉ ከሆነ ማቅረብ እንጂ በስማ በለውና በይመሰላል፤ እንዲሁም ደግሞ ለግል ጸሎትና ለታሪክ፤ እንዲሁም ይህን ለመሳሰለው ተግባር ያሉትን ነገሮች በመጥቀስ አይደለም።

© “የኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን አስተምህሮ ከወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት ጋር ሲነጻጸር ልዩነቱ በራሳቸው መካከል ከሚገኘው አነስተኛ መለያየት አይበልጥም፡፡” (ኅግተ ብርሃን፡ መጋቢት 2002፤ ገጽ 15)

ይህም ሌላ ከባድ ውሸት ነው፡፡ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን አስተምህሮ እነርሱ “ወንጌላውያን” ካሏቸው የፕሮቴስታንት ክፍልፋይ ድርጅቶች ጋር የሚነጻጸር አይደለም፡፡ ልዩነቱም የመዳንና ያለ መዳን ጉዳይ ስለ ሆነ ከሰማይና ምድር በላይ ይራራቃል፡፡ ተሐድሶዎቹ እንዳሉት የእነርሱ (በፕሮቴስታንት ውስጥ ያሉት ክፍልፋዮች) የእርስ በርስ ልዩነት የአንድ አባት ልጆች ስለሆኑ አነስተኛ ሊሆን ይችላል፡፡ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ከእነዚህ ድርጅቶች ጋር ያላት ልዩነት ግን በኢየሱስ ክርስቶስ ማንነት ላይ፤ በመዳን ትምህርት ላይ፤ በነገረ ክርስቶስ ላይ፤ በምሥጢራት ቤተ ክርስቲያን ላይ፤ በነገረ ቤተ ክርስቲያን ላይ፤ በመጽሐፍ ቅዱስ ትርጓሜና ዘይቤ ላይ፤ በሐዋርያዊነትና በትውፊት ላይ፤ በነገረ ቅዱሳን ላይ፤ ወዘተ ሁሉ በጣም የተራራቀ ነው፡፡ ስለዚህ “የኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን አስተምህሮ ከወንጌላውያን አብያተ ክርስቲያናት ጋር ሲነጻጸር ልዩነቱ በራሳቸው መካከል ከሚገኘው አነስተኛ መለያየት አይበልጥም” ያሉት ነገር ለመጠጋጋትና ለመመሳሰል ሲሉ ያደረጉት የማታለያና የማወናበጃ ውሸት ነው፡፡ ስንዴና እንክርዳድ ስለ ተመሳሰሉ ልዩነታቸው አነስተኛ ነው ሲባል አይችልም፡፡ ሆኖም ይህ አባባላቸው ወገንተኝነታቸውና አቅጣጫቸው ወዴት መሆኑን ግን ያሳያል፡፡

ሌላው ውሸታቸው ደግሞ የኒቅያን ጉባኤ “የሐዋርያትን ሲኖዶስ የሚቃወም ሲኖዶስ” ማለታቸውና ከዚህም ጋር ሌሎች ሐሰቶችን መናገራቸው ነው፡፡ እንዲህ ይላሉ፡፡

© “በአራተኛው ምእት ዓመት መጀመሪያ አካባቢ ላይ የሐዋርያትን ሲኖዶስ በመሻር አይሁድን የሚበቀል ውሳኔ ከቤተ ክርስቲያን መሪዎች መነሡ፡፡ አይሁድ ክርስትናን የሚቀበሉ ከሆነ በቅድሚያ ወደ ኢሕዛብነት መፍለስ አለባቸው ተባለ፡፡ . . . አይሁድ ወደ ወንጌል ሲመጡ (ክርስቲያን ሲሆኑ) የግዝረትን ሐግ፤ ሕገ ኦሪትን፤ የመሥዋዕትና የመቅደስ ሥርዓታቸውን፤ ከምድረ ግብጽ የወጡበትን የነጻነት በዓላቸውን (ፋሲካን)፤ እነዚህንና የመሳሰሉትን የማንነታቸውን መታወቂያዎች ማስቀመጥና የኢሕዛብ ማንነት የተንጸባረቀባቸውን መታወቂያዎች መያዝ አለባቸው ተብሎ በኒቅያ ጉባኤ ሲወሰን ውሳኔው አይሁድን ከወንጌል ውጭ አደረጋቸው፡፡ “አይሁዶች ግርማዊነት” የተሰኘው መጽሐፍ ደራሲ ዶክተር ዮሴፍ ሳርጎን ይህን ውሳኔ “በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ እንደ አንድ ትልቅ አላዛኝ ጉዳይ አድርጌ እመለከተዋለሁ” ይላሉ፡፡” (ራፍ ቁ. 24፤ ገጽ 1-2)

እንግዲህ ይህ ደግሞ ሌላ የለየለት ጉድና ሐሰት ነው፡፡ በኒቅያ ጉባኤ የተሰበሰቡት ቅዱሳን አባቶች ኦርቶዶክስ መሰሎቹ ይዘውት የተነሡትን የኢየሱስ ክርስቶስን የባሕርይ አምላክነትና ከእብ ጋር በባሕርይ አንድ (Homousios) መሆኑን የሚቃወም ጸረ ክርስትና የሆነና ለሰው ልጅ በእግዚአብሔር ቸርነት የተሰጠውን መዳን ከንቱ ሲያደርግ የተነሳውን ከባድ ኑፋቄ በጉባኤው ተከራረው ኦርቶዶክስያንንና ግብረ አቦቹን መልስ አሳጥተው ረትተው ቤተ ክርስቲያን ከጌታ የተቀበላቸውን ሃይማኖት አጽንተው ይህን የሚገልጽ አንቀጽ ሃይማኖት አርቅቀው ተለያዩ፡፡ ከዚህም ጋር የትንሣኤ በዓል የሚውልበትን ዕለት አወሳሰን በተመለከተ የይትበሃል ልዩነቶች ስለ ነበሩ እነርሱን ወደ አንድነት የሚያመጡ ውሳኔዎችን ወሰኑ፡፡ ከዚህም ጋር ሃያ ቀናትን ቀንነዋል፡፡ ከእነዚያ ውስጥ ግን ተሐድሶዎች “የሐዋርያትን ሲኖዶስ በመሻር አይሁድን የሚበቀል ውሳኔ ከቤተ ክርስቲያን መሪዎች መነሡ፡፡ አይሁድ ክርስትናን የሚቀበሉ ከሆነ በቅድሚያ ወደ ኢሕዛብነት መፍለስ አለባቸው ተባለ” እንደሚሉት ያለ ውሳኔ ግን ፈጽሞ አልተወሰነም፡፡ እስከ የትኛው የኒቅያ ጉባኤ ቀናና ወይም አንቀጽ ነው እንዲህ የሚለው? ከሃያው የኒቅያ ቀናናዎች መካከል “አይሁድ ክርስትናን የሚቀበሉ ከሆነ በቅድሚያ ወደ ኢሕዛብነት መፍለስ አለባቸው” የሚል አንድም ቀናና የለም፡፡

ስለዚህ “አይሁድ ወደ ወንጌል ሲመጡ (ክርስቲያን ሲሆኑ) የግዝረትን ሕግ፣ ሕገ ኦሪትን፣ የመሥዋዕትና የመቅደስ ሥርዓታቸውን፣ ከምድረ ግብጽ የወጡበትን የነጻነት በዓላቸውን (ፋሲካን)፣ እነዚህንና የመሳሰሉትን የማንነታቸውን መታወቂያዎች ማስቀመጥና የአሐዛብ ማንነት የተንጸባረቀባቸውን መታወቂያዎች መያዝ አለባቸው ተብሎ በኒቅያ ጉባኤ ሲወሰን ውሳኔው አይሁድን ከወንጌል ውጭ አደረጋቸው” ያሉት ሐሰት ነው። ምክንያቱም በኒቅያ ጉባኤ ላይ እንዲህ ያለ ውሳኔ አልተወሰነምና። በዚያውም ላይ የግዝረት ሕግ፣ የመሥዋዕትና የመቅደስ ሥርዓታቸው፣ የኦሪቱ በዓላት ሁሉም ለሐዲል ኪዳን ጥላዎችና ምሳሌዎች ነበሩ እንጂ አካሉ የሆነው አማናዊው ክርስቶስ ከመጣ በኋላ እንዳለ የሚቀጥሉ አልነበሩም። ስለዚህም መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ በዓለ ፋሲካን በትንሣኤው፣ በዓለ ሰዊትን በበዓለ ጳራቅሊጦስ፣ በዓለ መጸላትን በበዓለ ጥምቀት፣ ግዝረትን በጥምቀት፣ የኦሪቱን መሥዋዕት በራሱ መሥዋዕትነት ተክቷቸዋል። ለምሳሌም የበዓለ ፋሲካን በክርስቶስ በሞቱና በትንሣኤው መተካቱን ሲገልጽ ቅዱስ ጳውሎስ “ፋሲካችን ክርስቶስ ታርዷልና” ይላል። | ቆሮ. 5:7

በሐዋርያት ዘመን ከአይሁድ ወገን ወደ ክርስትና ይገቡ ከነበሩት መካከል ሕገ ኦሪቱን፣ ግዝረቱንና የመሳሰለውን ሥርዓት ኦሪት ከጥምቀትና ከወንጌል ጋር አብረን እንይዛለን ብለው ሲያስቸግሩ የነበሩ “ቢጽ ሐሳውያን - ሐሰተኞች ወንድሞች - Judaizing Christians” የተባሉ ወገኖች ነበሩ። ለቅዱስ ጳውሎስ ሐዋርያዊ ተልእኮ ዋና ፈተናና መሰናክል ሆነው ሲያስቸግሩት የነበሩት እነዚያ ነበሩ። የመጀመሪያው የሐዋርያት ጉባኤ በኢየሩሳሌም የተካሄደው በዚህ ችግር ምክንያት ነበር። የሐዋ. 15 ተሐድሶዎች ሆይ፣ ወደ ክርስትና የሚገቡ አይሁድ ከነዓሪታቸውና መሥዋዕታቸው እንዳለ መግባት ነበረባቸው እያላችሁ መቆጫታችሁ በእውነት ማንነታችሁን ፍንትው አድርጎ ያሳያል። እናንተም የእነርሱ ወገኖች ናችሁ ማለት ነዋ፤ የሐዋርያት ሰብከት፣ የሊቃውንት ደካም ሁሉ ለምን ሆነና? ይህም የሚሳየው በአንድ በኩል የመዋሸት ብቃታችሁ እያደገ መሄዱን ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ ሰዎችን ከወንጌል ወደ ኦሪት፣ ከጥምቀት ወደ ግዝረት ለመመለስ ያላችሁን ስውር ዓላማ ነው።

“በአራተኛው ምእት ዓመት መጀመሪያ አካባቢ ላይ ‘አይሁዶች ግርማዊነት’ የተሰኘው መጽሐፍ ደራሲ ደክተር ዮሴፍ ሳርሰን ይህን ውሳኔ “በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ውስጥ እንደ አንድ ትልቅ አሳዛኝ ጉዳይ አድርጌ አመለከተዋለሁ” አለ ያሉትን ሰውዬውን አላውቀውም። ነገር ግን ምናልባት ሰውዬው አይሁዳዊ ወይም አይሁድ ዘመን ከሆነ ለእርሱ የኒቅያ ጉባኤ ውሳኔ እንዳለው “አሳዛኝ” ሊሆንበት ይችላል። የኒቅያ ጉባኤ ውሳኔ ለአርዮሳውያንና ለአይሁዳውያን በእውነትም አክርካሪያቸው የተመታበት “አሳዛኝ” ጉባኤ ነበር፤ ምክንያቱም የእነርሱ ስህተታቸው የተጋለጠበትና በዓለም አቀፋዊ መድረክ የተወገዘበት ውሳኔ ስለሆነ ነው። ከውሸታችሁ ባሻገር የአርዮሳውያንና የአይሁዳውያን ሐዘን ሐዘናችሁ መሆኑ እናንተ ከእነ ማን ወገን መሆናችሁን ነግሮናልና እንድናውቃችሁ ስለ ረዳችሁን እናመሰግናችኋለን።

እንዲህ በግልጽ ለአይሁድና ለአርዮሳውያን የሚቆጩ በአንጻሩ ደግሞ በኒቅያ ተሰብስበው ሃይማኖትን የጠበቁና ያጸኑ ቅዱሳን አባቶቻችን ሠለስቱ ምእትን የሚነቅፉ እነዚህ “ክርስቲያን ነግ” ለማለት ይችላሉ? የሠለስቱ ምእትን ጉባኤና ውሳኔዎቹን እንደማይቀበሉ እንደዚህ በይፋ የሚናገሩ እነዚህ “የቀደሙ ሊቃውንት አባቶች ልጆች ነን” ሲሉ የሠለስቱ ምእት ልጆች ካልሆኑ የቀደሙ ሊቃውንት ሲሉ እነ ማንን ማለታቸው ነው? የሠለስቱ ምእት ልጆች ካልሆኑና እነርሱን ከነቀፉ “የቀደሙ ሊቃውንት” የሚሏቸው እነ አርዮስንና መሰል መናፍቃንን ነው ማለት ነዋ፤ እነርሱው ራሳቸው ነገሩን አኮ! ታዲያ በክርስትናው ዓለም በሙሉ ተቀባይነት ያለውን የኒቅያን ጉባኤና ሠለስቱ ምእትን የማይቀበሉ እነዚህ በኢትዮጵያ የነበሩ ነገሥታትንና የተለያዩ ሰዎችን ቢያብጠልጥሉ ምን ይገርማል? በዓለም አቀፍ ደረጃ የታወቀው ታሪክ ላይ እንኳ ለመዋሸት ይህን ያህል ከደፈሩ በኢትዮጵያ ብቻ ሊታወቁ በሚችሉ ታሪኮች ላይ ቢዋሹ ምን ይገርማል!

© “የሰው ዘር ሁሉ በራሱ ስፍራ፣ በህል፣ ሃይማኖት ውስጥ እንዳለ ሆኖ በወንጌል የተገለጸውን የእግዚአብሔር ጽድቅ መቀበል መቻሉ መዘንጋት የለበትም፡፡” (ራራ ቁ. 24፣ ገጽ 1)

ይህ ደግሞ የሚገርም ነገር ነው፡፡ ሰው በራሱ ስፍራና በህል ሆኖ ወንጌልን መቀበል መቻሉ እውነት ነው፡፡ ሆኖም “በራሱ ሃይማኖት ውስጥ እንዳለ ሆኖ በወንጌል የተገለጸውን የእግዚአብሔር ጽድቅ መቀበል መቻሉ መዘንጋት የለበትም” የሚለው ግን የሚገርም ነው፡፡ እያንዳንዱ ሃይማኖት ስለ ሕይወት፣ ስለ ሰው መዳን፣ ስለ ጽድቅና ኩነት፣ ወዘተ የሚለው የየራሱ ትምህርት አለው፡፡ በወንጌል የተገለጸው የእግዚአብሔር ጽድቅ ደግሞ በሌላ በማንኛውም ሃይማኖት ከተገለጸው የመዳን መንገድ የተለየ ነው፡፡ ለምሳሌ ስለ ሰው ሕይወትና ስለ መዳን ምንነትና እንዴትነት፣ ስለ ሰው ሕይወት ግብና ፍጻሜ፣ ወዘተ ቡድኒዝም የሚለው እስልምና ከሚለው፣ እነዚህ የሚሉት ፓንቴይዝም ከሚለው፣ እነዚህ የሚሉት ደግሞ ዞራስትሪያኒዝም ከሚለው፣ ዞራስትሪያኒዝም የሚለው ሂንዱይዝም ከሚለው፣ . . . አንዱ የሚያምነውና የሚለው ሌላው ከሚያምነውና ከሚለው የተለየ ነው፤ ክርስትና የሚለው ደግሞ ከእነዚህ ሁሉ የተለየ ነው፡፡ እንዲያማሳይሆን ኖሮ በክርስትና እና በሌሎቹ እምነቶች መካከል ልዩነት ባልኖረ ነበር፡፡

ታዲያ እንዲህ ስለ መዳን የተለየ የሆነ እምነትና መንገድ ባለው በሌላ ሃይማኖት ውስጥ ያለ ሰው ከዚያ እምነትና አስተምህሮ ሳይወጣ በወንጌል የተነገረውን የመዳን መንገድ ደርቦ ሊቀበል የሚችለው እንዴት አድርጎ ነው? እንደ እነርሱ አባባል ከሆነ አንድ ሰው ሂንዱ ሆኖም ሂንዱነቱን ሳይተው ክርስቲያን መሆን፣ እስላም ሆኖም ከእስልምናው ሳይወጣ ክርስቲያን መሆን፣ ፓንቴይስት ሆኖም ክርስቲያን መሆን፣ ወዘተ ይችላል ማለት ነው! የማምነው እምነት ልክ ነው ብሎ ለሚያምን ሰው ግን እንደ እናንተ ተቃራኒ ነገሮችን በይምሰል መቀበልና አጭፍሮ ማመን አይቻልም፡፡ ቅዱስ መጽሐፍ የሚለን እንዲህ ነው፡-

ከማያምኑ ጋር በማይመች አካሄድ አትጠመዱ፤ ጽድቅ ከዓመፅ ጋር ምን ተካፋይነት አለውና? ብርሃንም ከጨለማ ጋር ምን ጎብረት አለው? ክርስቶስን ከቤልሆር ጋር ምን መስማማት አለው? ወይስ የሚያምን ከማያምን ጋር ምን ክፍል አለው? ለእግዚአብሔር ቤተ መቅደስም ከጣዖት ጋር ምን መጋጠም አለው? 2 ቆሮ. 6:14-16

ይህ አስተሳሰብ አሁን አሁን እየተንጸባረቀ ያለው “ሁሉም ሃይማኖት ትክክል ነው፣ ወደ እግዚአብሔር ያደርሳል” እየተባለ ያለው የዩኒቨርሳሊዝም አስተሳሰብ ነው፡፡ በውጭ ሲታዩ ስለ ክርስቶስ ብቸኛ መድኃኒትነትና አዳኝነት የሚሰብኩ ለመምሰል ይሞክራሉ፤ በተግባር ውስጣቸውን ሲገልጹት ግን እንደዚህ ዓይነት ሆነው ይገኛሉ፡፡ ስለዚህ “የሰው ዘር ሁሉ በራሱ ሃይማኖት ውስጥ እንዳለ ሆኖ በወንጌል የተገለጸውን የእግዚአብሔር ጽድቅ መቀበል ይችላል” የሚለው አባባል ስለ ሃይማኖት ምንነት ካለማወቅ እና መጽሐፍ ቅዱስን ካለማመን የመጣ ስህተት ነው፡፡

በርግጥም ትልቁ ችግራቸውና የችግራቸው ሁሉ ምንጭ መጽሐፍ ቅዱስን ሙሉ በሙሉ አለ መቀበላቸውና አለማመናቸው ነው፡፡ ለዚህም ማሳያ የሚከተሉት አባባሎቻቸው እንመልከት፡-

© “. . . ጌታ ኢየሱስ ‘ግፍያው እግዚአ ለእለ ይገፍቡኒ ጽብያው እግዚአ ለእለ ይጸብቡኒ - አሴቱ በእኔ ላይ ግፍ የፈጸሙትን ሰዎች ፍጻሜ ከፈላቸው፡፡ እየተጣሉኝ ያሉትንም ተጣላቸው’ ሲል ለአባቱ ከስ አቅርቦ ነበር የሚሉ የሐሰት ምስክሮች ምንም ዛሬ ቢቆሙበትም ቅንጣት ታህል እውነትነት እንደ ሌለበት የታወቀ ነው፡፡” (ራራ ቁ. 3፣ ገጽ 25-26)

© “. . . አንባቢ ሆይ! ሰይጣን ግን ዛሬ በእረማውያን እፍ ሳይሆን ክርስቲያን ነን በሚሉ እፍ ‘ግፍያው እግዚአ ለእለ ይገፍቡኒ ጽብያው እግዚአ ለእለ ይጸብቡኒ’ እያለ ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ግፍ የዋሉበትን ከዐቸው ነበር ብሎ ያውም ስቅለቱ በሚታሰብበት ዕለት ሰሙን እያጠፋው ነው፡፡” (ራራ ቁ. 6፣ ገጽ 25)

እንግዲህ እዚህ ላይ ምን ለማለት እንደ ፈለጉ ግልጽ ነው። በቤተ ክርስቲያን በዕለተ ስቅለት በውርድ ንባብ በዜማ ማገዘኒ የሚደርሰውን ንባብ ማለታቸው ነው። ይህ “ማፍሪያው እግዚአ ለእለ ይገፍቡኑ ጽብዖው እግዚአ ለእለ ይጸብቡኑ - አቤቱ የሚበድሉኝን በድላቸው፤ የሚዋጉኝንም ተዋጋቸው” የሚለው ቃል በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ያለን የእግዚአብሔር ቃል መናገር ኃጢአት ከሆነ ጽድቁ ምን ሊሆን ነው? በዚያውም ላይ ደግሞ “ጌታ ኢየሱስ ማፍሪያው እግዚአ ለእለ ይገፍቡኑ ጽብዖው እግዚአ ለእለ ይጸብቡኑ - አቤቱ በእኔ ላይ ግፍ የፈጸሙትን ሰዎች ፍጻ ግፍዕ ከፈላቸው። እየተጣሉኝ ያሉትንም ተጣላቸው” ሲል ለአባቱ ክስ አቅርቦ ነበር የሚሉ የሐሰት ምስክሮች ምንም ዛሬ ቢቆሙበትም . . .” የተባለው ያው የተለመደ ውሸት ነው። ኦርቶዶክሳዊት ቤተ ክርስቲያን ኢየሱስ ክርስቶስ እንዲህ ብሎ ለአባቱ ክስ አቅርቦ ነበር ብላ አታውቅም። ሆኖም ቃሉ የእግዚአብሔር ቅዱስ ቃል ስለሆነ ይነበባል። ከአንዱ የእግዚአብሔር ቅዱስ ቃል መካከል “ይሄ ይባላል፤ ያ ግን አይባልም፤ ይህ ቅዱስ ነው፤ ያ ደግሞ ርከስ ነው” እያሉ ለመከፋፈል ማን ሥልጣን ሰጣቸው? ራሳቸውን ከቅዱሱ የእግዚአብሔር ቃል በላይ ያደርጉ ዘንድ እስከዚህ ድረስ ትዕቢትንና ዕብራትን ከየት አገኙት? የእነዚህ ምንጫቸው ይታወቃልና ያው ከአባታችሁ ካልሆነ በሰተቀር ከየት ይሆናል?

እንግዲህ ይህ ቢያንስ ሁለት መሠረታዊ ማንነታቸውን ያሳየናል። እነዚህም በአንድ በኩል ከጥላቻቸው የተነሣ ቤተ ክርስቲያን የማትለውን እንደምትል እያስመሰሉ ቢሰሰት መክሰስ (“ለአባቱ ክስ አቅርቦ ነበር የሚሉ የሐሰት ምስክሮች ምንም ዛሬ ቢቆሙበትም በማለት) ዋና ግብራቸውና ስልታቸው መሆኑን ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ መጽሐፍ ቅዱስን ሙሉ በሙሉ የማያምኑበት መሆኑን ነው። መዝሙረ ዳዊት እንቀበለዋለን ከሚሉት ከስልሳ ስድስቱ መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ያለ ነው። እንቀበለዋለን ከሚሉት መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ አንዱ ከየነው መጽሐፍ ከመዝሙረ ዳዊት ውስጥ የማይቀበሉት ክፍል ነበ እንዲህ እንዲህ እያሉ መመዘኛቸው እነርሱን የመሰላቸው ብቻ ስለሆነ ባልመሰላቸው ቁጥር እየቀነሱትና እያወጡት ይሄዳሉ ማለት ነው። የዚህ አካሄድ መዳረሻው የት ይሆን?

ኦርቶዶክሳዊት ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ስለ መዳን የምታስተምረውን ሽምጥጠው በመካድ የሚዳነው በዚህ መንገድ ነው ያለች ለማስመሰል የእነርሱን የሰህተት ትምህርት ተቀብሎ በእነርሱ የሞት መንገድ የማይሄደውን ሰው ሁሉ “በሽታውን ቢያውቅም መድኃኒቱን መውሰድ ባልጀመረ በሽተኛ” ይመስሉትና በመቀጠልም እንዲህ ይላሉ፡- “የታዘዘለትን መድኃኒት በመውሰድ ፋንታ ከቤተ ክርስቲያን ዐውድ በሚገዙ ጉዝንገዝ፤ ዕጣንና ሰንደል ወዘተ የሚታጀበውን የቡና መንፈስ ይማለላል።” (ጮራ ቁ. 8፣ ገጽ 22) እስከ ሕሊና ላለው ሰው የቤተ ክርስቲያኒቷ የመዳን ትምህርት ይህ ነው? ይህን ቤተ ክርስቲያን የምትደግፈውና አድርጉ የምትለው ነው ብሎ መጻፍ ምን ያህል ያውቁብኛል አለማለትና የከፋት ዳርቻ ነው!

1.13 ከእምነት ይልቅ በስሜት ሕዋሳት (በማየት፤ በመስማት . . .) ላይ መመሥረት

ሌላው የተሐድሶዎች መሠረታዊ መነሻ ከእምነት ይልቅ በስሜት ሕዋሳት በሚዳሰሰውና በሚታየው ነገር ላይ የተመሠረተ መሆኑ ነው። ለማሳያም የሚከተሉትን እንመልከት፡-

- ⊗ “አብርሃም በዐጸደ ነፍስ ባለበት ሁኔታ በምድር የማደረገውን ሁሉ ያውቃል ማለት የሚታመን ቀርቶ የማይመስል ነው።” (ጮራ ቁ. 38፣ ገጽ 17)
- ⊗ “ጌታችን ስለ አብርሃም ሲናገር አብርሃም ቀኔን ያይ ዘንድ ሐሜትን አደረገ፤ እየም፤ ደስም አለው ብሏል። (ዮሐ. 8፡56) ጌታችን በተወለደ ጊዜ አብርሃም በእካለ ሥጋ አልነበረም፤ ታዲያ እንዴት አድርጎ አይቶ ደስ አለው? በዐጸደ ነፍስ ሆኖ ሰላወቀ ነው እንጂ ስለ ተባለው። ጌታ ስለ አብርሃም የተናገረው ይህ ቃል አብርሃም ከሞተ በኋላ በዐጸደ ነፍስ ላለ የተከናወነና ከጌታ ልደት ጋር የተያያዘ ስለ መሆኑ የሚጠቁም ፍንጭ በጥቅሱ ውስጥ ፈጽሞ አይገኝም። . . . ከዚህ ይልቅ ጥቅሱ አብርሃም ከሞተ በኋላ ላይሆን በዐጸደ ነፍስ ላለ የተከናወነና ድርጊት የሚገልጽ መሆኑን በቃሉ መሠረት ማሰራጀት ይቀላል።” (ጮራ ቁ. 38 ገጽ 17)

የሃይማኖት መሠረቱ መምሰልና መስሎ መታየት ነውን? ወይስ ደግሞ ለማስረዳት ቀላል ሆኖ መገኘት ነውን? ረቂቅ ስለ ሆነው ነገር ሃይማኖት ይቅርና በዚህ ዓለምና በዘራዊታ ያሉ ነገሮችን በተመለከተ ሊታወቅ ስለሚችሉው እውቀት መገኘት የማወቂያ መንገድ ጉዳይ እንኳ በራሽናሊስቶች (Rationalists) እና በኢምፒሪሲስቶች (Empiricists) መካከል ከፍተኛ ክርክርና የተራራቀ አስተሳሰብ አለ። ኢምፒሪሲስቶች እውቀት የሚገኘው በቅርብ ከሚገኘውና በሰሜት ሕዋሳቶቻችን አማካይነት ልናየው፣ ልንጨብጠውና ልንደርስበት ከምንችለው ነገር በመነሣት ነው ሲሉ ራሽናሊስቶች ደግሞ ይህን በመቃወም የሰሜት ሕዋሳቶቻችን አስተማማኝ የእውቀት ምንጮች አይደሉም ሲሉ ይሞግታሉ። ሃሳባቸውን ሲያስረዱም ለምሳሌ ይላሉ፡ ቀስተ ደመና ከራቅ ሲያዩት ቀለም ሠርቶ አካል ገዝቶ ግዝፍ ነሥቶ ያለ ይመስላል፤ ሲጠጉት ግን አይጨበጥም።

እንዲሁም ሚዳ ላይ ለጥ ያለን እስፋልት ቀን በጠራራ ፀሐይ ሲያዩት ውኃ የተኛበት ይመስላል (Mirage)፤ ሲሄዱበት ግን ውኃ የለውም። ስለዚህም የሰሜት ሕዋሳት አስተማማኝ የእውቀት ምንጭ አይደሉም በማለት የኢምፒሪሲስቶችን መነሻና አካሄድ ስህተትነት ለማሳየት ይከራከራሉ። እንግዲህ በሰዎች ምርምር ሊታወቅ ስለሚችለውና በሥነ ፍጥረት ዓለም ውስጥ ስላለው ነገር የእውቀት አገኛኝነት እንኳ የሰሜት ሕዋሳቶች ይህን ያህል የሚሞግቱ ከሆነ ከእግዚአብሔር ለተገለጠው ረቂቅና ሰማያዊ ለሆነው ሃይማኖታዊ እውቀት መነሻውና መሠረቱ የአንድ ነገር ለሰዎች መስሎ መታየቱ ወይም ለማስረዳት ቀላል ሆኖ መገኘቱ ሊሆን የሚችለው በምን አግባብ ነው?

የሃይማኖት መለኪያው ለማስረዳት ቀላል ሆኖ መገኘት ከሆነ የክርስትና ሃይማኖት ሁለንተናው ለማስረዳት ከባድ በሆኑ ነገሮች የተመሳ ስለሆነ ለእነርሱ ዓይነት ሰዎች ሊገባቸው አይችልም ግለት ነው። እስኪ በክርስትና ሃይማኖት ለማስረዳት ቀላል ነው የሚባለው የትኛው ምሥጢር ነው? ምሥጢረ ሥላሴ ነው? ወይስ የአምላክ ሰው የመሆን ምሥጢር (ምሥጢረ ሥጋዊ)? ወይስ ምሥጢረ ትንሣኤ መታየት? ወይስ ኢየሱስ ክርስቶስ አምላክነቱን ሳይተው ባሕርይ ሳይለወጥ ሰው ሆነ ብሎ መናገር? ወይስ አምላክ ስለ እኛ ሲል በመስቀል ላይ ሞተ ብሎ ማስተማር? ቅዱስ ጳውሎስ “ጥበበኛ የት አለ? ጳፊስ የት አለ? የዜች ዓለም መርማሪስ የት አለ? እግዚአብሔር የዜችን ዓለም ጥበብ ሞኝነት እንዲሆን አላደረገምን? በእግዚአብሔር ጥበብ ምክንያት ዓለም እግዚአብሔርን በጥበቧ ሰላጣወቀች በሰብከት ሞኝነት የሚያምኑትን ሊያድን የእግዚአብሔር በጎ ፈቃድ ሆኗልና። . . . ከሰው ይልቅ የእግዚአብሔር ሞኝነት ይጠበባልና፤ የእግዚአብሔርም ድካም ከሰው ይልቅ ይበረታልና” ያለው ለክንቱ ነውን? 1 ቆሮ. 1፡20-25 እንደዚሁም “እንግዲህ ሁል ጊዜ ታምነን በአምነት እንጂ በማየት አንመላለስምና” የተባለውስ ለክንቱ ኖሯልን? 2 ቆሮ. 5፡6

ሃይማኖት ማለት ለሰዎች ለማስረዳት ቀላል የሆነውን ነገር መከተል ቢሆን ኖሮ “ኢየሱስ ክርስቶስ ሰው ሆኖ መከራ ቢቀበልም፣ ቢሞትም በባሕርይ ከአብ ጋር አንድ ነው፤ የባሕርይ አምላክ ነው” ከግላው እርቶደክሳዊ አስተምህሮ ይልቅ የእነ አርቶስ “የወልድ ባሕርይ ከአብ ባሕርይ የተለየ (ለላ) ነው፤ የሞተውም የባሕርይ አምላክ ስላልሆነ ነው” የሚለው የተሻለ ቀላል ነበር። አርቶስ ለጊዜውም ቢሆን ብዙ የሃሳቡ ደጋፊዎችና ተከታዮች አግኝቶ የነበረውም አስተሳሰቡ ከእነ አራስቶቶል የግሪካውያን ፍልስፍናና በዚያን ዘመን ከነበረው የግሪኩ ዓለም አጠቃላይ አስተሳሰብ ጋር የተቀራረበና ለእነርሱ የተስማማ ስለ ሆነ ነበር። “እግዚአብሔር አንድ ነው፤ በአንድነቱ ውስጥ ልዩ ሦስትነት አለው” ከማለት ይልቅ እንደ አይሁድና እስማኤላውያን “አንድ ገጽ ነው” ግለት ለመረዳት የበለጠ አይቀልምን? ሆኖም የእውነት መለኪያው ለማስረዳትና ለመረዳት ያለው ቅለትና ክብደት አይደለም።

እንኳንስ በነገር ሃይማኖት ይቅርና በቀስ አካል ጠባይ ጥናት እንኳ የነገሩ ርቀትና ውስብስብነት የግወሰነው ባለው ተጨባጭ እውነታ ላይ እንጂ በሰዎች የመረዳት መጠን ወይም በሰዎች ዘንድ ለመታወቅ ባለው ቅለትና ምቹት አይደለም። ለምሳሌ በጣም ጥቃቅን ነገሮች ናቸው የሚባሉትን

አቶሞች በመፈልቀቅ የሚገኘው የኑክሌር ኃይልና በዚያ ዙሪያ ያለው ውስብስባ ጥልቅ ተፈጥሯዊ ነገር እግዚአብሔር ባስቀመጠው ሁኔታ እንጂ በመረዳትና በማስረዳት ቅለት ላይ የተመሠረተ አይደለም፡፡ ስለሆነም የተሐድሶዎች የእምነት መነጽራቸው የዛገና የተበላሸ ነው፤ ሚዛናቸውም የተሳሳተ ነው፡፡

1.1.4 ተገቢ ያልሆኑ አባባሎችንና ጸያፍ አገላለጾችን መጠቀም

ከዚህ ቀጥሎ ደግሞ በየመጻሕፍቶቻቸው ካሉት አግባብ ያልሆኑ ጸያፍ አባባሎቻቸው መካከል የተወሰኑትን ለአጠነት እንመልከት፡፡

- ⊙ “... ስለዚህም ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ከራሱ ልምምድ በመነሳት እያንዳንዱን የእናንተን ችግርና ኃዘን እንደዚሁም እያንዳንዱን ፈተናችንን እውቆ በእነዚህ ሁሉ አሸናፊዎች እንድንሆን በሙሉ መረዳት ከጎናችን ይቆም ይችላል ዘንድ እንደ እኛው ሰው ሆኖ ከኃጢአት በቀር በሆነው ሁሉ ሊካፈል ወደ ኑሯችን ገባ፡” (መሃረ ጽድቅ፡ ገጽ 45)

➤ ይህ አባባል እርሱ ሰው ከመሆኑ በፊት የእኛን ማንነት ሙሉ በሙሉ አያውቅ የነበረና ፍጹም እውቀት ያልነበረው ያስመስለዋል፡፡ እንዲሁም እንደ ፍጡራን በልምምድ ያገኘው እውቀት ያለው የሚያስመስል አባባል ነው፡፡ ሆኖም ሰው በመሆኑ ግን እኛን ሊያድነን መጣ እንጂ ቀድሞ የጎደለው እውቀት ኖሮ አሁን ሰው በመሆኑ የተጨመረለት አንዳችም እውቀት የለም፡፡

- ⊙ “ኤፕሮስ ኃጢአት ውስጥ እንዳይገባ ክርስቶስ ይጽልይለት ነበር፡፡ ... ኢየሱስ በፍቅር የተናገረው ግቡን አልመታም፡፡” (መሃረ ጽድቅ፡ ገጽ 65)

➤ የጌታችን ቃል ሳይፈጸም የቀረና ዓላማውን ያላሳካ የሚያስመስል የተሳሳተ አባባል ነው፡፡ እንደዚህ ዓይነት አባባሎች የሚያሳዩት ኢየሱስ ክርስቶስን እንደ ፅሩ ብእሲ (ሎቱ ስብሐት) የመቁጠር አደገኛ አርዮሳዊ አዝማሚያ ነው፡፡ ፕሮቴስታንታዊነት በውስጡ ሰውር አርዮሳዊነት (Latent Arianism) ያለው መሆኑ የታወቀ ነው፡፡

- ⊙ “ክርስቶስ ለዓለም በመስቀል ላይ የውርደትን ሞት የሞተና በዓለም ታርዶ የተቀበረ ችግረኛ ነው፡፡” (መሃረ ጽድቅ፡ ገጽ 90)

➤ ይህ በጣም ጸያፍ እነጋገር ነው፡፡

- ⊙ “የሴፍ የ17 ዓመት ወጣት በነበረ ጊዜ የአባቱን መንጋዎች ለማስማራት ከባላና ከዘለፋ ከተወለዱት ወንድሞቹ ጋር ይሄድ ነበር፡፡ ማታ ማታ ወደ ቤት ሲመለሱ የሴፍ ወንድሞቹ ያደረጉትን መጥፎ ነገር ሁሉ ለአባቱ ይናገር ነበር፡፡ የሴፍ ምንም እንኳ ያደገ ሰው ቢሆን በሰው ላይ ማሳበቅን ገና አልተወም ነበር፡፡ ... ከቤተሰቡ እንደ ማዕድን የተቆፈረው የሴፍ እነሆ ከመጠን በላይ ስለ ራሱ የሚያስብ፤ ትዕቢተኛና ስለ ሌሎች ሰዎች ጥፋት የሚያወራ ወጣት ነበረ፡፡” (ራሱ ቁ. 21፡ ገጽ. 19-20)

➤ ይህ ከልጅነቱ ጀምሮ እጅግ አስተዋይና የዋህ ከነበረው፤ ረድኤት እግዚአብሔር ያደረበት ስለ መሆኑ መጽሐፍ ቅዱስ ከሚነግረን ከየሴፍ ታሪክ ተቃራኒ የሆነ የየሴፍን መልካምነት ጥላሸት ለመቀባት ሲባል የተፈጠረ እንግዳ ድርሰት ነው፡፡

1.1.5 የነገረ ሃይማኖታዊ እውቀት ድህነት መግለጫዎች

በየጽሑፎቻቸው ላይ የነገረ ሃይማኖታዊ እውቀት ድህነት፤ በተለይም ደግሞ አርቶዶክሳዊውን የክርስትና አስተምህሮ ከማወቅ በጣም ሩቅ የመሆናቸው ነገር ገሃድ ወጥቶ ይታያል፡፡ በጥቂቱ ለማሳያ ብቻ የሚከተሉትን እንይ፡-

⑥ “ሰውን ኃጢአተኛ ባሰኘው ኃጢአተኛ ባሕርይና ከኃጢአተኛ ባሕርይ የተነሣ ሰው በሠራው ኃጢአት ላይ መለኰታዊ ቁጣ ሲገለጽ ተገባ። እንዲሁም ከሆነ ሰው ኃጢአትን የሚሠራው በኃጢአተኛ ባሕርይ ግፊት እንደ ሆነ ይታወቃል። ማቴ. 7:16-18 (ሥራ ቁ. 2፣ ገጽ 6)

➤ ኃጢአት የሰው የባሕርይ አይደለም፤ የሰው ባሕርይ ኃጢአተኛ አይደለም። ኃጢአት የባሕርያችን ቢሆንም ኖሮ ኃጢአትን መሠራት አያስፈርድብንም ነበር፤ ምክንያቱም አንድ ነገር በባሕርይ ያለን ነገር አለማድረግ አይችልምና። ለምሳሌ ብርሃን ሆኖ መጠለም፣ እሳት ሆኖ አለመዋቅ አይቻልም። ሰውም ሆኖ አለመራብና አለመጠግት፣ አለማዘንና አለመደሰት አይችልም፤ ይህ የባሕርይ ነውና። ኃጢአት ግን የባሕርይ ሳይሆን ሰው በነጻ ፈቃዱ ወድዶና ፈቅዶ የሚያደርገው፣ ሲፈልግ ደግሞ እርግፍ አድርጎ ሊተወው ሥልጣንና መብት ያለው ነገር ነው። ንስሐ መግባት የተቻለውም እኮ ኃጢአት የባሕርይ ባለመሆኑ ነው፤ የባሕርይ ቢሆንም ኖሮ ንስሐ መግባት፣ ከኃጢአት ወደ ጽድቅ መመለስ ባልተቻለ ነበር። ስለዚህ ይህን አባባላቸውን በቅንነት እንመልከተው እንኳ ብንል የነገረ ሃይማኖት እውቀት ድህነት ውጤት ነው።

⑦ “ለምንድን ነው ሰው ኃጢአትን ያለ መቸገር በቀላሉ የሚሠራው? ምክንያቱም ልቡ ከተፈጥሮው ከፋ ስለሆነ ነው።” (ጠማረ ጽድቅ፣ ገጽ 22)

➤ ይህም ከላይ እንደ ተገለጠው ያለግወት የፈጠረው ስህተት ነው። የሰው ልቡ ከተፈጥሮው ከፋ አይደለም። ከተፈጥሮው ከፋ ሆኖ ተፈጠረ ከተባለማ አንደኛ ከፋ አድርጎ የፈጠረው እግዚአብሔር ነው ያሰኛል፤ ይህም ይቅር ይበልጥና እግዚአብሔርን ከፋ ወደ ማድረግ ይሂዳል። እንደዚሁም የሰው ልቡ ከተፈጥሮው ከፋ ከሆነ ከፋ ብንሆንና ከፋ ብናደርግ እኛ ሲፈረድብን አይገባም ያሰኛል። ምክንያቱም ችግሩ የእኛ ሳይሆን ስንፈጠር ከፋ ሆነን መፈጠራችን ነው ያሰኛልና፤]

➤ መጽሐፍ ስለ ሰው ከፋት ጻርቻ ሲናገር እንኳ የሚለው “የሰው ልብ ከሁሉ ይልቅ ተንኮለኛ እጅግም ከፋ ነው፤ ማንስ ያውቀዋል?” ይላል እንጂ ወደ ተፈጥሮው ሂዶ “ተፈጥሮው ከፋ ነው” አይልም። ሰው ከፋና ተንኮለኛ የሚሆነው በተፈጥሮው እንዲያ እንዲሆን ሆኖ በመፈጠሩ ሳይሆን በራሱ ነጻ ፈቃድ በሚመርጠው ነጻ ምርጫ ምክንያት ነው። ለዚህ ነው ከዚሁ ቃል በመተጠል እግዚአብሔር “እኔ እግዚአብሔር ለሰው ሁሉ እንደ መንገዱ፣ እንደ ሥራው ፍሬ እሰጥ ዘንድ ልብን እመረምራለሁ፤ ከላሊትንም እፈትናለሁ” ያለው። ኤር. 17:9-10 ከፋት የሰው የራሱ ምርጫው ሳይሆን በግዴታ የተጣበቀበት የባሕርይ ቢሆን ኖሮ እግዚአብሔር ሰው ወድዶና መርጦ ባላደረገው ነገር “ለሰው ሁሉ እንደ መንገዱ፣ እንደ ሥራው ፍሬ እሰጥ ዘንድ ልብን እመረምራለሁ፤ ከላሊትንም እፈትናለሁ” ለምን ይላል? በዚህም ላይ የሰው ልቡ በተፈጥሮ ከፋ ከሆነ ከሰዎች ወገን ደጋጎችና ጻድቃን የሆኑ እንዴት ሊገኙ ቻሉ? ስለሆነም ይህ ግድነቱ ሃሳብና አባባል ነገር ሃይማኖትን በግምትና በድፍረት ከመናገር የሚመጣ ስህተት ነው።

⑧ “ባሊያሱስ ክርስቶስ የሚያምን ሁሉ የኃጢአትን ይቅርታ ብቻ ሳይሆን በአዲስ ልደት አዲስ ሕይወት እንደሚያገኝ ተረድተናል። ከእግዚአብሔር ይወሰዳል። ከዚህም የተነሣ የመለኰታዊ ሕይወትና የመለኰታዊ ባሕርይ ባለቤት ይሆናል።” (ጠማረ ጽድቅ፣ ገጽ 56)

➤ ይህ ደግሞ በእግዚአብሔር ባሕርይ (Ousia) እና በእግዚአብሔር ባሕርይ መጥለቂያዎች (Energia) መካከል ያለውን ልዩነት በተመለከተና በዚህ መሠረታዊ ጉዳይ ዙሪያ ያሉ ነገሮችን ካለማወቅ የመጣ ነው። ይህ ጉዳይ ከታች በመጻን ትምህርት ከፍል ላይ ተዳስሏልና እዚያ ላይ መመልከት ይቻላል።

1.2 ጠጋትጠ ታሪክ ዘመናዊታን

1.2.1 “መናፍቅ” ምንድን ነው? ለምንስ ይባላል?

በሰ መናፍቅን ምንነት ለመረዳት መጀመሪያ በሰ ሃይማኖት ምንነት ማንነት ያስፈልጋል፡፡ ምክንያቱም መጠናቀቅ ሃይማኖት ነውና፡፡

1.2.1.1 ሃይማኖት ምንድን ነው?

ሃይማኖት እግዚአብሔር ራሱን ለሰው ልጅ የገለጠው መግለጥ ነው፡፡ ሃይማኖት የሰው ልጅ ሲቀበለው በሚችለው መጠን እግዚአብሔር ስለ ራሱ ማንነት ለእኛ የገለጠው እውነታ ነው፡፡ ሃይማኖት እግዚአብሔር ራሱን ያሳየበትና ወደ እርሱ ታደርሰን ዘንድ የሰጠን መንገድ ናት፡፡ ስለ ሃይማኖት መንገድነት በመጽሐፍ ቅዱስ ተደጋግሞ ተነግሯል፡፡ በነቢዩ በሆሌዕ “ይህን ነገር የሚያስተውል ጠቢብ፣ የሚያውቃትም አስተዋይ ማን ነው? የእግዚአብሔር መንገድ ቅን ነው፤ ጸድቃንም ይሄዱበታል፤ ተላላፊዎች ግን ይወድቁበታል” በማለት ሃይማኖትን “የእግዚአብሔር መንገድ” ሲል ገልጿታል፡፡ ሆሌ. 14፡9 እንዲሁም “ነገር ግን ቃሊን ስሙ፡ እኔም አምላክ እሆናችኋለሁ፤ እናንተም ሕዝብ ትሆኑኛላችሁ፤ መልካምም ይሆንላችሁ ዘንድ ባዘዝኋችሁ መንገድ ሁሉ ሂዱ ብዬ በዚህ ነገር አዘዝኋችሁ” ይላል፡፡ ኤር. 7፡23 በሐዋርያው በቅዱስ ያዕቆብም “ኃጢአተኛን ከተላላታቸው መንገድ የሚመልሰው ነፍሱን ከሞት እንዲያድን፤ የኃጢአትንም ብዛት እንዲሸፍን ይወቅ” በማለት ሃይማኖት መንገድ መሆኗን ያስረዳል፡፡ ያዕ. 5፡20 ይህኛ ሃይማኖትም ራሱ አካላዊ ቃል ወልድ ዋሕድ ኢየሱስ ክርስቶስ ሰው ሆኖ በቃልና በተግባር ያስተማራት፤ በሞቱና በትንሣኤው ያረጋገጣትና በቤተ ክርስቲያን ስትመሰክርና ስትጠበቅ የምትኖረው የክርስትና ሃይማኖት ናት፡፡

ሃይማኖት ከራሱ ከእግዚአብሔር የተሰጠ ወይም የተገለጠ ነው፡፡ በሃይማኖት የሚገኘው እውቀት ሰው ተመራምር የደረሰበት እውቀት ወይም ያገኘው ግኝት አይደለም፡፡ ጌታችንና መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ማንነቱን ለባለም ሊገልጥ በወደደ ጊዜ ፊልጶስ ቂሃርያ ከሚባለው ቦታ ሲደርስ ደቀ መዛሙርቱን “ሰዎች የሰውን ልጅ ማን እንደ ሆነ ይሉታል?” ብሎ ከጠየቀ በኋላ በማስከተል ደቀ መዛሙርቱን “እናንተሰ እኔን ማን እንደ ሆኑ ትላላችሁ?” በማለት ጠየቃቸው፡፡ በዚያን ጊዜ ስምየን ጴጥሮስ መልሱ፡ “አንተ ክርስቶስ የሕያው እግዚአብሔር ልጅ ነህ” ብሎ መለሰ፡፡ መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስም መልሶ እንዲህ አለው፡ “የሱና ልጅ ስምየን ሆይ፤ በሰማያት ያለው አባቴ እንጂ ሥጋና ደም ይህን አልገለጠልህምና ብዙዕ ነህ” ማቴ. 16፡15-17

የሃይማኖት ምንጩ ሰማያዊ አባት እግዚአብሔር ባይሆን ኖሮ የጌታችን የኢየሱስ ክርስቶስን ማንነት በተመለከተ ደቀ መዛሙሩ ስምየን ጴጥሮስ የሚኖረው እውቀት በዘመኑ ክንበሩት ሌሎች ሰዎች የተለየና የተሻለ ሊሆን አይችልም ነበር፡፡ ነገር ግን ከሥጋና ደም (በዚህ ዓለም ምርምርና ፍለጋ) ውጭ የሆነው እግዚአብሔር እውነቱን ገለጠላቸው፡፡ ለዚህ ነው ሐዋርያው ቅዱስ ጳውሎስ ሲያስጠነቀቅ “እምነታችሁ በእግዚአብሔር ኃይል እንጂ በሰው ጥበብ እንዳይሆን ቃሊም ሰብክቴም መንፈስንና ኃይልን በመግለጥ ክብር እንጂ በሚያባባል በጥበብ ቃል አልክበረም” በማለት የተናገረው፡፡ 1 ቆሮ. 2፡45

እግዚአብሔር ሃይማኖትን ሰጠ፤ እኛ ደግሞ ተቀበልን፡፡ የሰው ልጅ ሃይማኖትን ይቀበላል እንጂ ሃይማኖትን ሊሠራ ወይም ሊያሻሽል አይችልም፡፡ ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ “የሰጠኸኝን ቃል ሰጥኻቸዋለሁና፤ እነርሱም ተቀበሉት” በማለት የገለጸው ይህን ነው፡፡ ዮሐ. 17፡8 እንዲሁም “ከባለም ለሰጠኸኝ ሰዎች ስምህን ገለጥላቸው” ያለው ለዚህ ነው፡፡ ስሙንም፤ ማንነቱንም ሊገባን በሚችለው መጠን የገለጠልን ራሱ እግዚአብሔር ነው እንጂ ሃይማኖት የሰው ልጅ በምርምር የደረሰበት ግኝት አይደለም፡፡ ዮሐ. 17፡6

ሃይማኖት አንድ ጊዜ ከእግዚአብሔር የተሰጠ ነው። “አቅዱሳን አንድ ጊዜ ፈጽሞ ስለ ተሰጠ ሃይማኖት” እንደ ተባለ (ይሁዳ 3) ምግብናው እንደያዘው ይለያያል፤ ይቅኑ ግን ያው አንድ ነው። ለምሳሌ ሕፃን ልጅ በሕፃንነቱ ወተትና ፍትፍት፤ ሲያድግ ደግሞ ጠንከር ያለ ምግብ ይሰጠዋል፤ የሰውነት ባሕርይ ግን ያው አንድ ነው፤ አይለዋወጥም። ሃይማኖትም በዘመነ አበው፤ በዘመነ ለሪት፤ በዘመነ ወንጌል የምግብናው ሁኔታ እንደያዘው የሰዎች የመረዳት ግብምና ሁኔታ ቢለያይም ይዘቱ (ፊደሉ) ግን ያው አንድ ነው። “ከጥንት ጀምሮ እግዚአብሔር በብዙ ግድነትና በብዙ ጎዳና ለአባቶቻችን በነበረው ተናግሮ ሁሉን ወራሽ ባደረገው ደግሞም ዘመናትን በፈጠረበት በልጅ በዚህ ዘመን መጨረሻ ለእኛ ተናገረ” ያለው ይህን የሚገልጽ ነው። ዕብ. 1፡1-2 የትዱሳን መላእክት፤ የአበው ቀደምት የእነ አዳም፤ ኖሐ፤ አብርሃም፤ ሙሴ፤ ዳዊት፤ የዝሊያት፤ ሷላም የሐዋርያትና የሰማዕታት፤ የዳድቃንና የሊቃውንት ሃይማኖት አንድ ነው። ስለዚህ ሃይማኖት የተሰጠው አንድ ጊዜ፤ ያውም ፈጽሞ (ያለ መቀናነስና ያለ ቀረኝ) ስለ ሆነ ተሐድሶ ወይም ለውጥ አያስፈልገውም ማለት ነው። ሃይማኖትን ይቀበሉታል፤ ይጠብቁታል፤ ያወርሱታል እንጂ ሳድሰው፤ ሳኛሰው አይባልም። እግዚአብሔር የሰማት፤ አባቶቻችን ከእርሱ ተቀብለው ኖረውባት ለእኛ ያወርሱን ሃይማኖት ፍጽሞትና አንድ ጊዜ የተሰጠች ናት፤ ብልየት እርጅና የለባትም።

ሃይማኖት ከእግዚአብሔር የተቀበለው እንደ መሆኑ መጠን የሰዎች ድርሻ አምና መቀበልና በዚያ በመጠቀም የዘላለም ሕይወትን መውረስ ብቻ ነው። ይህም ማለት በዚህ ዓለም ያለ ማንም ግለሰብም ሆነ አካል እግዚአብሔር በሰጠው አውነት (ሃይማኖት) ላይ የመጨመርም ሆነ የመቀነስ ሥልጣን የለውም ማለት ነው። ሲኖዶሳት እንኳ የሚያደርጉት ሃይማኖትን ለማጽናት አስፈላጊ የሆኑ ውሳኔዎችን መወሰንና ቀናናትን መተንን እንጂ በሃይማኖት ላይ መጨመርም ሆነ መቀነስ አላደረጉም፤ ሊያደርጉም አይችሉም። በኒቅያ፤ በቱስጥንጥንያ እና በኤፌሶን ዓለም አቀፍ ጉባኤያት ላይ የተደረገው ይኸው ነው፤ የቤተ ክርስቲያንን ሃይማኖት ሊለውጡ የተነሡ መናፍቃንን ስህተታቸውን በመለየት (በማውገዝ) እውነተኛውን ሃይማኖት አጸኑ እንጂ አዲስ የሃይማኖት ውሳኔ አልወሰኑም። በኒቅያ ጉባኤ የተሰበሰቡት 318ቱ አባቶች የትንሣኤ በዓል የሚከበርበትን ዕለት በተመለከተ ይህ ሃይማኖት ላይሆን ሃይማኖት የሚገለጥበት የበዓል አከባቢር ዕለት ጉዳይ ስለ ነበር ውሳኔ ወሰነዋል። ሃይማኖትን በተመለከተ ግን የተቀበሉትን አጸኑ እንጂ አዲስ ውሳኔ አልወሰኑም። ይህን በተመለከተ ቅዱስ አትናቴዎስ ሐዋርያዊ በኒቅያ ስለ ተሰበሰቡት አባቶችና ስለ ውሳኔያቸው በጻፈው ጦማሩ ላይ እንዲህ ሲል ገልጾታል፡-

በኒቅያ የተሰበሰቡት አባቶች የትንሣኤ በዓል የሚውልበትን ቀን መወሰንን በተመለከተ ‘የሚከተለው ተወስኗል’ ብለው ጻፉ። ይህ የተወሰነው በዚያን ጊዜ ሃሰርና ክብር ጀምሮ ሁሉም ሊተክሉት ይገባል። ሃይማኖትን በተመለከተ ሲጽፉ ግን ‘እርቶኦክሳዊት ቤተ ክርስቲያን እንዲህ ታምናለች’ ብለው ጻፉ እንጂ ‘እንዲህ ተወስኗል’ አላሉም። በዚህም የሚያምኑትን መሰክሩ። ይህን ያደረጉትም ውሳኔያቸው ከቅርብ ጊዜ ወዲህ የመጣ አዲስ ሃሳብ ሳይሆን ከሐዋርያት ጀምሮ የመጣ መሆኑን ለማሳየት፤ የጻፉትም የራሳቸው የፈጠራ ሃሳብ ሳይሆን በሐዋርያት የተሰበከውን ሃይማኖት መሆኑን መግለጥ ነው።¹⁹ 20

¹⁹ “The Fathers of the Ecumenical Council of Nicaea, without prefixing consulate, month, and day, wrote concerning Easter” “The following has been decided.” And it was at that time decided that all should comply. But concerning matters of faith, they did not write: ‘It has been decided,’ but ‘Thus the Catholic Church believes.’ And thereupon they confessed how they believed. This they did in order to show that their judgment was not of more recent origin, but was in fact of Apostolic times; and that what they wrote was no discovery of their own, but is simply that which was taught by the Apostles.”

²⁰ Letter Concerning The Councils of Rimini and Seleucia, 361/362 A. D.

1.2.1.2 ኑፋቂ ምንድን ነው?

ኑፋቂ ማለት እግዚአብሔር የገለጠውን ሃይማኖት እንደ ምእመናን ሙሉ በሙሉ ሳይቀበሉ፤ እንደ ኢሉማንያንም ሙሉ በሙሉ ሳይከፈሉ፤ የተወሰነውን ተቀብሎ ሌላውን ደግሞ አለመቀበል ወይም መጠራጠር ነው። እንዲህ የሚያደርጉት ሰዎች ደግሞ መናፍቃን (ተጠራጣሪዎች) ይባላሉ። ብፁዕ አቡነ ጎርጎርዮስ መናፍቃንን እንዲህ ገልጾታል፡-

የቤተ ክርስቲያን ሰዎች ላይሆኑ የቤተ ክርስቲያን ሰዎች መስለው ወይም ከቤተ ክርስቲያን እምነትና ትምህርት ግንኙን ይዘው ግንኙን ያልያዙ ነደሉዎች ናቸው። እነዚህ ሰዎች እንክርዳድ ሰንደ መስሎ እንዲያድግ በክርስቶስ ዐጽዶ ወይ በቤተ ክርስቲያን ውስጥ የበቀሉ አሳሳቾች ናቸው። ስለዚህ የቤተ ክርስቲያን የውስጥ ጠላቶች ናቸው። (የቤተ ክርስቲያን ታሪክ በዓለም መድረክ፡ ገጽ 50)

መናፍቃን የሚባሉት እግዚአብሔር እንድንበት ዘንድ የሰጠውን መንገድ (የክርስትናን ሃይማኖት) ተቀብለናል፤ እናምናለን ካል በኋላ ያን ከእግዚአብሔር ዘንድ የተሰጠውን የመዳን መንገድ ለእነርሱ የመሰላቸውን ያህል ቆንጽለውና ከፍለው አንጂ እንዳለ ሙሉ በሙሉ የማይቀበሉ ናቸው። ኢሉማንያን የሚባሉት ከመጀመሪያውም የክርስትና ሃይማኖትን ያልተቀበሉ ሲሆኑ መናፍቃን የሚባሉት ግን ክርስቲያኖች ነን እያሉ ነገር ግን ከክርስትና አስተምህሮ ውስጥ ለራሳቸው አስተሳሰብና ምኞት የሚመቻውን ብቻ ተቀብለው ሌላውን የማይቀበሉና የሚጠራጠሩ፤ በእውነተኛው ትምህርት ፋንታም የራሳቸውን የፈጠራ ትምህርት የሚያስተምሩ ናቸው።

እንደዚህ ያሉት ሰዎች በመጽሐፍ ቅዱስ በተለያዩ አገላለጾች ተገልጾታል። ለምሳሌም “በመልካሙ እርሻ ጠላት የዘራው እንክርዳድ” (ማቴ. 13:25-26)፤ “የከፋው ልጆች” (ማቴ. 13:39)፤ “ሐሰተኞች ወንድሞች”፤ “ክፋዎች ሠራተኞች”፤ “ውሾች” (ፈል. 3:2)፤ “መናፍቃን” (2 ጴጥ. 2:1 ፤ ዮሐዋ. 24:5) በሚል መጠሪያ ተጠርተዋል። ይህም ስድብ ሳይሆን የግብራቸው መገለጫ ነው። ለምሳሌ የሚሰርቅ ሰው “ሌባ” መባሉ የግብሩ መገለጫ እንጂ ሌላ አይደለም። ሰው የአንድን ነገር ግብሩን ወጽዶ ሰሙን ብቻ ቢጠላ ትርጉም አይኖረውም። ቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅም “በሃይማኖት ላይ የሚጫምር ‘ደፋር’፤ የሚቀንስ ደግሞ ‘ሌባ’ ነው” ሲል ይገልጻል።

ቅዱስ መጽሐፍ የኑፋቂን ከባድ ኃጢአትነትና አጥፊነት አበክሮ ይገልጻል። “ነገር ግን ሐሰተኞች ነቢያት ደግሞ በሕዝቡ መካከል ነበሩ፤ እንዲሁም በመካከላቸው ደግሞ ሐሰተኞች አስተማሪዎች ይሆናሉ፤ እነርሱም የዋጁቸውን ጌታ እንኳ ከደው የሚፈጥንን ጥፋት በራሳቸው ላይ እየሳቡ የሚያጠፉ ኑፋቂን አሹልከው ያገባሉ”። 2 ጴጥ. 2:1 ኑፋቂ የእግዚአብሔርን መንግሥት የማያስወርስ ነው፤ “መለያየት፤ መናፍቅነት፤ ... እንደዚህ ያሉትን የሚያደርጉ የእግዚአብሔርን መንግሥት አይወርሱም” ገላ. 5:21

ክርስቲያኖች መስለው የክርስቶስን ስም እየጠሩ፤ ነገር ግን የስህተት ትምህርት የሚያስተምሩ መናፍቃን እንደሚነሡ ጌታችን አስቀድሞ እንዲህ ሲል አስጠንቅቆናል፡- “በዚያን ጊዜ ማንም እነሆ ክርስቶስ ከዚህ አለ ወይም ከዚያ አለ ቢላቸው አትመኑ፤ ሐሰተኞች ክርስቶሶችና ሐሰተኞች ነቢያት ይነግሉና፤ ቢቻላቸውስ የተመረጡትን እንኳ እስኪያስቱ ድረስ ታላላቅ ምልክትና ድንቅ ያሳያሉ። እነሆ አስቀድሜ ነገርጓችሁ። እንግዲህ እነሆ በበረሃ ነው ቢሏችሁ አትውጡ፤ እነሆ በእልፍኝ ነው ቢሏችሁ አትመኑ” ማቴ. 24:23-26 ጌታችን ካስተማረውና ቅድስት ቤተ ክርስቲያን ከጌታ ከተቀበለችው የድኅነት አስተምህሮ የተለየ ትምህርት የሚያስተምር መናፍቅ የተረገመ መሆኑንና ልንቀበለውም የማይገባ መሆኑን ቅዱስ ጳውሎስ “ነገር ግን እኛ ብንሆን ወይም ከሰማይ መልአክ ከሰበክንላችሁ ወንጌል የሚለይ ወንጌልን ቢሰብክላችሁ የተረገመ ይሁን።

አስቀድመን እንዳልን እንዲሁ አሁን ሁለተኛ እላለሁ ከተቀበላችሁት የተለየውን ማንም ቢሰብክላችሁ የተረገመ ይሁን² ሲል በጽኑ አስጠንቅቋል፡፡ ገላ. 1:8-9 እንዲህ ካለ መናፍቅ መለየት እንደሚገባም “ማንም ወደ እናንተ ቢመጣ፤ ይህንም ትምህርት ባያመጣ በቤታችሁ አትቀበሉት ሰላምም አትበሉት” ሲል ቅዱስ መጽሐፍ ያስጠንቅቀናል፡፡ 2 ዮሐ. 10

ቅዱስ አትናቴዎስ ሐዋርያዊም እንዲህ ብሏል፡-

ከመጀመሪያው ጀምሮ ከባለቤቱ ከጌታችን የተሰጣት የእርቶዶክሳዊት ቤተ ክርስቲያን ትውፊት፤ ትምህርትና እምነት በሐዋርያት የተሰበከ እና በአባቶች የተጠበቀ ነው፡፡ ቤተ ክርስቲያን የተመሠረተችው በዚህ ላይ ነው፤ ከዚህ የሚያፈነግጥ ማንም ቢሆን ክርስቲያን አይደለም፤ ክርስቲያን ተብሎ ሊጠራም አይገባውም፡፡ (ለጳጳስ ሴራፒዮን ዘትውይስ የተላኩ አራት መልእክታት²¹)

ኑፋቄ ታላቅ ኃጢአት ነው፡፡ ኃጢአት ብቻም ሳይሆን በሰውነት ድክመት በምግባር ፍኖት ከሚፈጸሙ ኃጢአቶች ሁሉ በላይ የመጨረሻ ከባድ ኃጢአት ነው፡፡ ምክንያቱም በሃይማኖት ውስጥ ያለ ሰው የሚሠራው ኃጢአት ንስሐ ከገባ ሥርየትንና ምሕረትን ሊያገኝ ይችላል፤ ኑፋቄ ግን ሥርየትና ምሕረት በሚገኝበት በራሱ በሃይማኖት ላይ የሚፈጸም ኃጢአት በመሆኑ ነው፡፡ ለምሳሌ አንድ ሰው ቢታመም በመድኃኒት አማካይነት ሊፈወስ ይችላል ይሆናል፡፡ ሆኖም ያ በሽተኛ በመድኃኒቱ ላይ የሚያምጽና የሚቀልድ ከሆነ ግን የመዳን ተስፋ እንኳ የለውም፤ ምክንያቱም በመድኃኒቱ ላይ አምጷልና፡፡ ለሰው ልጅ የተሰጠው ታላቁ ሀብትና ጸጋ እምነት ነው፡፡ ኑፋቄ ደግሞ ይህን ታላቅ ጸጋ የሚያሳጣ ስለሆነ እጅግ ከባዱ ኃጢአት አርሱ ነው፡፡

ሰዎች ወደ ኑፋቄ የሚገቡባቸው ከተለያዩ ምክንያቶች መካከል እውነተኛውን የክርስትና ትምህርት አለማወቅና በተላላኩ ሰዎች ትምህርት መለከፍ፤ በራስ አስተሳሰብና ስሜት ብቻ መመራት፤ እኔ አውቃለሁ ማለት፤ ከትዕቢት የተነሣ ስህተትን ሲነገሩ አለመቀበልና በራስ መንገድ ብቻ መንዝ፤ አንድ ጥቅስ ወይም በጣም ጥቂት ጥቅሶች ላይ ብቻ መንጠልጠል፤ እምነትን ለቀሳዊ ጥቅም ማግኛ መንገድ ማድረግ፤ በዘመኑ ያሉ ኃይላትን ለማስደሰትና ሽመትና ሥልጣንን ለማግኘት ማሰብ ይገኙባቸዋል፡፡

ቅዱሳን አባቶቻችን የኑፋቄ መሥራቾችና ተከታዮች የሆኑ መናፍቃንን ከሁሉም ይልቅ ከፋዎች መሆናቸውን ይናገሩ ነበር፡፡ ለአብነትም ቅዱስ ፖሊካርፐስ መርቅያን የተባለውን መናፍቅ “የዲያብሎስ የበኩር ልጅ” ይለው ነበር፡፡ ቅዱስ አግናጥዮስ ደግሞ መናፍቃን መርዝን የተመሉ ናቸው ይላቸው ነበር፤ እንዲሁም በሰው መልክ ያሉ አራዊት ናቸው ይላቸው ነበር፡፡ ሰማዕቱ ቅዱስ ዮሐጢዮስ ደግሞ መናፍቃንን ዲያብሎስ ያነቃውን ስህተት የሚከተሉ ይላቸው ነበር፡፡ አባ ሄሮኒሙስ ደግሞ መናፍቃንን የሰይጣን ምክራቦች ይላቸው ነበር፡፡

1.2.2 በዘመናት የነበሩ ዋና ዋና መናፍቃንና ኑፋቄያቸው በአጭሩ

1.2.2.1 ግኖስቲክቶች

በፕሮፌሰር በፊኛው መ/ክ/ዘ ቅድስትና ሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያንን ሲያውኳትና ሲፈትኗት የነበሩት መናፍቃን ብዙዎች ነበሩ፡፡ ከእነዚያ መካከል በተለይም ግኖስቲክቶች የተባሉት አካሄዳቸው እደገኛ ነበር፡፡ ግኖስቲክቶች “ቤተ ክርስቲያን ከክርስቶስ ትምህርት ርቃለች፤ ሊያሰስ ክርስቶስ ካስተማረው ትምህርት ተቃራኒ ቆሆነ ሌላ እንግዳ ትምህርት ታስተምራለች” እያሉ ይቃወሟትና ያብጠልጥሏት ነበር፡፡

²¹ Four Letters to Bishop Serapion of Thmuis

ግኖስቲከች እውነተኛው የክርስቶስ ትምህርት አለ የሚሉት ከእነርሱ ዘንድ ብቻ የነበረ ሲሆን በተለያዩ ጽሑፎቻቸው ይፋዊ በሆነ ሁኔታ በውስጡ ምእመናንና ካህናትን ይዛ በጸላላት ስትመራ የነበረችውን ቤተ ክርስቲያን በነፋቱ ይከሰቃትና አበክረው ይነቅሏት ነበር። ግኖስቲከች እውነተኛ ክርስቲያኖች አድርገው የሚቆጥሩትም ራሳቸውን ብቻ ነበር።

እንዲሁም ግኖስቲከች በምስጢራት ቤተ ክርስቲያን ላይ ያፈዙና ይሳለቁ ነበር። ለምሳሌም በምስጢረ ጥምቀት የሚገኘውን ጸጋ አምነው በምስጢሩ ሂደት በሚሳተፉ ሰዎች ላይ “ወደ ውኃ ውስጥ ገብተው ምንም ነገር ሳይይዙ በባዶው የሚወጡ” እያሉ ሊቀላጭቸውና ሊያፈዙባቸው ይሞክሩ ነበር። ግኖስቲከች የቤተ ክርስቲያን መሪዎች የነበሩ ጸላላትን “መሰኞች፣ ሥልጣን የጠማቸው፣ ሰባታሞች” ወዘተ እያሉ መራራና ጠንካራ በሆኑ ቃላት ይሰድቧቸውና ሕዝብ ክርስቲያን እንዲጠላቸውና እንዲጸየፋቸው በማድረግ ከቤተ ክርስቲያን እየተበለሰ ወደ እነርሱ ጎራ እንዲገባ ለማድረግ ከፍተኛ የሰም ማጥፋት ዘመቻ ያካሂዱ ነበር። ግኖስቲከች ይሰብኩት የነበረው “ክርስትና” አንድና ወጥ የሆነ አስተምህሮ ያላትና መዋቅር ያላት አንዲት ቤተ ክርስቲያን የሌለችበትና ደስ ባላቸው መንገድ እንዳሻቸው ሊያደርጉት የሚችሉት ውጥንቅጦ የወጣ የተበጣጠሱ ቡድኖች እንዲፈጠሩ በሚያደርግ ሁኔታ ነበር። ትምህርታቸውም ራሳቸው ብቻ ፈራጆችና አድራጊ ፈጣሪዎች የሆኑበት ስብስብ፣ ከህነትና ካህናት የሌለባት ቤተ ክርስቲያን እንዲሁም ምስጢራት የሚባሉ ነገሮች የማይታወቁበት ዓይነት “ልዩ ክርስትና” ነበር።

እነዚህ መናፍቃን ስለ መዳን ሲያስተምሩ በክርስቶስ አካል - በቤተ ክርስቲያን - ስለማያምኑ ግላዊ መዳን (በግል መዳን) የሚል ትምህርት ነበራቸው። ይህም ማለት “እያንዳንዱ ሰው በመዳን ሂደት ውስጥ የክርስቶስ አካል ይሆናል፤ በዚህም የክርስቶስ አካላት (ብልቶች) ከሆኑ ከሌሎች ክርስቲያኖች ጋር በክርስቶስ ራስነት አንድ ይሆናል” የሚለውን ትምህርት ትተው እያንዳንዱ ሰው ክርስቶስን እርሱ በተረዳው መንገድ በማመን ያለ ምስጢራት አስፈላጊነት ይድናል ብለው ያስተምሩ ነበር። እነርሱ ከሚሉት ከዚህ ዓይነቱ የእነርሱ “ክርስትና” ውጭ የሆነን ሁሉ “የወንጌል ጸር፣ የክርስቶስ ተቃዋሚ፣ አረመኔ፣ ጌታ ያልተሰበከለት” ወዘተ የሚል ቅጽል ይደርሱለት ነበር።²² ከግኖስቲከች መሪዎች መካከል ባለሊደስ፣ ቄሬንቲስ፣ ቫሌንቲኑስ እና መርቅያን ዋና ዋናዎቹ ነበሩ።

ግኖስቲከች ቁስ አካላዊ የሆነ ነገር ሁሉ፣ የሰውን ሰውነት ወይም ሥጋን ጨምሮ፣ ክፉ (ኃጢአት) ነው፤ የእግዚአብሔር ፍጥረትም አይደለም ይሉ ነበር። ከዚህ የተነሳም እግዚአብሔር ጸጋውን ለመስጠት እንዲህ ክፉ ነው ያሉትን ቁስ አካልን ይጠቀማል ማለት በእነርሱ አስተሳሰብ ነውር ነበር። በሚታዩ ነገሮች አንጻር ጸጋ እግዚአብሔር የሚሰጥባቸው ምስጢራት ቤተ ክርስቲያን በእነርሱ ዘንድ የማይታሰቡ ነበሩ፤ ምክንያቱም ኃጢአት ወይም ክፉ በሆነ በቁስ አካል አንጻር (በውኃ ጥምቀት፣ በሚሮን ጸጋ መንፈስ ቅዱስ፣ በጉብስቱና በወይኑ ቅዱስ ሥጋውና ክቡር ደሙ) እንኳን ጸጋ እግዚአብሔር ሊሰጥባቸው ይቅርና እንደዚህ ካሉት ቁስ አካሎች በተቻለ መጠን አብዝቶ መራቅና መለየት ይገባል እያሉ ያስተምሩ ስለ ነበር ነው።

ቅዱስ አግኖጥዮስ ምጥው ለአንበሳ፣ ቅዱስ ፖሊካርጥስ፣ ቅዱስ ሄራኔዎስ፣ ቅዱስ ሚሊጦስ ዘሳርዴስ እና ሌሎችም የጊኛውና የጊኛው መቶ ዓመት አባቶች የእነዚህን መናፍቃን በህተት ለማጋለጥና እውነተኛውን ሐዋርያዊ ክርስትና ከግኖስቲከች ብረዛ ለመጠበቅ በአፍም በመጽሐፍም ጽኑ ተጋድሎን ተጋድለዋል። ሆኖም የግኖስቲከች ልብ ወለዳዊ የፈጠራ ትምህርት መልኩንና ዓይነቱን እየለዋወጠ በየዘመናቱ ሐዋርያዊት የሆነችውን አንዲት ቤተ ክርስቲያን ማወኩ አልቀረም። እግዚአብሔር በሐዋርያው በቅዱስ ጳውሎስ ቃል “ጥቂት እርሾ ሊጡን ሁሉ እንዲያበካ አታውቁምን? እንግዲህ ያለ እርሾ እንዳላችሁ አዲሱን ሊጥ ትሆኑ ዘንድ አሮጌውን እርሾ አስወግዱ” ሲል የመከረንና ያስጠነቀቀን ለዚህ ነበር። 1 ቆሮ. 5:6-7

²² Georges Florovsky, *The Ascetic Ideal and The New Testament, Reflections on the Critique of the Theology of the Reformation*, *The Collected Works*, Vol. X.

ይህን የግኖስቲከች እርሾ በእነዚህ በተሐድሶዎች የፈጠራ ትምህርት ውስጥም ጥላውን ጥሎ እናገኘዋለንና በጊዜው ጊዜ ከቦታው ስንደርስ እናነሳለን፡፡ በየጊዜው አዲስ የመጽሐፍ ቅዱስ አረጻጽና ልዩ መገለጥ እየተባለና እየመሰሰ የሚወጡ ነገሮች አብዛኞቹ የጥንቶቹ መናፍቃን የግኖስቲከች፣ የአርዮሳውያንና የንስጥሮሳውያን እርሾዎችና ልቅምታማዎች የሆኑ ኑፋቂዎችን በተለያዩ መጠንና ቅርጽ በማቡካትና በመጋገር የሚፈጠሩ ናቸው እንጂ አዲስ አይደሉም፡፡ በእነ ማርቲን ሉተር፣ በእነ ጆን ካልቪን፣ በእነ ኡልሪች ዝውንግሊ፣ በአሁኑ በአገራችንም ራሳቸውን “ተሐድሶ” ብለው በሚጠሩ አካላት የምናየው ይህንኑ ነው፡፡ ወደፊት በምናየው የተለያዩ ጉዳዮች ላይ የተሐድሶ መናፍቃንን ትምህርት ጥንቱንና የትመጣውን ስናይ ይህ የበለጠ ግልጽ እየሆነ ይሄዳል፡፡ ለጊዜው ግን “የግል አዳኝ”፣ “ጌታን በተረዳኸው መንገድ ግለጠው”፣ “ምሥጢራተ ቤተ ክርስቲያን ለመዳን አያስፈልጉም”፣ ወዘተ የሚሉት የፕሮቴስታንትና የተሐድሶ ባህሎች ምንጫቸው ግኖስቲካዊ እርሾ መሆኑን ማስተዋል ይቻላል፡፡

ግኖስቲከች የመናፍቃን ዋና መገለጫ የሆነውን የተዘበራረቀና በወጥነት ይህ ነው ተብሎ ሲገለጽ የማይችል፣ ነገር ግን እንደየ ግለሰቦቹና መሪዎቹ ስሜትና ምኞት የተቃኘ የተለያየና የተምታታ አስተምህሮ ነበራቸው፡፡ ይህ እንዳለ ሆኖ ቀሌምንጦስ ዘእስክንድርያ ግኖስቲከችን በዋናነት በሁለት ከፍሏቸዋል፡፡ እነዚህም “አፍቃርያን ትህርምት” እና “አፍቃርያን ኃጢአት” በሚል ነው፡፡ የመጀመሪያዎቹ ቡድኖች ቁስ አካል በሆነው ሰውነት ውስጥ የታሰረችውን ነፍስ ነጻ ለማውጣት ጽኑ ትህርምት ማድረግ፣ ጋሳቸን መጸዮናንና መከልከልን ይሰብኩ የነበረ ሲሆን እነዚህኞቹ ደግሞ ሰውነት ምንም ሊፈወስ በማይችልበት ሁኔታ የተበላሸ ስለሆነ በእውቀት የበለጸገች ነፍስ ሰውነቷ ምንም ዓይነት ኃጢአት ቢሠራ አንዳችም ጉዳት አይደርስባትም ባዮች ነበሩ፡፡ ለእነዚህኞቹ ኃጢአት ነው የሚባል ምንም ዓይነት ድርጊት አልነበረም፡፡

ለዳነች ነፍስ የሚጎዳት ምንም ዓይነት የርኩሰትም ሆነ የኃጢአት ድርጊት የለም ይሉ ስለ ነበር ኃጢአትን ሁሉ ንቅስ ጥቅስ እያደረጉ መሥራትን ይሰብኩና ያበረታቱ ነበር፡፡ ይህን የግኖስቲከች እርሾ በተሐድሶዎች ትምህርት ውስጥ እናገኘዋለንና በቦታው ስንደርስ እናየዋለን፡፡ ለምሳሌም ተሐድሶዎች “በእምነት ለዳነ ሰው ኃጢአት ቢሠራም ያገኘው ጸጋ አይወሰድበትም፣ ራሱን ለመግዛትና ከኃጢአት ጋር ለመጋደል ጥረት ማድረግ የለበትም፣ ኃጢአት ማድረግ በእግዚአብሔር ልጅነቱ ላይ የሚያመጣው አንዳችም ለውጥ የለም” እያሉ እንደ አባቶቻቸው እንደ ግኖስቲከች ሲናገሩ እናገኛቸዋለን፡፡

ሌላው የግኖስቲከች ትምህርት ስለ ብሉይ ኪዳን እና የአሪትን ሕግ ስለ ሰጠው አምላክ ያላቸው የፈጠራ ትምህርት ነበር፡፡ ግኖስቲከች “ብሉይ ኪዳንን የሠራው የአይሁድ አምላክ ክፉው አምላክ ነው፣ በሐዲስ ኪዳን ሰው ሆኖ የመጣው ኢየሱስ ክርስቶስ ከብሉይ ኪዳን አምላክ የተለየ ከሆነው ከደጉ አምላክ ተልኮ የመጣ ነው” ይሉ ነበር፡፡ ከዚህም የተነሣ እንደ መርቅያን ያሉት ጽንፈኛ ግኖስቲከች “መጽሐፍ ቅዱስ” በሚለው መድበል ውስጥ የሚቀበሉት ሐዲስ ኪዳንን፣ ያውም ሁሉንም የሐዲስ ኪዳን መጻሕፍት ሳይሆን ከወንጌል የሉቃስን ወንጌል ብቻ እና የቅዱስ ጳውሎስን (አሥሩን መልእክታት ብቻ) ነበር፡፡

ግኖስቲከች ከቅዱስ ጳውሎስ መልእክታት መካከል መሠረታዊ እሳቤውንና ጽንሰ ሃሳቡን ሳይረዱ ሕገ ሥሪትን የሚነቅፍ የሚመሰሳቸውን በእጅጉ እያነሉ ለማሳየት ይሞክሩ ነበር፡፡ ከሐዋርያት መካከል የኢየሱስ ትምህርት የገባው ጳውሎስ ብቻ ነው ይሉ ነበር፡፡ በአጠቃላይ ለብሉይ ኪዳን ሕግና ያን የሠራው አምላክ ለሚሉት ከነበራቸው ከፍተኛ ጥላቻ የተነሣ ብሉይ ኪዳንን አጥብቀው ይጸዩና ይጠሉ ነበር፡፡ መርቅያን የአይሁድ አምላክ ብሎ ለሚጠራው ብሉይ ኪዳንን ለሠራው አምላክ ከነበረው ጥላቻ የተነሣ እርሱ ፅረፍት ትሁን ብሎ ያዘዛትን ቀዳሚት ሰንበትን ተከታዮቹ እንዲጸግሩት አዘዙ ነበር፡፡

²(into the ascetic and licentious sects, Strom. iii.5)

መርቅያን ተቀበልኩት ያለውን የሉቃስን ወንጌል እንኳ ከብሉይ ኪዳን ጋር የሚያገናኙትን ታሪኮች በየጊዜው ትዝ ባለው ቁጥር እየነቀሰ እያወጣና እንደ አዲስ እየጻፈ እርሱ “ትክክለኛ ወንጌል” የሚለውን ጽፎ ሳይጨርስ ነበር የሞተው። ከፍተኛ ዋጋና ቅድሚያ ይሰጥ የነበረውም ለቅዱስ ጳውሎስ መልእክት ወደ ገላትያ፣ ለቆሮንቶስ ካልእ እና ለሮሜ መልእክት ነበር። ከእነዚህ ከተቀበላቸው መጻሕፍት እንኳ ሳይቀር ከእርሱ ንድፈ ሃሳብ (ቲዎሪ) ጋር የማይሄዱትን ሃሳቦች እየነቀሰ ያወጣቸው ነበር። ከዚያም የራሱን ሃሳብ በምትካቸው ያስገባ ነበር። በዚህ ረገድ በግኖስቲከኞች ዘንድ የነበሩት ዋና ዋና የስህተት ነጥቦች የሚከተሉት ናቸው፡-

- ብሉይ ኪዳንን (የሕጉን መጻሕፍት፣ የነቢያትን መጻሕፍት እና ይዘታቸውን) አምርረው መጥላታቸው፤
- ሌሎችን ሐዋርያት የኢየሱስን ትምህርት እንዳበላሹና እንደ ለወጡ አድርጎ ማሰብና ጳውሎስ የተላከው የእነዚያን ስህተት ለማስተካከል ነው ብለው ማሰባቸውና ማስተማራቸው፤ ለዚህም መርቅያን ቅዱስ ጳውሎስን ምስክር አድርጎ (በተለይ የገላትያ መልእክቱን) ለማሳየት መሞከሩ፤
- ኢየሱስ ክርስቶስን “ከደጉ አምላክ እየወጡ የሚመጡ ነጸብራቆች ወይም ብናኞች (Aeons) አሉ” ይላሉና ከእነዚያ መካከል አንዱ አድርገው መቁጠራቸው፤
- ከቅዱስ ጳውሎስ መልእክታት ትምህርቶች ውስጥ ይደግፉናል የሚሏቸውን እንዳንድ ጥቅሶች ብቻ በማንጠልጠል ያን ቃል ወይም ዐረፍት ነገር ከተባለበት ዳራና ርዕስ ጉዳይ እንጻር መረዳትን ትተው ለራሳቸው አስተሳሰብ ደጋፊ አድርገው ለማቅረብ መታገል ነበሩ።

እነዚህን የግኖስቲከኞች እርጅሞች በተሐድሶዎች አስተሳሰብና ጽሑፎች ላይ በሰፊው እናገኛቸዋለንና በጊዜው ጊዜ እናያቸዋለን።

1.2.2.2 አርዮስ እና አርዮሳዊነት

የአርዮስ ኑፋቄ ጥልቅና ሥር ነቀል የሆነ ጸረ ክርስትና የፈጠራ ትምህርት በመሆኑ በዚህ መጽሐፍ ላይ በዝርዝርና በሰፊት አናየውም። ሆኖም የእርሱ ኑፋቄ የብዙዎቹ የኋላ መናፍቃን መፈልፈያ ኩሬ በመሆኑ፣ ኑፋቄውም ለኋላ አረመኔያዊ የኢሕዛብ ትምህርቶች መነሻ ሆኖ ያገለገል በመሆኑ በአጭሩ እንዳስሰዋለን። አርዮስ ከእርሱ በፊት የተነሣው ሰባልዮስ የተባለው መናፍቅ የአካላዊ ቃልን ቀዳማዊና ራሱን የቻለ ህልውና ከደ አንዱ እግዚአብሔር በሆነ ዘመን የተገለጠበት የመገለጫ መንገድ (Modes of Divine Manifestation) ብቻ ነው የሚል ከሀደት ይዞ ተነሥቶ ብዙ ሞኞችን ሲያስከትልና ግራ ሲያጋባ ነበር። ይህን የሰባልዮስን ኑፋቄ በመቃወምና አጻፋዊ መልስ ለመስጠት አካላዊ ቃል የራሱ የሆነ ህልውና አለው በማለት የተነሣው አርዮስ ወልድ ዋሕድ ኢየሱስ ክርስቶስን “በአብ የተፈጠረ ነው” (ሎቲ ክብር ወስብሐት አምልኮ ወስግደት) በማለት ለሰማይ ለምድር የሚቀፍ ከሀደት ሲናገር ይህ የእርሱ አስተሳሰብ ኢየሱስ ክርስቶስን “ከአንዱ አምላክ እየተከፈለ ከሚመጡ ብናኞች አንዱ ነው” የሚለውን የግኖስቲከኞችን አስተሳሰብ ቅርጹን ለውጦ መልሶ የሚያመጣ መሆኑን መመልከት አልቻለም ነበር።

አርዮስ በድፍረት ኢየሱስ ክርስቶስን በባሕርይ ከአብ ጋር እንድ ያልሆነ፣ ከአብ ያነሰ፣ ያነሰ ብቻ ሳይሆን እግዚአብሔር ሌሎች ፍጥረታትን ለመፍጠር ይጠቀምበት ዘንድ መጀመሪያ የፈጠረው “ፍጡር” ነው ይል ነበር። የአርዮስ ተከታዮች እና የእርሱን ኑፋቄ በተለያየ ደረጃ የጠጡት እነ መቅዶንዮስና መሰል መናፍቃን ወልድን እና መንፈስ ቅዱስን ግኖስቲከኞች ከአምላክ እየወጡ ይመጣሉ እንደሚሏቸው ኤዎኖች (Aeons) አድርገው ይመለከቷቸው ነበር።

በዋናነት የአርዮስ ከሀደት አካላዊ ቃል ኢየሱስ ክርስቶስን ከአብ አሳገሶ ማሳየቱ፣ ፍጡር ነው ማለቱ ነው። ይህ ወልድን ከአብ የማሳነስ የመጨረሻ የከሀደት ጥልቀት (Subordinationism) አርዮስ ተከሎት

የሂደው መርዝ ነበር። ይህ ወልድን ከአብ አሳንሶ ማሰብና ማስተማር በተሐድሶዎችም የሚታይ በሽታ ነው። ራሳቸውን ክርስቲያን ነን ብለው በሚጠሩ የተለያዩ ድርጅቶች ዘንድ የሚታየው ኢየሱስ ክርስቶስን “ወንድሜ፤ ጓዴ፤ . . .” የሚሉት አስተሳሰቦችና ሌሎችም ለመናገር የሚሰጡ ነገሮቻቸው ከአብ ጋር በባሕርይ አንድ መሆኑንና የባሕርይ አምላክነቱን በግልጽም ባይሆን በስውር ካለማመን የሚመነጩ ሰው ያሉ አርቶሳዊነት (Latent Arianism) ናቸው። ክላይ በ 1.1.4 ላይ ያየናቸው የተሐድሶዎች አባባሎችም የዚህ ማሳያዎች ናቸው።

1.2.2.3 ንስጥሮስ እና አስተምህሮው

የንስጥሮስ ትምህርት በአጭሩ ሲገለጽ መለኮትን እና ትስብእትን እንደ ሁለት ተጓዳኞች ወይም ጎረቤቶች አድርጎ የሚያስብ ትምህርት ነው። የመለኮትን እና የትስብእትን አካላዊም ሆነ ባሕርያዊ ተዋሕዶ የማይቀበል ሲሆን የሁለቱ ተዋሕዶ ወይም አንድነት አፍኣዊ (ውሃዊ) ሰዎች መገለጫቸው (προσopon - prosopon) ደረጃ ብቻ ነው ይል ነበር። ንስጥሮስ “ትስብእት እና መለኮት፤ እያንዳንዳቸው የየራሳቸውን ባሕርይና ግብር ጠብቀው ጎን ለጎን የኖሩ መሆን አለባቸው” ይል ነበር።

እንደ ንስጥሮስ አስተሳሰብ የቃልና የትስብእት ተዋሕዶው በአፍኣዊ መገለጫ (Prosopon) ደረጃ ብቻ ነው። ይህን ለመግለጽ የሚጠቀመው ቃልም ከተዋሕዶ (Union) ይልቅ ጣምራነትን (Conjunction) የሚያመለክት ነበር። “የእግዚአብሔር ቃል ከሰው ሰውነት እና ከነፍስ ጋር ያደረገው ተዋሕዶ ባሕርያዊም አካላዊም አይደለም፤ የፈቃድ ብቻ ነው እንጂ”²⁴ ይል ነበር።

በእርሱ አስተምህሮ መሠረት ተዋሕዶው በውሃዊው መገለጫ ደረጃ ብቻ ነው (Prosopic Union)፤ ውሳጣዊ ሆኖ የቃልና የትስብእት ተዋሕዶ (Hypostatic Union) የለም። ሕግግቱን በተመለከተ ‘ሥግው ቃል አልዋተም፤ ነገር ግን ያደረበትን ሥጋ አስነሣው’ ይላል። ሆኖም ንጉሥ ሐውልቱ ሲቃለል ወይም ሲመታ በሚሰማው ዓይነት ሁኔታ ቃል መከራ ተቀበለ ሊባል የሚችልበት የተወሰነ ሁኔታ ሊኖር እንደሚችል ያስረዳ ነበር።

“ወላዲት አምላክ” የሚለውን ቃል በመቃወም የተጠቀለለውና የተገለጸው የንስጥሮስ አስተምህሮ የመለኮትና የትስብእት ግንኙነት በቃልና በተራ ሰው መካከል ያለ ውሃዊ ግንኙነት ብቻ ነው ያሰኛል። ከዚህ አንጻር ሲታይም ሥጋዊው ምትህት ሆነ፤ ባዶ ቃላትና ታይታ ብቻ ሆነ ማለት ነው። በዚህም መዳናችን ችግር ላይ ወደቀ ማለት ነው። ምክንያቱም በዚህ አስተሳሰብ ከተሂደ የክርስቶስ ሕግግትና የማዳን ሥራዎች የሥግው ቃል ሳይሆን የሰው ብቻ (ዕሩቅ ብእሲ) ናቸው ያሰኛልና።

እንዲሁም ክርስቶስ የወደቀውን የሰው ልጅ ዳግመኛ ያከብረውና ያድሰው ዘንድ ቃል ከትስብእት ጋር ንስጥሮስ ከሚለው ተጋውሮ (ጉርብትና) ባለፈ ሁኔታ እውነተኛና ውሳጣዊ አንድነት ያስፈልገው ነበር። ከሁሉም በላይ፤ ንስጥሮስ ምሥጢረ ቁርባንን ሕይወት የመስጠት ኃይሉን ገርታል፤ ይህን ምሥጢርም ወደ “ሰው በላነት” (Cannibalism) አውርዶታል። ምክንያቱም በእርሱ አስተሳሰብ በጸሕሉ ላይ የሚቀርበውና የሚሠዋው የሰው አካል ብቻ ነው እንጂ መለኮት የተዋሐደው የሥግው ቃል አካል አይደለምና።

እውነተኛው እርቶዶክሳዊ የክርስትና አስተምህሮ ግን እንዲህ ነው። ንስጥሮሳውያን እንደሚሉት አካላዊ ቃል ከእመቤታችን የነሣውና የራሱ ገንዘብ አድርጎ የተዋሐደው ትስብእት እግዚአብሔር ቃል በማገፈፍ የእርሱ አድርጎ ከተዋሐደበት ከዚያ ቅጽበት በፊት በራሱ አልኖረም፤ በህልውናው በየትኛውም ጊዜ ወይም ሂደት ሲሆን ሰው ተብሎ በራሱ ህልውና አይታሰብም፤ በእመቤታችን ማገፈፍ ከተፀነሰበትና መኖር ከጀመረበት ጊዜ አንሥቶ የራሱ ገንዘብ ያደረገው የቃል ነው እንጂ።

²⁴ “The union of God the Word with them (i.e. the body and human soul) is neither “hypostatic” nor “natural”, but voluntary.”

በመሆኑም ሥግዎ ቃል ኢየሱስ ክርስቶስ አግኑኤል አንድ ነው እንጂ ሁለት አይደለም። ቃል በባሕርይ የእግዚአብሔር ልጅ ነው፤ እንዲሁም ደግሞ የድንግል ማርያም ልጅ ነው፤ ምክንያቱም በእርዳ ማንፀን የተሰነሰው የራሱና የእርሱ ብቻ ነውና። በቅዱስ ወንጌል የእግዚአብሔር ልጅ የተባለውም፣ የሰው ልጅ የተባለውም ያው አንዱ ኢየሱስ ክርስቶስ ነው እንጂ ተከፍሎ የለበትም። ቅዱስ ሉቃስ የጌታችንን የሥጋዊ የዘር ሐረግ ከታች ጀምሮ ወደ ላይ ሲቆጥር “የአዳም ልጅ፣ የእግዚአብሔር ልጅ” በማለት የገለጸው ይህን እውነታ ነው። ሉቃ. 3፡23-38 በተዋሕዶ ምሥጢርም የቃል ገንዘብ ለትስብእት፣ የትስብእትም ገንዘብ ለቃል ሆኗል። ይህም ከፍጹም ተዋሕዶ የተነሣ ነው። ቅዱስ ቴርሎስ “እንጉሊዝ ለቃል ኮነ ለሥጋ ወእንጉሊዝ ለሥጋ ኮነ ለቃል” ብሎ የገለጸው ይህን ነው።²⁵

ትዳል መጽሐፍ ስለ ጌታችን ሲናገር የሚናገረው ይህንን ነው። ለምሳሌም ሁለት ጥቅሶችን ብቻ እንመልከት። ጌታችን “ከሰማይም ከወረደ በቀር ወደ ሰማይ የወጣ ማንም የለም፤ እርሱም በሰማይ የሚናገረው የሰው ልጅ ነው” አለ። ዮሐ. 3፡13 ትስብእትን የተገኘው ከዚህ ዓለም ሲሆን ገና ወደ ሰማያት ከሚረት በፊት ይህን ትስብእትን “በሰማይ የሚናገር” አለው። በሰማይ መኖር ለባሕርይ ተዘጊነቱ ለመለኮት ሲሆን በተዋሕዶ ገን ይህ ለትስብእትም ተነግሯል፤ ከተዋሕዶ በኋላ የእካልም ሆነ የባሕርይ ምንታዊ (ሁለትነት) የለምና። እንዲሁም ቅዱስ ጳውሎስ “እውቀውስ በሆኑ የክብርን ጌታ ባልበቀለትም ነበር” አለ። 1 ቆሮ. 1፡8 የክብር ጌታ የተባለ መለኮት ብቻ ነው እንዳንል “ሰቀለት” አለ፤ መሰቀለ ጥንቴን ለትስብእት እንጂ ለመለኮት አይሰማማምና። የተሰቀለ ትስብእት ብቻ ነው እንዳንል ያን “ሰቀለት” ያለውን “የክብር ጌታ” አለው። ስለዚህ የተሰቀለው ያው አንዱ ሥግዎ ቃል ኢየሱስ ክርስቶስ በተዋሕዶ ነው ማለት ነው። የትስብእት ብቻ ገንዘብ የነበረ መሰቀለ ለመለኮትም ተነገረ፤ የመለኮት ብቻ የነበረ የክብር ጌታነት ለትስብእትም ተነገረ። እስመ ተዋሕዶ አእተታ ለምንታዊ - ተዋሕዶ ሁለትነትን አጥፍቷልና።

በአንጾኪያ የነበረው የነገረ ሃይማኖት ትምህርት ቤት መሥራቾችና ጳላም የተነሡት ብዙዎቹ መምህራን በአመዛኙ የሚከተሉት ገጽ ምንባብ ላይ ያተኮረ የመጽሐፍ ቅዱስ አተረጓጎም ሲሆን የክርስትና ሃይማኖትን የተመለከቱ እውነታዎችንና አስተምህሮዎችን ለመረዳትና ለመተንተን አመክንዮአዊ አካሄዶችን ይመርጡና ወደ እነዚህ ያደሉ ነበር። የዚህ አስተሳሰብ መሥራቾችና አሳዳጊ ሞግዚቶች የነበሩትም የጦርሲስ ጳጳስ የነበረው ዲዮድሮስ (Diodore of Tarsus) እና፤በወጣትነቱ በገዳማዊ ሕይወት ለመኖር ወስኖ ከነበረ በኋላ ወደ ኃጢአት ጫፍ ደርሶ በቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ ከፍተኛ ምክርና ተግባሩ ወደ ቀደመ ዓላማው መመለስ የቻለውና ጳላም የሞጥሶበቲያ ጳጳስ የሆነው ቴዎዶር (Theodore of Mopsuestia) ናቸው።

እነዚህ የአንጾኪያ የነገረ ሃይማኖት መምህራን የቃልን እና የትስብእትን ተዋሕዶ፣ በተዋሕዶ ሰው የሆነውን ኢየሱስ ክርስቶስን ሲያስረዱ የሚጀምሩት በታሪክ ከሚታወቀው፣ በምድረ ፍልስፋዊም ከኖረው ታሪካዊ ጭብጥ ነው። ይህ በሰዎች ዘንድ ከሚታወቀውና ከታሪካዊው ጭብጥ እንነሣ የሚለው አካሄዳቸውም የአረቦች-ል የፍልስፍና አካሄድ ነው። ይህ አስተሳሰብ በጳላም በተለያዩ ፈላስፎች የዳበረው ኢምፒሪሲዝም (Empiricism) የተባለው የእውቀት መንገድ ነው። በዚህ ነገረ መለኮታዊ አካሄዳቸው ሄደው ሄደው መጨረሻ የደረሱትም ከተሳሳተ ድምዳሜ ላይ ነበር።

የእስክንድርያ ትምህርት ቤት አባቶች ደግሞ በአመዛኙ ወደ ምሥጢራዊ የአተረጓጎም ዘይቤ ያደላ አካሄድን የሚከተሉ የነበረ ሲሆን ነገረ ሃይማኖታዊ ጉዳዮችን አመክንዮአዊ ከሆነው መንገድ ይልቅ ምሥጢራዊነታቸውን በመቀበል ላይ ያመዘኑና ወደዚህ ያደላ አካሄድ ነበራቸው። የቃልንና የትስብእትን ተዋሕዶ ሲያብራሩና ሲያትቱም መነሻ የሚያደርጉትና ቀዳሚ ትኩረት የሚሰጡት በቃል የባሕርይ አምላክነት ላይ ነው። ይህም “ቃል ሥጋ ሆነ” በሚለው የዮሐንስ ወንጌል መሠረታዊ ትምህርት ላይ የተመሠረተ ነው። አንጾኪያውያን ደግሞ ሰው መሆኑ ላይ ከፍተኛ ትኩረት ያደርጋሉ።

²⁵ (Communion of Idioms)

የቴዎዶሮ ዘመን ሰባቲያ እና የዲያድሮስ እንዲሁም የተከታታዮቻቸው አስተምህሮ በክርስቶስ ሰውነት ላይ ከመጠን በላይ የሆነ አጽንዖት ያደርግ ነበር። እንዲሁም አካላዊ ቃል እደረዘት የግሉትን ኢየሱስን እግዚአብሔር በብሉይ ኪዳን ዘመን ካደረገባቸው ክስቢያትና ከሌሎች ሰዎች ትንሿ ፎቶ ከፍ ያለ እንጂ ከዚያ ውጭ ምንም የተለየ ነገር የሌለው እያደረጉ ግስተማሪቸውን አጠነክረው ገዙበት። በሁለቱ መካከል አንድነት አለ ቢሉ እንኳ የተለያዩ ነገሮች ተንጃኝነት ወይም አፍላዊ ጥምረት እንጂ ተዋሕዲዊ ነው አይሉም ነበር። ይህ አስተምህሮቸውም አንዱን ሥግው ቃል ኢየሱስ ክርስቶስን ወደ ሁለት አካል፣ ሁለት ባሕርይ እና ሁለት ረቃድ የግክፍል ሆነ።

እስከንድርያው ያን ከላይ፣ ከቀዳማዊነቱ፣ ከመለኮታዊ ባሕርይ ሲነሡ፣ አንጸኪያው ያን ደገፍ ቤታችሁ ሰው ከመሆኑ፣ በታሪክ-የታወቀ በምድረ እስራኤል የኖረና የተመላለሰ ከሆነው ከምድራዊ እናኗሩ ይነሳሉ። ይህ አነሳሳቸውና ትኩረታቸው ቀስ በቀስ ወደ ተለያዩ አረጻጽና አተረጎንም፣ ብሎም ወደ ተቃራኒ አቋም አደረገባቸው። የአንጸኪያዎቹ ነገረ ተዋሕዶን የተመለከቱት ከሰብአዊ አትሞግጦ ነበር። የተጠቀሙት የአመክንዮ መንገድም ከትንሹ ወደ ከባድ የግደረገን የአጠቃልሎ መንገድ (Inductive method) ነበር። በአንጸኪያው ትምህርት ቤት ይትበሃል ዋና ተጠቃሽ የግባለው ቴዎዶሮ ዘመን ሰባቲያ ትንታኔውንና ሐተታውን ከሚታየውና ከሚጨበጠው - ክስብነት - ጀመረ። ቅዱስ ቄርሎስ ደግሞ ምሥጢራዊና ረቂቅ ከሆነው - ከአምላክነቱ - ጀመረ። ከቅዱስ ቄርሎስም በፊት ሆነ በኋላ፣ በራሱ በቅዱስ ቄርሎስም በአጠቃላይ የእስክንድርያ አባቶች መሠረታዊ ማጠንጠኛ የነበረው ነገር ለሰው አእምሮ አጅግ ረቂቅና ምጣኔ የሆነው የአካላዊ ቃል ከትስብእት ጋር በማይመረመር ምሥጢር የመዋሐዱ ነገር ነበር።

የእስክንድርያ አባቶች ምን ጊዜም የቃልን እና የሥጋን ተዋሕዶ እና የዚህን የሥግው ቃል አምላክነት በአጽንኦት ከመግለጽ ተቆጥበው አያውቁም ነበር። አንጸኪያው ያን ግን አካላዊው ኢየሱስ ክርስቶስን የሁለት ልጆች (የእግዚአብሔር ልጅ እና ከድንግል ግርያም የተወለደው) ውጫዊ ጥምረት ብቻ ወደ ማድረግ አደረገባቸው። ቴዎዶሮ ዘመን ሰባቲያ “መለኮት ከድንግል ግርያም በተገኘው ትስብእት አደረሰት” ብሎ የጎድረትን ትምህርት አስተማረ። የእግዚአብሔር ልጅ እና ከድንግል ግርያም የተገኘው የእርሷ ልጅ አንድነታቸው በውጫዊ መግለጫቸው (Only at the level of prosopon) ብቻ ነው አለ። ፕሮሶፖን (προσopon - prosopon) የግባለው በመድረክ ላይ አንድን የሆነ ሃጻ ባሕርይን ወክሎ ለመተወን ሲሉ የድራማ ወይም የትርኢት ተዋናዮች ፊታቸውን ለመሸፈን የሚያጠልቁት ጭምብል ነበር። ፕሮሶፖን በአጠቃላይ አንድን ግለሰብ ከሌላው ግለሰብ የሚለየው ውጫዊ ነገር ማለት ነው። ቴዎዶሮ በአንድ ውጫዊ የጋራ መግለጫ ውስጥ ያሉ ሁለት ሰዎች (Two Persons in one prosopon) ብሎ ያስተምር ነበር። አንድነታቸውም በፕሮሶፖን ደረጃ ብቻ ነው አለ። ኢየሱስ ክርስቶስንም “እግዚአብሔር ያደረበት ሰው” ይሉት ነበር። እመቤታችን ቅድስት ድንግል ግርያምንም “ወላዲተ ሰብእ - የእግዚአብሔር ቃል የሚያድርበትን ሰው የወለደች” የግሏት ከዚህ መሠረታዊ ስህተት የተነሣ ነበር።

በእርግጥ ከሁለቱም ትምህርት ቤት ታላላቅ አባቶችም መናፍቃንም ተገኝተውባቸዋል። ሆኖም ብዛቱን ስናይ ግን ከእስክንድርያ የወጡት መናፍቃን (አቡሊዮናዮስ) ያራመዱት አቋም ትምህርት ቤቱ የማይቀበለው ሲሆን ቁጥራቸውም በባላት የሚቆጠር ነው። ከአንጸኪያ ትምህርት ቤት ግን በእሾህ መካከል እንደ በቀለ ልዩ ጽጌረጳ ከእነ ዲያድሮስ ጋር ኖሮና ተምሮ ልዩና ደገኛ አርቶዶክሳዊ የሃይማኖት አባት ሆኖ ከተገኘው ከቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅ በቀር ሌላ ደገና ተደርጎ ሊጠቀስ የሚችል አርቶዶክሳዊ አባት ብዙም አልነበረም። በአንጸኪያ ወደ ኋላ ላይ እንደ ቅዱስ ሳዊሮስ ዘአንጸኪያና ቅዱስ ፈልክሰዮስ የመሳሰሉ አዲስ አርቶዶክሳዊ ትውልድ እስከ በቀለበት እስከ አምስተኛው መቶ ዓመት ማብቂያ ድረስ ብዙዎቹ የዲያድሮስ እና የቴዎዶሮ ዘመን ሰባቲያ አስተሳሰብ ደጋፊዎችና አቀንቃኞች ነበሩ።

ይህን የእነ ዲዮድሮስና በተለይም የቴዎዶሮ ዘመናዊነትና ክርስቶስን የሁለት ሰዎች ጥምረት (ተጋውሮ - መለኮታዊው ለብቻው፣ ትስብእት ለብቻው) አድርጎ የማሰብና የማስተማር አስተሳሰብ ወደ መድረክ ያወጣውና ፀሐይ እንዲሞቀው ያደረገው ንስጥሮስ ነው። ከዚያ በፊት በአብዛኛው በትምህርት ቤት ደረጃ ተወስኖ የነበረውን ይህን መሠረታዊ ስህተት ንስጥሮስ በቁስጥንጥንያ መንበር ላይ ፓትርያርክ በሆነ ጊዜ ወዲያውኑ በአንድ ጊዜ ነኝው። ከዚያም ነገሩ ከማይመለስበት ደረጃ ላይ ደረሰ። በ431 ዓ. ም. በኤፌሶን በተካሄደው 3ኛው ዓለም አቀፍ የቤተ ክርስቲያን ጉባኤ ንስጥሮስና ትምህርቱ ተወገዘ።

ሆኖም ልዩናውያንና ፕሮቴስታንቶች ይህን የንስጥሮስን የ "ሁለት ባሕርይ ሁለት አካል" ትምህርት በኤልቴዶን ጉባኤ ላይ "አንድ አካል ሁለት ባሕርይ" በሚል ካባ እንደ ገና ሸፈንፈን አድርገው እስከ ዛሬ ድረስ ይዘውት ይገኛሉ። እንደ ቅዱስ ቂርሎስ "ከተዋሕዶ በፊት ከሁለት ባሕርይ፣ ከተዋሕዶ በኋላ ግን ያለ መለያየት ያለ መከፋፈል፣ ያለ መጠፋፋት ያለ መቀላቀል በተዋሕዶ አንድ አካል አንድ ባሕርይ - One Incarnate Nature of God the Word" ብለን በተዋሕዶ የምናምነውን ግን "ሞኖፊዛይትስ - Monophysites" በሚል የተሳሳተ ቃል ሰማችንንና ግብራችንን ሲያጠፉ ኖረዋል። እኛ ግን በተዋሕዶ የምናምን "ሚያፊዛት - Miaphysite" እንጂ "ሞኖፊዛይት" አይደለንም።²⁶ እኛ የምናምነው በቅዱስ መጽሐፍ የተገለጸውን፣ በሦስቱ ጉባኤያት የተብራራውን እና በታላቁ የተዋሕዶ ሥጢር ጠበቃና ማጎተም በቅዱስ ቂርሎስ የቃልና የትስብእት ተዋሕዶ አካላዊም ባሕርያዊም ስለሆነ ከተዋሕዶ በኋላ ያለ መለያየትና ያለ መከፋፈል፣ ያለ መጠፋፋትና ያለ መቀላቀል አንድ ሥግው ቃል (μία φύσις τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένη - *mia physis tou theou logou sesarkōmenē* - one (*mia*) nature of the Word of God Incarnate") ብሎ የገለጸውን ነው።²⁷

ሆኖም በየጽሑፎቻቸው ሁሉ በተዋሕዶ የምናምነውን አርቶዶክሳውያን እኛነታችንን የማይገልጽ ስም በመለጠፍ የራሳቸውን ንስጥሮላዊ ይትበሃል ለመሸፈን ዛሬም ድረስ ዋናው መሣሪያቸውና ስልታቸው አድርገው ይዘውት መገኘታቸውን ስናይ ግብዝነታቸው በእጅጉ ያሳዝናል። እኛን በምናምነው ጥርት ያለ የተዋሕዶ እምነትና ትምህርት መንቀፍና ስህተት ማግኘት ሳይቻላቸው ሲቀር የራሳቸውን ከመጽሐፍ ቅዱሳዊው እና ከአባቶች ትምህርት መውጣት ማሳየት ሲያቅታቸው እኛ ላይ እኛ የማናምነውንና ያልሆንነውን በግድ "ናችሁ" በማለት ሌላውም እንዲያ እንዲያስብ በማድረግ ሲያጭበረብሩ ኖረዋል። የጉዳዩ ጭብጥ ምንነት እንዳይፈተሽና ውስጠ ማንነታቸው እንዳይመረመርና ስህተታቸው እንዳይታወቅባቸው ለማድረግ ይህን የፕሮፓጋንዳ ስልት እስከ አሁንም ድረስ ለአንድ ሺህ አምስት መቶ ዓመታት ያለ መታከት እየተጠቀሙበት ይገኛሉ።

እነዚህ ንስጥሮስ ዘመን ኪልቴዶናውያንና ከእነርሱ የተወለዱት ፕሮቴስታንቶች፣ እንዲሁም ልጆቻቸው ተሐድሶዎች ለቅዱስ ቂርሎስ ብዙም በጎ የሆነ አመለካከት የላቸውም። ለአብነትም የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ሰብእናቸውና ድርጊቶቻቸው ብዙ ውዝግብ ለሚያሰነሱ የተለያዩ ሰዎች ሳይቀር ከጥንት ጀምሮ ደስ ሲላት የቅድስና መፃርግ እየሰጠች የነበረች ሲሆን "ምዶ ሃይማኖት"፣ "ማጎተመ እዘው" እየተባለ ለሚጠራውና ነገረ ተዋሕዶን ጥርትና ፍንትው አድርጎ ያስተማረውን ታላቁን ሊቅና አባት ቅዱስ ቂርሎስን ግን እንደ መምህርና አባት እንኳ እውቅና የሰጠችው ካረፈ (444 ዓ. ም.) ከአንድ ሺህ አራት መቶ ዓመት በላይ ቆይታ በ19ኛው መቶ ዓመት ማብቂያ ገደማ (በ1882 ዓ. ም. እ. ጎ. አ) ነው። ይህ በአጋጣሚ የሆነ ነው ሊባል ይቻል ይሆን? የቅዱስ ቂርሎስ ትምህርት ስህተታቸውንና ውስጠ ንስጥሮላዊነታቸውን ስለሚጋልጥባቸው ነው።

²⁶ "Mono - physite" ማለት ነጠላ አንድ ባሕርይ ማለት ሲሆን "Mia - physite" ማለት ግን ከሁለት ነገሮች የተዋሕደ አንድ ማለት ነው። ለምሳሌ ሎው አንድ ነው፤ ሆኖም ግን አንድነቱ ነጠላ (Mono) አንድነት ሳይሆን ከነፍስ እና ከሥጋ ተዋሕዶ የተገኘ አንድነት (Mia) ነው።

²⁷ (St. Cyril of Alexandria, "Against Nestorius," I, 1, 6, 33)

በተሐድሶዎችም ይህን ንስጥሮላዊ አስተሳሰብና ውጤቱን በቦታው ላይ ስንደርስ እናገኘዋለን። በአጠቃላይ የተሐድሶዎች አስተሳሰብና ትምህርት እንደ ሊጌዎን²⁸ ያለ ነው፤ ከተለያዩ መኖሪያዎችና ኑሴቷቸው የተቃረመና የተቀየጠ ነው።

1.2.2.4 ሄሊቪዲየስ (Helividius)

ሄሊቪዲየስ በ4ኛው መቶ ዓመት የነበረ ሮማዊ ሊሆን ቅድስት ቤተ ክርስቲያን ከጌታችንና ከሐዋርያት ከተቀበሉት ተቃራኒ የሆነ “ድንግልና ሕይወት ምንም ጥቅም የለውም፤ ጋብቻ ከድንግልና ይበልጣል፤ ከዚህም የተነሣ እመቤታችን ቅድስት ድንግል ማርያምም ጌታችንን ከወለደች በኋላ ሌሎች ልጆችን ወልዳሏች” የሚል አዲስና የፈጠራ ትምህርት ይዞ ብቅ ያለ መኖሪያ ነበር።

በእርሱ የሰህተት ትምህርት ላይ መልስ የጻፈው አባ ሄሮኒሙስ (ጄሮም) የሄሊቪዲየስ ትምህርት ቤተ ክርስቲያን ሰምታል የማታውቀው እንግዳ ነገር መሆኑን ሲናገር “በቤተ ክርስቲያን ከሐዋርያት ጀምሮ ከነበረውና ካለው እውነት ጋር መታገል ምን ይጠቅምሃል? በቅዱሳት መጻሕፍት እንዲሁም ከእነርሱ በፊት በነበሩት አባቶች በእነ አግናጥዮስ፤ በእነ ፖሊክርፒስ፤ በእነ ሄሬኔዎስ፤ በእነ ዮስጢኖስ ሰማዕት፤ እና በሌሎችም ቀደምት አባቶቻችን ተሰምቶ የማያውቅ እንግዳ ነገርን ከየት አገኘኸው?” ሲል ይሞግተዋል። ሄሊቪዲየስ መልስ አልነበረውም። መጽሐፍ ቅዱስን በራሱ መንገድ አጣምሞ ከመተርጎም ውጭ ሄሊቪዲየስ ራሱ ለፈጠረው አዲስ አረዳድና ትምህርት ከእርሱ በፊት ከነበሩ የቤተ ክርስቲያን አባቶች አንድም ምስክር አልነበረውም። ይህም ቅዱሳት መጻሕፍትን መረዳት የሚገባው በራሱ መንገድ ላይሆን ቤተ ክርስቲያን በምታስተምረውና በምትረዳው መንገድ እንደ ሆነ፤ ሊሆን የሚገባውም ይህ መሆኑን ያስገነዝበናል። ሆኖም ግን ሄሊቪዲየስ ለተወሰነ ጊዜም ቢሆን ጥቂት ተከታዮችን አፍርቶ ነበር። ይህን የሄሊቪዲየስን ስህተት በተሐድሶዎች ውስጥም ተንሰራፍቶ እናገኘዋለንና አሁንም ቦታው ላይ ስንደርስ እናነሳለን።

ሄሊቪዲየስ የድንግልና ሕይወትን ከሥራ ለማጥቃት የእመቤታችንን ዘለዓለማዊ ድንግልና ማጥቃት አዋጭ ስልት ነው ብሎ በማሰብ ከዚያ ጀመረ። አባ ጄሮም ትምህርቱ ሊመጽሐፍ ቅዱሳዊ መሆኑን በሚያሳይ መልኩ ጠንክሮ ያለ መልስ ጽፎበታል። ይህን የሄሊቪዲየስን ሃሳብ የያዙ ተሐድሶዎችም በዘመናችን “ቅንዓት አጋጠሙ ለሕዝብ አብዳን - ሰነፎች ሰዎችን ቅንዓት አቃጠላቸው” እንደ ተባለው የእመቤታችን የቅድስት ድንግል ማርያምን ድንግልና በእነርሱ ስም ማጥፋት የሚቀርና ከብሯ የሚቀንስ እየመሰላቸው በማጥላላት ላይ ይገኛሉ። ይህንም በቦታው እናየዋለን። ይህን የሄሊቪዲየስን አስተሳሰብ በእውሮፓ የተነሡት ተሐድሶዎች እንኳ ሁሉም አልተቀበሉትም ነበር። ለምሳሌም ማርቲን ሉተር እንኳ የእመቤታችንን ዘለዓለማዊ ድንግልና ከሚቃወሙት ጋር አይስማማም ነበር። በሀገራችን የተነሡት ተሐድሶዎች ደግሞ ከአባታቸው ከሉተር ላቅ ብለው በመገኘት እንደ ሄሊቪዲየስ ያለ አስተሳሰብ ያራምዳሉ።

1.2.2.5 ጆቪኒያን (Jovinian)

ጆቪኒያን በመጀመሪያ ሕይወቱ መጠን አለፍ በሆነ ጽኑ ብሕረትና ትምህርት ታዋቂና ተደናቂ የነበረ ሮማዊ መነኩሴ ነበር። ሆኖም በአስተሳሰቡ እንዳሻኝ ማሰብ እችላለሁ፤ ነጻ ሰው ነኝ ባይ ዓይነት ሰው ስለ ነበር ቀስ በቀስ በሂደት ተሸርሸሮ አለቀና ወደ ኋላ ላይ የምንኩስና አርማውን አወላልቆ እንደ ማንኛውም ሰው መኖር ጀመረ። የተለያዩ ባእድ ትምህርቶችንም ማስተማር ጀመረ። ከእነዚህም መካከል፡-

²⁸ ሊጌዎን ማለት ቃሉ በውስጡ ብዙ ወታደር የያዘ የጦር ክፍል ማለት ሊሆን በሞናክስ ግን ቃሉ በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ ወሳኔ ሰው ውስጥ ተሰብሰበው ያደሩ ተጥራቸው በማም ብዙ የሆኑ አጋንንትን (የኢጋንት ስብስብ) ይገልጻል። በዚህ አገላለጽ ሊጌዎን ማለት የብዙ ስህተቶች ጥርቅም ማለት ነው። ማቴ. 5:9 (Easton's Bible Dictionary, Thomas Nelson, 1987)

- (1) ያገባች ሴትም ሆነች በድንግልና የኖረች ሴት በእግዚአብሔር ዘንድ ምንም ልዩነት የለውም፤
- (2) መብላትም ሆነ መጽም እንዳችም ልዩነት የለውም፤
- (3) በመንፈስም ሆነ በውኃ የተጠመቀ ሰው ኃጢአት ሊሠራ አይችልም፤
- (4) ሁሉም ኃጢአት እኩል ነው፤
- (5) በሚመጣው ዓለም ያለው ቅጣትም ሆነ ከብር ለሁሉም እንድ ዓይነት (እኩል) ነው፤
- (6) እመቤታችን ጌታን ስትፀንሰው ድንግል ነበረች፤ ስትወልደው ግን አይደለችም የሚሉ አስተምህሮዎች ነበሩ።

ከዚያ በኋላም ጌጠኛ ልብስ መልበስና መኩነስነስ ያዘውትር ነበር። በ390 ዓ. ም. ገደማ ምንኩስናንና የድንግልና ሕይወትን የሚነቅፍ መጽሐፍ ጽፎ ነበር። መጀመሪያ ላይ ጆቪኒያን በ390 ዓ. ም. በሮም በተካሄደ ጉባኤ (ሲኖዶስ) ላይ ከስምንት ግብረ አባሮችና ተከታዮቹ ጋር ተወገዘ። በመቀጠልም ለቅዱስ አምብሮስ ለማስረዳትና ከግዝቱ ያስፈታው ዘንድ ለመለመን ወደ ሚላን ሄደ። ሆኖም የሚላን ጳጳስ የነበረው ቅዱስ አምብሮስ ጆቪኒያንን ከነትምህርቱ በድጋሚ አወገዘው። ሆኖም በሚላን የነበሩ ከጆቪኒያን ጋር ተመሳሳይ አጭም የነበራቸው ሁለት መነኩሳት ነበሩና እነዚያ ከጎኑ ለመሰለፍና ጆቪኒያንን ለመደገፍ ሞከሩ።²⁹

ጆቪኒያን በዘመኑ የነበረውን ፖለቲካዊ ትኩሳትና ሁኔታ በመጠቀም ዓላማውን ለማሳካት ከፍተኛ ጥረት ያደርግ ነበር። ጆቪኒያን ኑፋቄውን ለማስፋፋት እየጣረ ባለበት በዚያን ጊዜ ምሥራቁንና ምዕራቡን የሮማ ግዛት እንድ ላይ ጠቅልሎ እየገዛ በነበረው በታላቁ ንጉሥ ቡቴዎዶስቶስ ላይ መንግሥቱን ለመቀማት የተነሣ አውጊንቶስ የተባለ ሰው ነበር። አውጊንቶስ በደጋፊዎቹ ወታደሮች ንጉሥ ተብሎ ተሰይሞም ነበር። አውጊንቶስ “ከቀናኝና ቴዎዶስቶስን ድል አድርጌ ከነገሥቱ የጥንቱ የሮማ አማልክት እንደ ቀድሞው ዘመን ልማድ እንዲመለከትና መሥዋዕት እንዲቀርብላቸው አደርጋለሁ” የሚል ቃል ለሮማውያን ገብቶላቸው ነበር። ያን ጊዜ ፍቅረ ጣዖት ያልወጣላቸውና በክርስትና መስፋፋት ውስጣቸው ሲበሳጭ የነበሩ መፍቀርያን ጣዖታት ሰዎች ከጎኑ ተሰለፉ።

አውጊንቶስም የአሕዛብ ጣዖታት እምሳኪዎች ተወርሶባቸው የነበረውን ቤተ መቅደስና ንብረት መለሰላቸው። አብሮ ለጳጳሳትም ስጦታ ሰጣቸው። በክርስትና መስፋፋት ፈርሰውና ተትተው የነበሩ የተለያዩ ጣዖታት እንደገና እንዲሠሩና መሥዋዕት እንዲቀርብላቸው ማድረግ ጀመረ። በዚህ ሁሉ ድርጊቱ የሚላን ታላቅ አባት ቅዱስ አምብሮስ እውቅና እንዲሰጠው ደጋግሞ ቢለምነውም ቅዱስ አምብሮስ ክርስትናን እየተዋጋ ካለ ሰው ጋር እንዳችም ኅብረት አይኖረኝም በማለት ምንም እውቅና ሳይሰጠው ቀረ። ሊገናኘው እርሱ ወደ ነበረበት ቦታ ሲመጣም ጥሎት ወደ ሌላ ቦታ ሄደ።

ጆቪኒያን እንዲህ ባለው ሁኔታ ጽድቅ ነበር አፍቃፊ ጣዖታት ጸላኤ ክርስቶስ በሆነው በአውጊንቶስ ለመጠቀምና ዓላማውን ለማስፋፋት የወሰነው። የቤተ ክርስቲያን ጠላቶች ከክርስትና ጠላቶች ጋር ማበራቸውና ዓላማቸውን ለማስፈጸም ቤተ ክርስቲያንን ከሚጠሏትና በግልጽም ሆነ በስውር ከሚያሳድዷት አካላት ጋር ማበራቸው የነበረ ነገር ነው። ግርግር ይመቻቸዋልና በዚያ ለመጠቀም ይመኛሉ። ሆኖም አውጊንቶስ በ393 ዓ. ም. በተካሄደ ጦርነት ቡቴዎዶስቶስ ተሸነፈ፤ እርሱም ተገደለ። በእርሱ ላይ ተስፋ አድርጎ የነበረው ጆቪኒያንም ቤተ ክርስቲያንን የማወክ ተስፋው አብሮ ሞተ።

አውጊንቶስ ከቴዎዶስቶስ ጋር ሊዋጋ ወደ ነበረው ጦርነት እየሄደ ሳለ ከነጦር አዛዦቹ በድል ሲመለሱ “ሚላን የነበረውን ታላቅ ቤተ ክርስቲያን ወደ እህል ኅትራነት እንለውጠዋለን፤ ካህናትንም በውትድርና እንዲያገለግሉ እናደርጋቸዋለን” ብለው ዝተው ነበር። ከቆስጠንጢኖስ ጀምሮ የጦር ሠራዊቱ ዓርማ የነበረውን የክርስቶስ መስቀል በጣዖት ምልክት ቀየሩት።

²⁹ (St. Ambrose, Epistles)

ቲዎዶሶስ ደግሞ በጸሎትና በምህላ እግዚአብሔር በእነዚህ ጸረ ክርስቶስ ሙቅርያን ጣየት ላይ ድል ይሰጠው ዘንድ አጥብቆ አምላኩን ይማጽን ነበር፤ ክርስቲያኖችም እንዲሁ ከእርሱ ጋር፤ አቂላ (Aquileia - ጣሊያን ሀገር ውስጥ) በተባለችው ቦታ ላይ በተደረገው ጦርነት የዛቱት አውጊዮስና ጆነራሎቹ ሁሉም የተገደሉት ተገደሉ፤ ሌሎችም ራሳቸውን አጠፉ፤ ንጽሕናንና ገዳማዊ ሕይወትን ይጠሉ የነበሩት፤ ከመምለክያን ጣየታት ከእነ አውጊዮስና ዘውጎቻቸው ጋር ተባብረው ቤተ ክርስቲያንን በጋራ ለማጥቃት ተነሥተው የነበሩት የእነ ጆቪኒያን ምኞትም በአጭሩ ተቀጨ።

በዚያን ዘመን የነበሩ ክርስቲያኖች ጆቪኒያንን “የክርስቲያኖች ኤፒኩሪስ” ይሉት ነበር። ቅዱስ ጆርግም (አባ ሄሮኒመስ) ጆቪኒያንን “የጥፋት ባሪያ፣ ከሰማይ ይልቅ መሬትን የመረጠ፣ ከቅድስና ይልቅ ርኩሰትን፣ ከክርስቶስ ይልቅ ክርሱን የመረጠ የክርስቲያን ኤፒኩሪያን” ይለዋል። ጆቪኒያን ራሳቸውን በድንግልና ለመኖር ለእግዚአብሔር የሰጡ ደናግላንን ብጽግታቸውንና የኖሩበትን ሕይወታቸውን ትተው ባል እንዲያገቡ ደገፋፋቸውና ይሰብካቸው ነበር። ከአይሁድነት ወደ ፕሮቴስታንትነት የተለወጠውና በቤተ ክርስቲያን ታሪክ ላይ ሰፊ ምርምርና ጥናት ያደረገው ኒያንደር የተባለው ሰው ጆቪኒያንን ከሉተር ጋር ያነጻጽረዋል (ያመሳሰለዋል)፤ ምክንያቱም ሁለቱም ጠንካራ የሆነ ጸረ ምንነተኛና ጸረ ገዳማዊ ሕይወት አቋም ያሳደሩትና ያራመዱት መነኩሳት ላሉ በራሳቸው ሕይወት ካሳለፉት ሁኔታ አንጻር ስለ ነበር ነው። ሁለቱም ምንኩስና ስለ ከበዳቸውና በጀመሩት የሕይወት መንገድ መቀጠል ስላስቸገራቸው ያን ሕይወት መንቀፍና አምርረው መጥላት፣ ከዚያም ጸረ ምንነተኛና አጠቃላይ አዲስ የሆነ የራሳቸውን መንገድ መቀየስ ጀመሩ። የጆቪኒያን ትምህርት የተቀበሉ በርም የነበሩ አንዳንድ መነኩሳትና መነኩሳዪያት ምንኩስናቸውን እየተው ማግባት ጀምረው ነበር።

1.2.2.6 ቪጂላንቲየስ (Vigilantius)

ቪጂላንቲየስ በ4ኛው መቶ ዓመት ማብሂያና በ5ኛው መጀመሪያ ላይ የነበረ ቁስ ሲሆን ዋና ተቃውሞውም በሌሊት በቤተ ክርስቲያን የሚደረጉ የሲጦን፣ የማገሊት እና የመሳሰሉትን ጸሎታት (Vigils) ማድረግን አጥብቆ ይቃወም ነበር። አባ ሄሮኒመስ ቪጂላንቲየስን ግብሩ እንደ ስሙ ሳይሆን በተቃራኒው ስለሆነ “ቪጂላንቲየስ - Vigilantius - ትንሁ” መባሉ ቀርቶ “ዶርሚቲያኖስ - Domitianus - እንቅልፋው” ቢባል ይሻላል ያለው ለዚህ ነበር። ከዚህም ጋር ለዐጽመ ቅዱሳን ክብር መስጠትን ይቃወም ነበር። ክርስቲያኖችን “ዐጽም አምላኪዎች”፣ “መተተኞች” እንዲሁም “ጣየት አምላኪዎች” እያለ ይሰድባቸው ነበር።

ቪጂላንቲየስ በቤተ ክርስቲያን ውስጥ የማታና የሌሊት ጸሎት ማድረግን አምርሮ ይነቅፍ ነበር። ከዚህም ጋር ጸምን፣ ራስን መግዛትን፣ ድንግልናን፣ ንጽሕናን ሁሉ ይነቅፍና ይዘልፍ ነበር። ቅዱሳን የጽጌቸውን አጽዋማት ይቃወም ነበር። መዝሙረ ዳዊት መጸለይ (መደገም) ያለበትም የተድላና የደስታ ቀናት በሆኑ በዓላት ቀን ብቻ መሆን አለበት ይል ነበር።

1.2.2.7 አርዮስ ዘሴባስቴ (Arius of Sebaste)

ይህ አርዮስ ሌላ አርዮስ ሲሆን በፖንቲስ ኤዎስጣቴዎስ ከተባለው የሴባስቴ ጳጳስ ጋር የነበረ ካሆን ነበር። መጀመሪያ ላይ በ360ዎቹ ዓ. ም. ገደማ የኤዎስጣቴዎስ ዘሴባስቴ የብሕትውና እንቅስቃሴ አካል ነበር፤ እርሱ ራሱም ተሐራሚ ባሕታዊ ነበር። ሆኖም ወደ ጳላ ላይ ጸምን እና በዓመቱ ውስጥ ክርስቲያኖች ሁሉ በአንድነት የሚጸሙበት የታወቀ የጸም ጊዜ መኖሩን ይቃወም ነበር። እርሱና ተከታዮቹ በሰሙኑ ሕማማት መጸምን ይቃወሙ ነበር። ሆኖም በሰንበተ ክርስቲያን በፈቃዳቸው ይጸሙ ነበር። እንዲሁም የአይሁዳውያን ተረፍ ነው በማለት የትንሣኤን በዓል ማክበርን ይቃወም ነበር። እንዲሁም ለሙታን ጸሎት ማድረግንም ይቃወም ነበር። ቅዱስ ኤጲፋንዮስ ደግሞ አርዮሳዊም ነበር ይለዋል።

* ኤፒኩሪስ የተባለው ግሪካዊ ፈላስፋ ዋናው የሰው ሕይወት ዓላማ (ግብ) በዚህ ዓለም ማግኘት የሚችለውን ያህል ደስታ ግጥነት ነው ይል የነበረ ፈላስፋ ነበር።

1.2.2.8 ማርቲን ሉተር

በ16ኛው መቶ ዓመት በምድረ አውሮፓ የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያንን በመቃወምና በመገንጠል የፕሮቴስታንቲዝምን እንቅስቃሴ ያስከተለውን የማርቲን ሉተርን አስተምህሯዊ፣ ታሪካዊ እና ፖለቲካዊ ዳራዎችና ምንነቶች እዚህ ላይ በዝርዝርና በጥልቀት ባንመለከታቸውም መሠረታዊ የሆኑትን ጉዳዮች ብቻ በአጭር አንስተናቸው እናልፋለን። ይህም ሉተርና እንቅስቃሴው ከራሱ ግለሰባዊ ሰብእና ባሻገር በነበረበት ዘመን የነበሩት ሃይማኖታዊ፣ ፖለቲካዊ እና ማኅበረሰባዊ ነባራዊ ሁኔታዎች ዳራ የተፈጠሩ በመሆናቸው ነው። ሰብእናውም ከእነዚህ ነገሮች ተለይቶ ሊታይ አይቻልም።

በነገረ ሃይማኖታዊ ጉዳዮች ከእነ ልዩን ጀምሮ በይፋ እውነትን በመግፋት ጉዞን የጀመረችው የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ከሐዋርያት ትምህርት እየወጣችና እየራቀች የፖፑን የበላይነትና አይሳሳቲነት³¹ ዋና ጉዳይዋና ትኩረቷ አድርጋ እየያዘች የመጣችውና በኬልቂዶን ጉባኤ በይፋ ከተቀበለችው ንስጥሮላዊ “ከተዋሕዶ በኋላ ሁለት ባሕርይ”³² ትምህርት በተጨማሪ በየጊዜው የተለያዩ የስህተት ትምህርቶችን መጨመሯን ቀጠለች። ከእነዚህ ከጨመረችቸው ስህተቶች መካከልም “መንፈስ ቅዱስ ከወልድም ይወርዳል”³³ የሚል፣ “ፖፑ አይሳሳትም፣ የክርስቶስ እንደራሴ ነው” የሚል፣ “ከሞት በኋላ መካነ ንስሐ የሚባል የተለየ ቦታ አለ”³⁴ የሚል፣ እንዲሁም በጸጋ የከበሩ ቅዱሳን ያ ጸጋቸው ከእነርሱ መዳን አልፎ ለሌሎችም ሊተርፍና በድኅነት ጉዞ ላሉት ሊተርፋቸውና ሊረዳቸው ስለሚችል (“Treasury of merits”) ያንን ለሚያስፈልገው ሌላ ሰው ሊሰጡት ይችላል³⁵ የሚሉት ይገኙባቸዋል።³⁶

ይህ በመጨረሻ የተገለጸው አስተሳሰብና ልማድ ደግሞ በቀላሉ ወደ ስህተት ሊያመራና አላግባብ ሊተረጎም የሚችል ነገር ስለ ነበር ችግሩ በተግባር መከሰት ጀመረ። ፖፑ የክርስቶስ እንደራሴ ስለ ሆነና የመንግሥተ ሰማያት ቁልፍ ስላለው የእነዚህን ጸጋዎች (“merits”) ከአንዱ ለሌላው መተላለፍ በተመለከተ ሥልጣኑ ያለው እርሱ ነው ይሉ ጀመር።³⁷ እነዚህን ጸጋዎች (“merits”) ወደሚያስፈልገው ሰው የማስተላለፉ ሂደት ነበር “የሥርየት ካርድ - indulgence” የሚባለው። ከዚህም የተነሣ በዘመኑ የነበረው የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ፖፕ በጣም ታላቅ የሆነ ቤተ ክርስቲያን ለመሥራት በሚል ብዙ ገንዘብ ለማግኘት ከነበረው ከፍተኛ ፍላጎት ጋር ተዳምሮ ይህ ሁኔታ የሥርየት ካርድ መሸጥ እስከ መጀመር የደረሰ የተወሳሰበ ችግር ውስጥ አንድተጣ አደረጋት። ይህ የቅዱሳን የተትረፈረፈ ጸጋ የሚሉት ነገር በላቲን ቤተ ክርስቲያን ብቻ የተፈጠረ እንጂ በምሥራቃውያን (በኦርቶዶክሳውያን - በምሥራቅ ኦርቶዶክስም ሆነ በአሬንታል ኦርቶዶክስ) ዘንድ ግን እንዲህ ያለ ነገር ፈጽሞ የለም። ሉተር ሲነሣ ባደገባትና በኖረባት የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን እነዚህ ሁሉ ነገሮች ከፊቱ ነበሩ። ሉተር በዚያ ዓይነት ሁኔታ ላይ የነበረችው የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን መነኩሴ ነበር።

³¹ (Papal Supremacy and Infallibility)

³² (Two Natures after the union)

³³ Filioque, or the double Procession of the Holy Ghost from the Father and Son - ካቶሊካውያን ይህን የሃይማኖታቸው ደግሞ አድርገው ያወጁት በ4ኛው የላቲን ጉባኤ (Fourth Lateran Council) በ1215 ዓ. ም.፣ በሌዮ 2ኛ ጉባኤ (The Second council of Lyons - 1274)፣ እና በፋሎረንስ ጉባኤ (The Council of Florence - 1438-1445) ነው።

³⁴ (Purgatory) - ካቶሊካውያን ይህን ያወጁት በፋሎረንስ ጉባኤ (The Council of Florence) እና በትሬንት ጉባኤ ነው።

³⁵ A doctrine of the “right of transfer” of these “merits” from the “treasury of merits” to those persons in need of spiritual help on the road to salvation.

³⁶ Catholic Encyclopedia Online, በፐር 2006 እና በታላላቅ 2007 ዓ. ም. የተወለደ

³⁷ Georges Florovsky, The Ascetic Ideal and The New Testament, Reflections on the Critique of the Theology of the Reformation, The Collected Works, Vol. X.

በዘመኑ ሉተር በማገበረሰባዊውና በፖለቲካዊው ሁኔታ የነበረው ነገር በጣም ሰፊና ውስብስብ ስለሆነ እዚህ ላይ ማንሣት ቦታው አይደለም፡፡ በአጠቃላይ ግን በአውሮፓ የጥንቶቹን የቄሣሮች ቦታ ይዛ ነገሥታትን በየሀገሩ ስታንግሥና ስትሸር፤ ግብር ስታስገብርና እንዳሻት ስትፈልጥና ስትቆርጥ ከነበረችው የሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ተጽእኖ ነጻ የመሆንና ያለ መገበር ብሄራዊ ስሜቶች በየሀገራቱ በተለይ ደግሞ በሰሜኑ የአውሮፓ ክፍል በየጊዜው እያደገ ነበር፡፡ ሉተር ሲነሣ ይህ ፖለቲካዊ ትኩሳት በአገሩ በጀርመንና በሌሎችም አገሮች ተቀጣጥሎ የነበረበት ወቅት ስለ ነበር ሉተር እነዚያን ብሔራዊ ስሜቶችና ትኩሳቶች ለመጠቀም ከብሪት መሣር ብቻ በቂው ነበር፤ አደረገውም፡፡ በተቃራኒው የሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ደግሞ በሕዝቡ ደረጃ ምን እየሆነ እንደ ሆነና ተገቢው መፍትሔ ካልተሰጠ በስተቀር ምን አደጋ ሊያስከትል እንደሚችል ማሰብ በማይችሉና በማይፈልጉ፤ እንዲሁም በሕዝቡ ዘንድ ስለ ነበረው ተጨባጭ ሁኔታ እውቀቱም፤ ለማወቅ ፍላጎቱም ባልነበራቸው ፓፓዎችና ግብረ አበሮች የምትመራ ተቋም ነበረች፡፡³⁸

በእንዲህ ዓይነት ሁኔታ ላይ የነበረችው የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን መነኩሴ የነበረው ግርቲን ሉተር ወደ ምንኩስና ሕይወት የገባው አስቦበት ሳይሆን በድንገተኛ ክስተት ተነሥቶ በወሰነው ውሳኔ ነበር፡፡ ቤተሰቦቹን ጠይቆ ወደ ተማረበት ዩኒቨርሲቲ እየተመለሰ መንገድ ላይ ሳለ በድንገት መብረቅ ከፊቱ ላይ ወደቀበት³⁹፡፡ ከመደንገጡና በጣም ከመፍራቱ የተነሣ ወደ ቅድስት ሐና ሮሽ፤ ከዚያ መግት ቤተርፍ መነኩሴ እንደሚሆን ቃል ገባ (ተሳለ)፡፡⁴⁰ ከዚህም በተጨማሪ ከዚያው ጊዜ ቀጥሎ የሚወደው ጓደኛው በድንገት ስለ ሞተበት በእጅጉ አዝና ነበር፡፡ በስእለቱ መሠረት እንዲሁም በጓደኛው ሞት ከደረሰበት ሐዘን የተነሣ በ22 ዓመቱ ገዳም ገብቶ መነኩሴ፡፡⁴¹ ሆኖም አውጥቶና አውርዶ አስቦበት በዓላማ ሳይሆን እንዲሁ በድንገት የገባበት የምንኩስና ሕይወት እየከበደው መጣ፤ በየጊዜውም ቄንቀት የማይለየው ሰው ሆነ፡፡ ጳላ ሳይም ሉተር ራሱ ይህ ውሳኔው ድንገተኛና በፍርሃት ላይ የተመሠረተ እንደ ነበር “ገዳም የገባሁትና መነኩሴ የሆንኩት አስቤበትና ፈልጌ ሳይሆን በድንገትና በፍርሃት በተፈጠረብኝ ሁኔታ ነበር”⁴² ሲል ተናግሯል፡፡

በሕይወቱ የሚያስጨንቀውም ከእግዚአብሔር መሐሪነትና ፍትር ይልቅ የእግዚአብሔር ገናናነትና ፈራጅነት ስለ ነበር እርሱ ያለበትን ሁኔታ እያሰበ ኃጢአተኛ ሰው ገናና በሆነው በእግዚአብሔር ፊት ሊቀርብ የሚችለው እንዴት እንደሆነ በማሰብ ይጨነቅ ነበር፡፡ መነኩሴው ግርቲን ሉተር በገዳም ሳለ መንፈሳዊ አባቱ ለነበረው ስታውፒትዝ⁴³ በየጊዜው በቶሎ በቶሎ እየሄደ ቄንቀቱን ይነግረው ነበር፡፡⁴⁴ መንፈሳዊ አባቱም በሉተር ሁኔታ በጣም ግራ ይጋባና ይቸገር ነበር፡፡ በአንድ ወቅት ሉተርን “በአንት ላይ እግዚአብሔር የተቆጣ ሳይሆን ይልቁንስ በእግዚአብሔር ላይ እየተቆጣህ ያለኸው አንት ነህ”⁴⁵ ብሎታል፡፡ አባቱ የሉተር አእምሮ የሚያሳለሰለው የእግዚአብሔርን ቸርነትና ፍትር ወደ ጎን ትቶ ስለ ኃጢአትና ቅጣት ብቻ መሆኑ የሥነ ልቡና ችግር ያለበትና የታመመች ነፍስ ምልክት መሆኑን ይመለከት ነበር፡፡⁴⁶

ሉተርም በየጊዜው ቄንቀቱ እየባሰበት ሄደ፡፡ ሌሊት ያቃዠው ነበር፤ በነፋስ ድምጽ ሳይቀር ይርበተበትና ይፈራ ነበር፡፡ አባቱ ስታውፒትዝ ሉተርን ከዚህ ችግሩ ለመርዳት ያደረገው ጥረት ሁሉ መፍትሔ አላሰገኘም፡፡ ሉተርም ተስፋ ወደ መቁረጥ ሄደ፡፡ ስታውፒትዝ ለሉተር በየጊዜው

³⁸ Nicholas S. Davidson, Counter-Reformation, Joh Wiley & Sons, Inc., 1987
³⁹ July 2, 1505
⁴⁰ James L. Schaff, Martin Luther, Fortress Press, Philadelphia, 1985.
⁴¹ Schwiebert E. G., Luther and His Times, Concorda Publishing House ST. Louis, 1950
⁴² Denis Robelot, De l'influence de la réformation de Luther sur la croyance religieuse, la politique et les progrès des lumières, Rusand, Lyon, 1822
⁴³ (Dr. Staupitz)
⁴⁴ Roland Bainton, A Life of Martin Luther, Penguin, New York, 1995.
⁴⁵ At one point he told Luther that it was not God who was angry at him but Luther who was angry at God.
⁴⁶ Froom, Le Roy Edwin, The Prophetic Faith of our Fathers, Review and Herakl Publishing Association, Washington D. C., 1948.

ጥሩ ምክር ይሰጠው ነበር። መንፈሳዊ ሕይወትን እያወሳሰበውና ከሚገባው በላይ እያከበደው ያለው ራሱ መሆኑንና ዋናው የሚያስፈልገው ነገር እግዚአብሔርን መውደድ (ፍቅረ እግዚአብሔር) መሆኑን ይነግረው ነበር። ለሉተር ገናና የሆነ እግዚአብሔር ኃጢአተኛና ደካማ የሆነን ሰው እንዴት ሊወደው እንደሚችል ማሰብ ወይም መረዳት አልቻለም ነበር፤ ከዚህም ጋር ደካማና ኃጢአተኛ የሆነው ሰው እግዚአብሔርን እንዴት ሊወድ እንደሚችል መረዳት አልቻለም ነበር። ለአርቡ የሚታዩ የእግዚአብሔር ፊሪጅነቱና ኃጢአተኛን ተጽያፊነቱ ነበር።

በዚህ አስተሳሰብና ተስፋ መቁረጡ ላይ አያለ የአውግስጢኖስን የቅድመ ምርጫ (ውሳኔ)⁴⁷ እና የጥንተ አብዛኛው አስተምህሮ አነበበ። የአውግስጢኖስ የቅድመ ምርጫ አስተምህሮ በአጭሩ የሰው ልጅ ሁሉ በጥንተ አብዛኛው የተሰበሰበ ስለሆነ ማንም ለዘላለማዊ ሕይወት የበቃ ሊሆን አይችልም። ስለዚህ ሁሉም ሰው ከኃጢአተኛነቱ የተነሣ ቅጣት ይገባዋል። ሆኖም እግዚአብሔር በማይመረመር ውሳኔው የተወሰነትን ሰዎች ይድኑ ዘንድ ለሕይወት አስቀድሞ መርጧቸዋል። የዘላለም ሕይወትን የሚያገኙት እነዚያ እግዚአብሔር አስቀድሞ ለዚህ የመረጣቸውና የወሰናቸው ብቻ ናቸው የሚል ነው። ሉተር ይህን ማንበቡ ደግሞ ምናልባት እኔም ለመዳን ካልተመረጠትና ከሚኩነት መካከል ብዙን ሰዎች የሚል ጭንቀትና ተስፋ መቁረጥ ፈጠረበት። የሚድኑት አስቀድመው የተመረጡት ብቻ ከሆኑ እኔ ሊድኑ ከተመረጡት ባልሆንን? በሚል፤ ይልቁንም ለኩነቱ ከተወሰነባቸው እንዳልሆን በሚል ጭንቀቱና ተስፋ መቁረጡ ተባባሰ። በዚህም በየጊዜው ከተስፋ መቁረጥ ወደ ባሰ ተስፋ መቁረጥ እየተሸጋገረ ሄደ።

በእንዲያ ዓይነት ሁኔታ ላይ የነበረው ሉተር መጽሐፍ ቅዱስን እንደገና ማንበብና በራሱ መንገድ ለመረዳትና አዲስ አስተምህሮና አተረጓጎም ይዞ ብቅ ወደ ማለት የሄደው ከዚህ በኋላ ነበር። በጭንቀት፤ በቅዠትና በተስፋ መቁረጥ ውስጥ ሲናጥ የነበረው የሉተር አእምሮ ከዚያ ይገላግላል ያለውን “መዳን በእምነት ብቻ” የሚል አዲስና እንግዳ ትምህርት ይዞ ብቅ አለ።⁴⁸ ይህም እኔ ምግባሪ ምንም ይሁን ምን በማመን ብቻ እድናለሁ የሚል ከጭንቀቱ የመገላገያ መንገድ ለራሱ ማዘጋጀቱ ነበር። በመጽሐፍ ቅዱስ ያለው “በእምነት መዳን” የሚል እንጂ “መዳን በእምነት ብቻ ነው” የሚል አንዳችም ጥቅስ የለም። ሆኖም ሉተር ለራሱ አስተሳሰብ እንዲመቸው ለማድረግ ሲል “በእምነት መዳን” በሚለው የመጽሐፍ ቅዱስ ቃል ውስጥ “ብቻ” የሚል የራሱን የፈጠራ ቃል ጨመረበት።⁴⁹ የዚህ ቃል መጨመር የሚያመጣው የሃሳብ ልዩነት እጅግ መሠረታዊ ነው።

ሰው እንዴት እንደሚድን ሲናገርም ራሱ ሰው ምንም ነገር የማያደርግበት፤ በራሱ መዳን ውስጥ ድርሻና ሱታፊ የሌለውና እንደ ግሉዝ ነገር ከውጭ ብቻ የሚመጣበትና በላይ ላይ የሚጫንበት (Passive) “መዳን” እንደሆነ አድርጎ ያስተምር ነበር። ይህም ነጻ ተደርጎ በተፈጠረው በሰው ልጅ ላይ እግዚአብሔር ያደረገው ማዳን ሳይሆን የሉተር ቅዠት የፈጠረው ነጻነት በሌላቸው በግሉዛዊ ፍጥረታት ላይ እንደሚፈጸም ዓይነት ድርጊት ነው። ይህን አዲስ የፈጠራ አተረጓጎምንም ሲገልጽ “There is a totally other face of the entire Scripture showed itself to me . . . ቀድሞ ያልታየ ፈጽሞ አዲስ የሆነ ሌላ የመጽሐፍ ቅዱስ ገጽታ ለእኔ ታየኝ” ብሏል።

በአጠቃላይ ሉተር ከመጽሐፍ ቅዱስና ከቀደምት አባቶች ጀምሮ በቤተ ክርስቲያን ከሚታመነው ልዩና ተቃራኒ የሆነ ትምህርት “ፈጠረ”። የሐዋርያው የቅዱስ ጳውሎስን ትምህርት በትክክል የተረዳሁት እኔ ብቻ ነኝ፤ ከእኔ በፊት የነበሩት ማንም በሏቸው ማን እንደ እኔ አልተረዱትም ይል ጀመር።

⁴⁷ Predestination
⁴⁸ Original sin
⁴⁹ Markus Wriedt, 2003, Luther's Theology, the Cambridge Companion's to Luther, Cambridge University Press, New York.
⁵⁰ The Smalcald Articles, 2005, I Concordia: The Lutheran Confessions, Concordia Publishing House, St. Louis, Part Two, Article 1.

ከእርሱ አረዳድና አተረጓጎም በስተቀር ከቀደሙ አባቶች ግንንም ቢሆን እንዳይቀበሉ ተከታዮቹን በጥብቅ አሳሳበ፤ እንዲህ ሲል፡- “እነዚህን ቃላትና ሐረጎች [የቅዱስ ጳውሎስን] እንደህያል ትርጉም ካልሰጠናቸው በስተቀር የጳውሎስን የሮሜ መልእክትም ሆነ ሌላውን መጽሐፍ ቅዱስ ረድማችሁ ልትረዱት አትችሉም፡፡ ስለዚህ እነዚህን ቃላትና ሐረጎች እኔ ከተረጎሙበትና ከተረጎምኩበት በተቃራኒ ከተረዱና ከተረጎሙ መምህራን ግንም ይሁኑ ግን፤ ጀርምም ሆነ ሎገዳኖስ፤ አምብሮስም ሆነ አርጌንስ፤ ወይም ከእነርሱ የበለጠ የተከበረ የምትሉትም ቢሆን፤ ብቻ ሌላ ግንም በሉት ግን፤ ከእርሱ ተጠንቀቁ፡፡”⁵¹

ሆኖም ይህን አዲስ አረዳድና መግለጥ ያለውን አዲስ ትምህርቱን ወዲያው ይፋ አላደረገም፤ ምቹ የሆነ ፖለቲካዊና ማኅበረሰባዊ ጊዜውን ጠበቀ እንጂ፡፡ ትክክለኛ ጊዜው ነው ብሎ ሲያስብና ጉዳዩ ተራውን ሰው ሳይቀር ያካተተ እንቅስቃሴ ወደ መሆን በተሸጋገረ ጊዜ በይፋ 95ቱ መግለጫዎች (Ninety-Five Theses) በሚል በዊተንበርግ (Wittenberg) በይፋ ለጠፋቸው፡፡

የካቶሊክ መንኲሴ የነበረው ማርቲን ሉተር ምንኲሴናውን ትቶ ገዳማዊ ሕይወታቸውን እንዲተው ክባመናቸው አሥራ ሁለት (12) መንኲሴያት መካከል አንዱ የነበረችውን ካታሪና የተባለችውን በ41 ግመቱ አገባ፡፡⁵² ማግባቱም የፕሮቴስታንቲዝም አራማጅ ከነበሩት ጓደኞቹ ሳይቀር አገራዊነትንና ነቀፈታን አስከትሎበታል፡፡ የተሐድሶ እንቅስቃሴውን ከጀመረ በኋላ እንኳ ለአንድ ጓደኛው በጻፈው ደብዳቤ ላይ “መቼም ቢሆን ሚስት አላገባም፡፡ ይህን የምለው ግን የሥጋዊ ፈቃድ ሰሜት ስለሌለኝ አይደለም (እንጂህ ወይም ድንጋይ አይደለሁምና)፤ ሆኖም ግን እኔምሮ ከጋብቻ የራቀ ነው፡፡ ምክንያቱም በየቀኑ አንድ ቀን የመናፍቅ ሞት ሊደርስብኝ እንደሚችል ስለምጠብቅ ነው” ብሎ ነበር፡፡ ካገባ በኋላ ሌሎችም የእርሱን አርአያ እንዲከተሉና ምንኲሴን እየጣሉ እንዲያገዙ ያስተምርና ምንኲሴን በመንቀፍ እንዲጠሉት የማድረግ ዘመቻውን በከፍተኛ ሁኔታ ያካሂድ ነበር፡፡

ሉተር “መዳን በእምነት ብቻ ነው” ከሚለውና ከግሑዛዊ የመዳን ትምህርቱ በተጨማሪ የቅዱስ ቄርባንን አማናዊ መሥዋዕትነት (መታሰቢያ ብቻ ነው በማለት) እና ለሙታን የሚደረግ ጸሎትን (መጀመሪያ ላይ በተወሰነ መጠን ያስፈልጋል ይል ነበር) ተቃወመ፡፡ እንዲሁም የገብቶ ወጦች (Apostates) ዋና መገለጫ እንደ መሆኑ ቀድሞ የነበረበትን የምንኲሴናና የገዳማዊ ሕይወት በየጽሑፍቱ ሁሉና ባገኛቸው አጋጣሚዎች ሁሉ በጣም አድርጎ ይወቅስና ይዘልፍ ነበር፡፡ ከዚህም ጋር በክርስትና ያለውን ገዳማዊ ሕይወት ከኦሪት ሕግና ሥራ ጋር አንድ እያደረገ ለማሳየት በጥቅሙ ሁሉ ታግሏል፡፡

ሉተር ስለ ቤተ ክርስቲያን ታሪክና ስለ ቀደምት አብው አስተምህሮ፤ እንዲሁም ከሮማ ካቶሊክ ቤተ ክርስቲያን ጋር ስለ ነበረው አርቶዶክሳዊ አስተምህሮና ገዳማዊ ሕይወት የነበረው እውቀት በእጅጉ ደካማ ነበር፡፡ ከቀደምት አባቶች አብዝቶና ደጋግሞ ያነበበው እውግስጢኖስን ነበር፡፡ ትምህርታቸውን ያነበባቸው ቀደምት አባቶች በጣም ጥቂቶችና ከእነዚያም በጣም ውስን ድርሰቶቻቸውን ብቻ ቢሆንም ሉተር ስለ ቀደምት አባቶች ካነበበውና ካወቀው በላይ ብዙ ብሏል፡፡ ስለ ቅዱስ አግናጥዮስ፤ ስለ ቅዱስ ሄራኒዎስ፤ ስለ ቅዱስ ኤጲፋንዮስ ወዘተ እንዳችሁ አያውቅም ነበር፡፡ ታላላቆቹን አባቶች ከእርሱ የተለዩ አስተምህሮ ስለ ነበራቸውና እርሱን የሚደግፍ ነገር ስላልነበራቸው ብቻ ሲዘልፋቸው መጠን እንኳ አልነበረውም፡፡ ለአብነትም ጀርምን “ስለ ጸም ብቻ የሚጽፍ”፤ “አፍቃሬ ምንኲሴና” ወዘተ ይለዋል፡፡

⁵¹(Beware, then, of all teachers who use these terms differently, no matter who they may, whether Jerome, Augustine, Ambrose, Origen, or their like; or even persons more eminent than they.)
⁵² Philip Schaff, History of the Christian Church, Vol. VII, Ch. V, ccel.org.

ታላቁን ቅዱስ አትናቴዎስ ሐዋርያዊውን “ምንም የተለየ ነገር ያልነበረውና አንዳችም ነገር ያልጨመረ” ይለዋል። በቤተ ክርስቲያን በአጠቃላይ ለቅዱስ ባስልዮስ የነበረውን ክፍ ያለ አመለካከትና ክብርም ይቃወም ነበር። ቅዱስ ጎርጎርዮስ ዘእንዚናንዙን (ነባቤ መለኩት) “ምንም ነገር ያልሆነ ባዶ”⁵³ ይለዋል። ቅዱስ ዮሐንስ አፈ ወርቅን ለመንቀፍ ደግሞ አጋጣሚውን ባገኘ ቁጥር ሁሉ ወደ ጓሳ አይልም ነበር። “እምነትን የተወና ስለ ተጋድሎና መልካም ሥራ ብቻ ማወራት የሚወድ” ይለው ነበር።⁵⁴

ከሉተርና መሰሎቹ የአውሮፓ የተሐድሶ አራማጆች አንድ መሠረታዊ እውነታ አለ። ይህም እነ ሉተር የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያንን መሠረታዊ ችግር አግኝተውት ነበር፤ ሆኖም መፍትሔውን ግን አላገኙትም። በዚህም በሽታውን በትክክል መርምሮ ካገኘው በኋላ የተሳሳተ መድኃኒት እንደ ተሰጠው በሽተኛ ዓይነት ሆኑ። የአውሮፓ ተሐድሶዎች መፍትሔ ብለው የተጓዙበት አቅጣጫ ችግሩን የሚፈታ ላይሆን የበለጠ የሚያባብስና ከድጡ ወደ ማጡ የሚያደርግ ነበር። ስለዚህም ከእሾህ ሸሽቶ ከጋሬጣ መውደቅ ሆነባቸው። በካቶሊክ ፓፓዎች ቁሣራዊ ጠባይ የተበላሸውን ተሐድሶዎች ሁሉንም ነገር በማቃለልና በማጣጣል ለጊዜው የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያንን ለማጥቃትና ለማሸነፍ ይረዳል ያሉትን ነገር ሁሉ በመጠቀማቸው ያ አካሄዳቸው በክርስትና ላይ የሚያሳድረውን አሉታዊ ተጽእኖ እንኳ ለማሰብ አልቻሉም። በአጠቃላይ ነገር ሃይማኖትን አቃላይና አዋራጅ የሆነው የተሐድሶዎች አካሄድም ዛሬ በብዙ ምዕራባውያን ሀገሮች ዘንድ “እምነት አልባ ኅብረተሰብ” እንዲፈጠር በማድረግ አሳዛኝ የሆነ ሚና ተጫውቷል። ማንጽ እንደ ማፍረስ፤ መሥራት እንደ መተችትና መቃወም ቀላል አይደለምና!

በሉተር የተጀመረው የመገንጠልና የመቆራረጥ እንቅስቃሴ በየጊዜው በሚበቅሉ “የእብድ ገላጋዮች” እየጨመረ በመሄድ ለተቃውሞ አንድ ሆነው ቢጀምሩም ገና አንድ ትውልድ እንኳ ሳይጓዙ እርስ በርሳቸው የሚጠላሉና የሚከፋፈሉ አንጃዎችን ማፍራት ጀመሩ። እነ ካልቪን፣ ዝውንግሊ፣ ሚላንክትን እና ሌሎችም የካቶሊክ ቤተ ክርስቲያንን በመቃወም አንድ ሆነው ቢነሡም በተለያዩ ነገረ ሃይማኖታዊ ጉዳዮች እርስ በርሳቸው ባለመስማማታቸው በእነርሱው እድሜ እንኳ ቁጥራቸው ብዙ የሆኑ የተለያዩ የእምነት ቡድኖችን ወልደው፣ የልጅ ልጆችም አይተው ለመሞት “ታድለዋል”። በዚህ እነርሱ በቀደዱት ፈር በመከተል ፕሮቴስታንቲዝም ዛሬ በዓለም ላይ በየጊዜው ራሱን እየቆረጠ እንደሚባዛው እንደ አሜሪካ እየተቆራረጠ በመከፋፈልና በመብዛት በብዙ ሺዎች ከመቆጠር ደርሷል።

⁵³ “nothing” — “Nazianzenus est nihil.”

⁵⁴ Martin Luther, The Table Talk of Martin Luther, retrieved - December 10, 2014